Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

సన్యాసిరాజు, దెండ్డిపట్ల

సర్ప విషయ సర్వస్వ సంగ్రహాము

Ellore, 1895

Record No. 6

Sanyāsirāju, Deṇḍḍipaṭla

Sarpa viṣaya sarvasva saṅgẖrahamu

Ellore, 1895

Record No. 6

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

సన్యాసిరాజు, దెండ్డిపట్ల.

సర్ప విషయ సర్వస్వ సంగ్రహము / దెండ్డిపట్ల సన్యాసిరాజు. - Ellore: త్రిపురసుందరీముద్రాక్షరశాల, 1895.

(4), 134, 5 p. ; 17 cm.

Record No. 6

Sanyāsirāju, Deṇḍḍipaṭla.

Sarpa viṣaya sarvasva saṅghrahamu / Deṇḍḍipaṭla Sanyāsirāju. - Ellore : Tripurasundarīmudrākṣaraśāla, 1895.

(4) 134, 5 p. ; 17 cm.

Record No. 6

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB
Date filming began:

PAID

శ్రీ

సర్వవిషయసర్వస్వ సంగ్రహము.

ఇది

సకలజనోపయుక్తమగునటుల

దెండ్లిపట్ల-సన్యాసిరాజుచే

రచింపఁబడి

బ్ర-శివరామయ్య

చే, శ్రీమత్త్రిపురసుందరీముద్రాక్షరశాల

యందు ముద్రింపబడెను.

ఈ గ్రంథమును కొనువారికి మంత్రములు నుపనిషత్తునుగల భాగముచితముగ నీయఁ దలఁపఁబడుటచేత, నందుకగు సగటుసెలవు వెలయందు మినహాయింపబడును.

(*Copy-right Registered.*)

కాపీరైట్ రిజిస్టర్డ్.

ELLORE. 1895.

అవతారిక.

మనదేశములోని జంతువులలోనెల్ల బహుతరము గాకొన్నిపాములు మిగులదౌష్ట్యముఁగల విషజంతువులుఁగనున్నవనువిషయమెల్లరకును దెల్లమైయున్నయది. వానికాటులవలనఁ బ్రతిసంవత్సరమును జచ్చుచున్న యనేకజీవకోటులలో మనుష్యులయొక్క మొత్తమే వేలకొలదిగనున్నట్లు ప్రభుత్వమువారిలెక్కలనుబట్టి తెలియవచ్చుచున్నది. పాములస్వభావాదులను, పాముకాటువలనమనుష్యుఁడు సాధారణముగచావకుండఁజేయు చికిత్సలను వివరముగబోధించుపుస్తకములు దేశభాషలో తఱచుగలేకుండుటచే దేశమునకింతగొప్పనష్టము కలుఁగుచున్నది. ఇతరభాషలలోఁగొన్నిచికిత్సలు కలిగిన గ్రంథములక్కడక్కడనున్నప్పటికిని, తెలుఁగువారికంత యుపయోగకరములు కాకుండుటవలన నానేర్చినకొలఁది నీపుస్తకమును సంగ్రహరూపముగ రచింపబూనుకొన్నాను. సుజనులిందలిగుణముల గ్రహించి, దోషములను, చేర్చఁబడవలసినయంశములను నాకుఁదెలిపిన, వందనపూర్వకముగ నందికొని రెండవకూర్పునందు సవరించెదను.

దొడ్డిపట్ల-నరసాపురము తా॥
గోదావరిడిస్ట్రిక్టు-౧వమార్చి
౧౮౯౩సంవత్సరం
నందనసం॥ ఫాల్గుణశు౧౪ బుధవారము.

ఇట్లు.
దొడ్డపట్లసన్యాసిరాజు,

విషయసూచిక.

		పుటసంఖ్య.
౧	అవతారిక.	
౨	పాములు.	౧
౩	విషసర్పములు.	౧౧
౪	నిర్విషసర్పములు.	౨౧
౫	పాములవలనియపాయమునుదప్పించుకొనను పాయములు.	౨౪
౬	పాములయుపయోగములు.	౩౪
౭	పాములనుబట్టుకొనుట.	౩౬
౮	తిత్తులు-విషము.	౩౯
౯	విషముతీయఁబడువిధములు.	౪౧
౧౦	విషముయొక్క-గుణములు, మందుగానుపయోగించికొనువిధము.	౪౪
౧౧	విషమునందు కలుపఁబడుకల్తీలు, నిజస్వభావములు, పరీక్ష.	౪౭
౧౨	కోఱలు.	౫౧
౧౩	కోఱలనుదీయుట.	౫౨
౧౪	కోఱలుతీయఁబడువిధము.	౫౩
౧౫	పాముకాటు.	౫౫
౧౬	జాపుడు.	౫౬

౧౭	గీఱు.	౫౭
౧౮	గాయము.	౬౦
౧౯	కాటులయొక్క-నిశ్చయము.	౬౨
౨౦	విషగమనము.	౬౫
౨౧	త్రాఁచుపాములకాటులగుణములు.	౬౭
౨౨	పొడపాములకాటులగుణములు.	౭౦
౨౩	పరుగుడుపాములకాటులగుణములు.	౭౩
౨౪	కట్లపాములకాటులగుణములు.	౭౪
౨౫	తాడిగిరిపాముకాటులయొక్క-గుణములు.	...
౨౬	విషములేనిపాములకాటులగుణములు.	౭౫
౨౭	కాటులకుచేయఁదగినచికిత్సల ముఖ్యాంశములు.	౭౬
౨౮	కట్లు.	౭౮
౨౯	విషముకాటునందున్నపుడుచికిత్సయంత్రసాధనము.	౮౧
౩౦	విషముకాటునందున్నపుడు రెండవ విధమగుచికిత్సలు.	౮౫
౩౧	విషముకాటులనుంచిదాటివెళ్ళునెడలచికిత్స	౮౭
౩౨	విశేషవేగముగలవిషమున్నకాటులచికిత్స.	౯౨
౩౩	విషముకాట్లనుంచి శరీరమందంతటనుపరవినపిమ్మట చేయబడదగుచికిత్సలు.	౯౭

౩౪ మఱియొకవిధమగుచికిత్స. ౧౦౧
౩౫ వివిధచికిత్సలు. ౧౦౭
౩౬ సర్పదష్టులకు పథ్యాపథ్యములు. ౧౧౩
౩౭ మంత్రములు. ౧౧౫
౩౮ బ్రహ్మగరుడోపనిషత్తు. ౧౧౮
౩౯ అష్టఫణినిదాన, తద్బీజాక్షరౌషధములు. ౧౨౧
౪౦ అనుబంధము-(గవర్నమెంటువారు పాములనునాశముచేయుటనుగూర్చిన నిబంధనలమీఁదనిచ్చిన యుద్దేశములును, ఈ గ్రంధకర్త యొక్క యభిప్రాయములును, ౧౨౪

శ్రీరస్తు.

సర్పవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పాములు.

పాములులోకమందనేకవిధములుగనున్నవి, అందు విషముకలవికొన్నియును విషములేనివిమఱికొన్నియును. పాములలోఁ ద్రాఁచుజాతియందు కోడెత్రాఁచును, పొడజాతియందు దాసరిపామును, గుల్లపొడయును మాత్రముతప్ప తక్కినయేపామును కూఁయ నేరదు. త్రాఁచుపాములన్నియుఁ దమశరీరమునకుఁగాని మనసునకుఁగాని యేమాత్రముతాఁకుడుతగిలినను బుసకొట్టును. మగపాముఆఁడుపామునకంటె కుఱుచగనులావునందధికముగనుండును. దీనికిముట్టెగుండ్రము. ఆఁడుపామునకుముట్టెపొడుగుగనుసన్నముగనుండును. అవి సామాన్యముగ సంవత్సరమునకొకతూరి గ్రుడ్లఁబెట్టును. కొన్నిజాతులపాములు సంవత్సరమునకు రెండుసారులఁగూడఁనీనుటయుఁగలదు. తేపకునాలుగుమొదలుముప్పదిరెండువఱకు గ్రుడ్లుపెట్టును. సంవత్సరములోసరాసరి మాఘమాసమునందుగ్రుడ్లనుపెట్టి, వానిని జ్యేష్ఠమాసమువఱకునుబొదుగుచుండి (మూఁడుమాసములయినపిదప) తల్లులుపిల్లలను జేయును. ఈగ్రుడ్లపైకప్పు అన్నిజంతువులగ్రుడ్లకువలె గట్టిగానుండక అతి

మృదువుగను చిదుపఁబడుటకు మిక్కిలిసుకరముగ నుండును. అదిపలుచనగుపొరవంటితోలుగనున్నది. అగుటచేత పాముతొందరతోనిటునటుఁ దిరుగునప్పుడును పుల్లమొదలగువాని తాఁకుడుతగిలినప్పుడును కొన్ని గ్రుడ్లుచితికిపోవును. గ్రుడ్లనుంచిపిల్లలయి చిన్నతనమునందున్నపుడు పిల్లలనుగాని లేకగ్రుడ్లనుగాని తల్లిపామున కుబూసముబాగుగ కప్పియున్నరోజులలోకండ్లుకనుపడక ఆకలిఁగలిగియున్నదియే మఱియొకచోటికిఁబోనోపకకొన్నిఁటినిదినును మఱికొన్నిఁటిని ఇతరపాములును, ఇంకకొన్నిగ్రుడ్లనుకొన్నిపక్షులు మొదలగునవియుఁదినును. మిగిలినస్వల్పభాగమువృద్ధిఁజెందును. అట్లుగాకపుట్టినగ్రుడ్లన్నియుఁ దప్పకుండపిల్లలయి పెరిగి బాగుగనున్నయెడల మనగతినివేఱుఁజెప్పనక్కఱ లేదు. పాములలోని జలచరములుసహితము మెరకప్రదేశములయందేగ్రుడ్లనుబెట్టును.

పాముపిల్లగ్రుడ్డునుంచి బయలఁబడఁగానే యాహారమును వెదుకుచు భూమిపైఁబ్రాఁకనారంభించును. పెద్దపాములుకప్పలనెట్లుచంపి మ్రింగునోయట్లేకప్పలును చిన్నపాములను సాధ్యమగునంతవఱకు కడతేర్చును. వేఁపమొక్కలంకురించునప్పుడే యవిచేఁదురుచినిగలిగి యుండునట్లు విషముగలపాములపిల్లలు గ్రుడ్లనుంచివెలువడునప్పుడె విషమునుగలిగియుండును.

ప్రతిపామును నెలకొకసారికూసమువిడుచును. ఊ

డ్చుటకు ముందునాలుగయిదురోజులు పొరబలిసికండ్లు కనపడకను, ఊడ్చినపిమ్మట రెండుమూఁడురోజులదనుక శరీరము పుండువలెనుండుటవలనను పామునుపటియట్లస్వేచ్ఛగాఁ దిరుగనొల్లక యొక్క చోటనె పడియుండును.

పాములునీరుఁద్రాగుటకు కాలువలుమొదలగునవి లేని మెరకప్రదేశములయందున్నప్పుడు గడ్డిమొదలగు చిన్నమొక్కలమీఁదను సాలెగూఁడులమీఁదనుపడుమంచుబిందువులతో దాహమునుతీర్చికొనుచుండును. అవిసామాన్యముగ కప్పలు, చేఁపలు, పీతలు, జలగలు, సాలెపురుగులు, మఱికొన్నియితరపురుగులు, గోద్దెంకలు, బల్లులు, చుంచులు, ఎలుకలు, పిల్లిపిల్లలు, కోడిపిల్లలు, వానిగ్రుడ్లు, మఱికొన్నిపక్షిపిల్లలు, వానిగ్రుడ్లుమొదలగువానిందినిబ్రతుకును. పెద్దచేఁపలుచిన్నచేఁపలను దినునట్లుగనేకొన్నిజాతుల పెద్దపాములుచిన్నపాములనుగూఁడదినును అందుత్రాఁచుపాము దానికిలొంగినంతవఱకు అన్నిజాతులపాములను ఉడుములను దినును మఱికొన్నిజాతులపాములు పచ్చికనుసహితము మేయును అవిఆహారమునునీరునుదొరుకనియెడల గాలిని పీల్చి ప్రాణాధారముచేయుచుండును గనుక, వానిని "వాతాశనములందురు" అవిపగటిపూఁటవానియిరవులయందుండి రాత్రులనాహారమును వెదుకనారంభించును సాధారణముగ శీతకాలమందు రాత్రులచలికి వెఱచి

యాహారమును వెదకికొనలేకపోవుటవలన పగలుబయలు చేరుటకననుకూలమగు స్థలములందుండు కొన్నిపాములించుమించు మూఁడుమాసములవఱకును మేఁతలేక యుపవసించియుండును. కొన్నిత్రాఁచు పాములును, త్రాడిగిరిపామును వలసినయాహారము సమకూరు నిరవులనివసించియుండియు, తమవలనఁ గఱువఁబడవలయుననియుద్దేశింపబడిన యేజంతువుగాని తమకాటునుంచితప్పించికొనిపోయినయెడల నాజంతువుపయి పగఁబట్టి యాహారమునుదినకుండ నాఱుమాసములదనుక నుండి, యెప్పటికినిదమశత్రువు కనుపించనిచోఁ ప్రాణముల విడుచుననియు. నాయాఱుమాసములలోపల వీలయిన స్థలమందగుపడినయెడల వానింగఱచి తామాహారముఁ దినుననియు వాడుకకలదు.

పాము వేయిసంవత్సరములు జీవించునని చెప్పుదురు ఆమాటయెంతవఱకునిశ్చయమో నేనుస్థిరపఱుపఁజాలను- మెట్టిన స్వేచ్ఛగాఁదిరుగుపాములు వానిశరీరరుగ్మతలవల్ల మాత్రమెచ్చటనో కానిచచ్చుచున్నట్లు వినుచుండలేదు. పర్వతప్రదేశములందుండు కొన్నిపాములువలసినయాహారముఁదిని సామాన్యముగ నిరపాయముగ చాలకాలము జీవించుచుండును పాములవాండ్రవలనపట్టఁబడి పెంచఁబడుచుండు పాములకు ఆఱేడుదినములకొక్కతూరివాండ్రు మేఁతబెట్టుటచేతనవి శుష్కించియుండి కొన్నిసంవత్సరములు మాత్రము జీవిం

చును. మఱియుకోఱలుతీయఁబడిన పాములయెడల నాస్వల్పాహారమునైనను బాగుగఁదిననేరక మిక్కిలికొద్దికాలమునందే మరణించును.

పాములలో నెల్లకొండచిలువమిక్కిలి పెద్దది. కొండచిలువలలోఁగొన్నిఁటినిడివి ౩౦, ౩౫ గజములుండునని జంతుశాస్త్రజ్ఞులవలన నయితము చెప్పఁబడుచున్నది. ఇంతనిడుపుగలజంతువు సరీసృపములలో మాత్రమే గాక, తక్కినయేజంతుజాతిలోనైన లేదు. పూర్వకాలమందు బాటలువిరివిగ లేనియప్పుడు కొండచిలువలాహారముకొఱకు నానినోళ్ళనుఁ దెఱచియుంచుసమయమున మనుష్యులు మొదలగుజంతువులా ద్వారములను పర్వతముల సందులగుమార్గములనుకొని కొంతదూరముపోగానప్పుడా పాములు నోళ్ళనుమూసికొని వారిని మాయముఁజేయుచువచ్చినవని మనము వినుచున్న మాటలు పురాణప్రసిద్ధములై యున్నయవి. ఇప్పుడయినను కొండపాములు మనుష్యులు జింకలు పశువులు మొదలగు బలిష్ఠములగు పెద్దజంతువులను సహితముఁబట్టుకొని, వానిశరీరములను తాముచుట్టుకొనిచంపి నుగ్గుజేసితినును ఈ పాములు పర్వతములును అడవులునుకల ప్రదేశములందుమాత్రమఱుగుగనుండును. తక్కినపాములన్ని స్థలములందును సామాన్యముగనుండును.

పాములు తమకుతామిరవులను జేసికొననేరక చెదలును చీమలును పెట్టినపుట్టలయందుండు చెదలను తి

మలనుదని వానియందును, ఎలుకకన్నములు, మఱియి
తరములగునెఱలు, దట్టమగురుప్పలు, పాడుపడినయిం
డ్లు, కొన్నిదేవాలయములు, గడ్డివాములు లోనగువాని
యందునివసించును. కొన్నిపాములువరిపొలములు మ
నుష్యులయిండ్లకప్పులు, తీగలు, డొంకలువీనియందును
చెట్లతొఱ్ఱలయందునుగూడనుండును సామాన్యముగ జ
నసమ్మర్దముగలప్రదేశముల కవిచేరుటకు భయపడు
చునేయుండును గాని వానియాహారపదార్థములగు
ఎలుకలు కోడిపిల్లలు గ్రుడ్లు మొదలగువానికొఱకే రే
యియందయిన నింటియందుప్రవేశించి, మఱలవాని ని
వాసస్థలమునకేగులోపల వెల్లవారినచో నక్కడనే
యేమూషికాగృహమునందైన నిరవుగల్పించుకొనికొం
చెముకాలముండిపోవును మఱియునట్లుగృహప్రవేశమ
యినపాము తానదివరకు గనినగ్రుడ్లుపిల్లలుగాని తన
సహచారియగు మఱియొకపాముగాని నిజనివాసము
ననుండనియెడల తానుక్రొత్తగాప్రవేశించిన యింటి
యందుగల మూషికాగృహములయందేయుండి పొట్ట
పోసుకొనుచు కొన్నిరోజులకు మఱియొక పామును
గూడజేర్చికుటుంబసహితముగ నివసించి తుదకుమను
ష్యులకపాయమునకాకరమగును. ఉడుమునకునుత్రా
చుపాముగాకతక్కినకొన్నిజాతులపాములకునుసంగ
మసంబంధమున్నందునను ఉడుముచర్మము గరుసుగ
లిగినదయి పాముశరీరముకు దురదగలిగినప్పుడు శ
మింపరాచుకొనుటకు వీలయియున్నందునను ఈరెం

డుజంతువులును తఱచుగానివసించుచు ఉడుములుప్ర
వేసించెడి మనుష్యుల యిండ్లయందుగూడ నప్పుడప్పు
డుడుములతో పాములునుదిరుగాడుచుండునని కొం
దఱు చెప్పుదురు. కాని త్రాచుపాములలోపెద్దది ఉడు
మును జూచినతోడనె వీలయినయెడలదానింబట్టి తిను
నుగనుక నీరెండింటికినిమాత్రము పొత్తుకలియదనియే
నాతలంపు.

పాములకు గ్రద్ద, ముంగిస, నెమలి, బెగ్గురుకొం
గ మొదలగునవి సహజవిరోధులు-(ఇవిపాములనుజం
పును) గ్రద్దపామగుపడినతోడనే కాళ్ళయందుదానిని
రికించి గ్రుచ్చుకొనియాకాశవీధికెత్తికొనిపోయి త్రిప్పి
త్రిప్పిచంపితినును ఆదియందుగ్రద్దయు పామును పిన
తండ్రిపెదతండ్రికొమరులైయుండి వారివారితల్లులుచే
సినప్రతిజ్ఞలను నెరవేర్ప వీరొండొరులు కలహించిన
ప్పుడు గ్రద్దగెలచెననియు నదిమొదలుగా గ్రద్దకును
సర్పమునకును విరోధము వంశపరంపరగా వచ్చుచు
పామునుజూచినవెంటనె గ్రద్దచంపుచున్నదనియు ము
నపురాణభావము. అధర్వణవేదమునందు సర్పవిషహా
రమునకు గరుడునుద్దేశించి ప్రార్థించుమంత్రములును,
పురాణములులోనగువానియందు స్తోత్రములుమొదల
గునవియుగలవు (కొన్నిమంత్రములు నుపనిషత్తునుచి
కిత్సాప్రకరణమునందువ్రాయబడినవి) ముంగిస పా
ముగుపడినతోడనే దానిని ముక్కలుచేసి చంపి ర క

ప్రవాహముతో తనవాసస్థలమున కీడ్చుకొనివచ్చి తినును- నెమలియు, బెగ్గురుకొంగ మొదలగునవియు చూచినవెంటనే కాళ్ళతో త్రొక్కి ముక్కులతో పొడిచి గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి విదలించి చంపి తినును గోరువంకపక్షులు పామును జూచినతోడనే తమజాతివానిం గొన్నిటిని దముబుతముతో రావించి చేర్చికొని ముక్కులతో పామునుముందు గాకండ్లయందు బొడిచి గ్రుడ్డిదానిని జేసి పిమ్మట జంపును మఱియు చెట్లెక్కగల పాములాహారార్థము కొన్నిపక్షులుండు చెట్లతొరటలలోనికి వాని తలలఁజొనిపినప్పుడో కానొకసమయమున నాతొఱ్ఱలయందుండు కొన్నిపక్షులు శిరములనుకండ్లను చితుకబొడచి పెద్దనిద్దురబుచ్చును.

పాములు దుష్టమయిన విషజంతువులైనను ఊరక యేయితరజంతువులకు హానిచేయవు ఏపామునుగాని మనమునిజముగా కొట్టసమకట్టినప్పటికినితనను కొట్టసమకట్టినట్లు మనసునబొడమనియెడలను దానిశరీరమునకును మనసునకును ఏవిధమగుబాధయుకలుగనియెడలను మననేమియుజేయదు మనశరీరమునంటి దానిశరీరమునుగట్టిగరాచుకొనియది నడచుచున్నను దానిదారినది పోవుచునేయుండును.

పాములుమనుష్యులు మొదలయినజంతువులను కొటుట త్రొక్కుట బెదరించుట, వానిని బెదరించునట్లుగు

పడుట ఆహారార్థము బిరవులనుండి బయలువెడలి యాతురముతో పరువిడుసమయమునను ఈనునప్పుడును కూసమువిడిచినకాలమునను రతితరుణమందును సమీపించుట రతిసమయమందువానిపై మనుష్యులుబట్టలు గప్పి తిరుగవానిం దీసుకొనియందుగలపుణ్యఫలము నొందనుద్దేశించి బట్టలవేయుట పాము కనుపడినతోడనె సుబ్రహ్మణ్యుడను దేవుడని మనుష్యులవలన మ్రొక్కబడు (మొక్కులయందలి హస్తోత్థానముం గని తననుకొట్టవచ్చిరని తలచుట ఈమొదలగుకారణములచే మనుష్యులనుమనుష్యేతరజంతువులను పగబట్టును. అపగనుకొన్నిపాములు నిలుకడగానుంచి తమశత్రువెంత దూరముపోయినను వానినిగఱచుటకయి తమకుసాధ్యమగునంతవరకు వెదకుచునిద్రాహారములులేకయుండును పాముపగ అంత తీక్ష్ణమును దీర్ఘకాలముండునదియు గనుకనే దీర్ఘక్రోధముగలవానిది(కోపము) 'పాముపగ' యనిపోల్చి లోకోక్తిగవాడుదురు.

సంగమవిషయమునందు పామరులగుమనుష్యులవలెనే పాములును అనేకజాతులలో పరస్పరము సంభోగించును అందువలననె వానిలోసంకరజాతులనేకములుకలిగి విభజింపబడుట కననుకూలముగనున్నయవి అయినను సాధ్యమయినంతవఱకు తెనుగుదేశమునందు సంచరించుచు పాముల ముఖ్యవిభాగములు క్రిందవ్రాయబడును పాములలో గొన్నిటిపేరులు వానిశరీర

మందుగలరంగులు మొదలగువానినిబట్టియు వానికాటులగుణములబట్టియు వాడబడుచున్నవి పాములలోనొక్కొక్కదానిశరీరమొక్కొక్కవిధమగువాసనగలిగియుండును పాములనుబట్టువాండ్రలో నిపుణులు వానివాసననుబట్టియే పుట్టలయందును కన్నములయందునుండు పాములనుబ్రత్యక్షముగజూడనక్కఱలేకుండ నవిప్రాకినచోటగలమట్టిని మూచూచియీజాతిపామని సూచింతురు.

సర్పములు విషసర్పములనియు నిర్విషసర్పములనియు రెండుతెఱగులని యిదివఱకు చెప్పబడినది.

శ్రీరస్తు.

—:o:—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషసర్పములు.

వీనిలో త్రాఁచుపాము, పొడపాము, పరుగుడుపాము, కట్లపాము, తాడిగిరిపాముఅని ముఖ్యములగునవి యయిదుజాతులు- అందు తాడిగిరిపాముగాక తక్కినవియనేకమైన యంతర్జాతులనుగలిగియున్నవి. వానిలో ప్రాధాన్యములగునవి వివరింపఁబడును.

(I) త్రాఁచులు:—

౧ తెల్లత్రాఁచు:—(మొదటితరగతిఅచ్ఛముగ తెల్లగనుండును.) దీనికి "మొగలిపూత్రాఁచ"నియు బేరు. ఇది మొగలిపూరంగుననుండును. పాములన్నిఁటిలోనిది పరమసాధువు. దీనికిఁగోపములేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇది తఱచుగ మొగలిడొంకలయందును, మిగులపరిమళముండు పూవులుగలచెట్లయందును తీఁగలడొంకలయందునుండును. సాధారణముగ నడవులయందునికి, దీనివిషము గురువారమునందుబలముఁగలది.

౨ తెల్లత్రాఁచు:—(రెండవతరగతి, సామాన్యమైనతెలుపురంగుగలిగియుండును.) సాత్వికముఁగలది.

దీనివిషమునుగురువారమునందే బలముఁగలిగియుండును. ఈపాముఅరుదుగాగడ్డివాములయందును సువాసనగలపూవులుండు డొంకలుచెట్లుతీఁగలయందును తఱుచుగా తెగడతీగలయందునుండును.

౩ గోధుమవన్నెత్రాఁచు:—కొంచెము సాత్త్వికముగనుండును. శనివారమునందువిషముబలముఁగలది.

౪ చింతపూవన్నెత్రాఁచు:—చింతపూవురంగునుఁబోలినరంగుఁగలది. సాధారణమైనకోపముండును ఆదివారమునందుదీనివిషముబలముగలది.

౫ ఆఱికెవన్నెత్రాఁచు:—మిక్కిలికోపముఁగలిగియుండును. దీనియమృతముమిక్కిలి పలుచఁగనుండును. ఇదిమనుష్యులుమలవిసర్జనముఁజేయు బహిర్భూములయందుండి మలమునుగూడఁదినుచుండును- దీనివిషముబుధవారమునందుబలముఁగలది.

౬ నాగజెఱ్ఱి:—ఇదిసగముత్రాఁచుపాముగనుతక్కినసగము జెఱ్ఱిగొడ్డుగనుండును. విశేషకోపముఁగలది. చెట్లమీఁదను,చెట్లతొఱ్ఱలయందును తఱుచుగనివసించునుదీనివిషముసోమవారమునందుబలముగలది.

౭ ఈలత్రాఁచు:—ఈలకాయరంగునుఁబోలియున్నైసన్నముగ పొడుగుగనుండును. మన్యప్రదేశములలోచెట్లయందుండును. సోమవారమునదీనివిషము మిక్కిలిచుఱుకుగనుండును.

౮ కోడిత్రాఁచు:—దీనిధ్వనికోడికూతవలెనుండును, ఇదిచిన్నపాము $\frac{3}{4}$ గజముకన్న నెక్కువపొడుగుండదు, దీనియమృతముమిక్కిలిపలుచనగనుండును- అధికమైనకోపముఁగలది ఇదితఱచుమనుష్యుల వాసస్థానములలో కోళ్ళున్నచోట్లకుజేరుచుండును, దీనికూతను విని కోడిపిల్లలుదీనినిసమీపింపవానిని మాయముగా కడతేర్చుచుండును.

౯ నల్లత్రాఁచు:—దీనిశరీరమునేరేడుపండు ఛాయనుండును, ఇదియునుచిన్నపామె పాములలో నధికదౌష్ట్యముఁగలది- దీనివిషముమిగులపలుచగను విశేషముగ చుఱుకునుగలిగియునుండును, దొరకినచోదీని యమృతమునుఁబోలువిషములేదు మంగళవారమునందుబలముఁగలది ఈపాముపర్వతములయందునుఅడవులందునునివసించును.

౧౦ శనగపూత్రాచు:—ఇదికొన్నిగుణములయందు ముగలిపూత్రాఁచునుబోలియున్నది సామాన్యమయినకోపముఁగలది దీనివిషమునకుసోమవారమం దధికబలముండును.

౧౧ కందిపొడలత్రాచు:—కందిపప్పువంటిమచ్చలుదీనిమొడలునందుండును సామాన్యమయిన కోపముగలదిబుధవారమునందుదీనివిషమునకుబలమధికము.

౧౨ గిరినాగులు:—పర్వతములందే నివసించును చెట్లపైనుండు పక్షులనుదినుచు చెట్లకొమ్మలందుండును దీనిపడగగుండ్రముగనుండును. పడగమీదనుండు కృష్ణపాదములనునవి రెండువైపులను గుండ్రముగనున్నలవలెనుండును.

౧౩ నీరుత్రాఁచు:—ఎప్పుడునునీటియందుండును నీటియందుండుజంతువులేదీని కాహారము. ఈపాము తప్పతక్కినయేత్రాఁచును నీటియందెంతమాత్రకాలమునుతలనుముంచియుంచుట కిచ్ఛయింపదు. ఈపామునకు గోపమధికము విషముమిక్కిలిచురుకుఁగలది కాని యమృతముగమాత్రమౌషధముగనుపయోగింపబడుట లేదు.

జ్ఞాపిక.

అచ్ఛమైనతెల్లత్రాఁచు, తేలత్రాఁచు, నల్లత్రాఁచు అనునవి గ్రామములందును పట్టణములందునుండవు, అవి పర్వతప్రదేశములలోను అడవులయందునుండును, పామునకుండు విషముయొక్క మెఱుపురంగును బట్టి దానికోపముండును, అనఁగానధికముగు నెఱ్ఱనిరంగుగల విషమును జెందియున్న పామునకు కోపమధికముగను సామాన్యముగఁదెల్లనిరంగుతో నున్నవిషముఁగలపాముయొక్క కోపము సామాన్యముగనుండునని యెంచఁగునది, త్రాఁచులలోకోడెత్రాఁచు, నల్లత్రాఁచు మాత్ర

ముతప్పతక్కినవన్నియు సాధారణమయిన వలయమునుమిక్కిలిపొడవునుకలిగియుండును, సామాన్యప్రదేశములలోస్వేచ్ఛగాఁదిరిగి కాలముఁగడపుచుండు పామునకువయసుముదిరినఁబిమ్మట వలయము (లావు) నందెనిమిదంగులములును పొడవునందెనిమిదడుగులు నుండును, ఈదేశమునందుత్రాఁచుజాతికి మాత్రముపడగలును, పడగలపైనిరుప్రక్కలనుకృష్ణపాదములనెడు ఇట్టిగురుతులునుండును, త్రాఁచుజాతిలోనే "గిరినాగుల" ను పామునకుమాత్రము ○ ఇట్లు అనుస్వారమువలె నా కృష్ణపాదములుండునని యిదివఱకెచెప్పఁబడినది. బంగాళారాష్ట్రమందు త్రాఁచుపాములకేగాక మఱికొన్నియితరజాతిపాములకుఁగూడ పడగలున్నవనివినికి. ఈచెన్నరాజ్యమందట్టి పాములున్నట్లిదివరకుఁ దెలిసియుండలేదు. త్రాఁచుజాతిపాముయొక్క విషముతనంతటనేయితరజంతువును జంపుటకును అధికయుక్తవచ్చి ప్రాణప్రయాణ సమయమునకఫవాతములు బాధించునపుడు బ్రతికించుటకునుగూడ సామర్థ్యమునుగలిగియున్నదికాబట్టియే దీనివిషమన్నను అమృతమన్నను జెల్లియున్నది. తక్కినపాములవిషము విషమేకాని. యది యమృతముకానేరదుకదా. అగుటచేతవీనికంటె పెద్దజంతువులుకొండచిలువ మొదలగునవియున్నప్పటికినివినేమొదటితరగతిగనెన్నఁబడినవి. ఈజాతిపాములన్నియు, జెల్లెకట్టుఁగలవు అధికముగనుకోపముగలిగిన వన్నియునిలుకడగాపగఁబట్టును.

బ్రహ్మగారుడమను శాస్త్రమునందు ఈపాములలో ముఖ్యములగునవి—అనంతుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, కర్కోటకుఁడు పద్మకుఁడు, మహాపద్మకుఁడు, శంఖపాలకుఁడు, గుళికుఁడు, (దీనికిసకలుఁడను నామాంతరమునుగలదు-) అనియెనిమిదితరగతులనియు, ఇవియితరజంతువులను కఱచుటకుఁగాలనియమము అనఁగా ఆదివారమునందు కఱచునదియనంతుఁడు, సోమవారమునందు వాసుకి, మంగళవారమునతక్షకుఁడు, బుధవారమునాడుకర్కోటకుఁడు, గురువారముపద్మకుఁడు, శుక్రవారముమహాపద్మకుఁడు, శనివారముపగటియందుశంఖపాలకుఁడు, శనివారమురాత్రిగుళికుఁడు, ఈవిధముగనున్నదియనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది, వీనినిగూర్చి పిమ్మటఁ జెప్పఁబడుమంత్రములు లోనగువానియందుఁ జూడనగును-

(II) పొడపాములు:—

౧ కాటుకరేకులపొడ:- దీనినే దాసరిపామందురు దీనికిశరీరమందంతటను నామములుండును గనుక నిట్లనుచున్నారని తెలియవచ్చుచున్నది పొడపాములన్నిటిలోనిదివలయమునందునునిడివియందునధికముగనుండునుకిచకిచలాడుచున్నట్లుకూయును.

౨	రక్తపొడ:-	ఇవిమూరెడేసియుండును. అంతకు కొంచెము మించియుండును.
౩	కలంకారిపొడ:-	
౪	తివాసిపొడ:-	

౫ పొట్లపింజెర:- పొట్లకాయవలెనుండును తలయు దోకయును సన్నముగనుండును నడుమునలావుగనుండును.

౬ ఉడుముపింజెర:- ఇది ఉడుమంతపొడవుననుండును దానిశరీరమునందువలెనె దీనికినొడలుగజి తల కప్పతలనుబోలియుండును.

౭ గుఱ్ఱంపొడ:- ప్రూరేడిపిట్టకూయునట్లుకూయును దీనికూతనువినిప్రూరేడులుసమీపింప వానిని బట్టితినును.

౮ సగ్గుపొడ:- ఇది జానెడుండును వరిచేలగట్లయందునివసించును.

౯ బగ్గపొడ:- ఇదియు జానెడుండును.

౧౦ కుక్కపొడ:- ఇదిమూరెడుండును.

౧౧ పిచ్చుకపొడ:- దీనిముఖమునందు మూడుమచ్చలుండును మనుష్యులయిండ్లచూరులందుండును నిడివియందొకయడుగుండును ఇదిప్రాకుచు నఱుకులవేయును.

౧౨ అగ్గిపొడ:- ఇదిమూరెడుండును.

౧౩ మొండిపొడ:- ఇది మొండెపువలెనుండును తలయును తోకయును గూడ నొక్కటే లావు. రెండడుగుల పొడవును ఎనిమిదంగులముల లావునునుండును. 'కొందరు దీనిని రెండుతలల శిఖండియందురు'.

౧౪ ఊదుపొడ:- ఇది యొకయడుగు పొడుగుండును

జ్ఞాపిక.

దాసరిపాము గాక తక్కిన పొడపాములన్నియు నిడివియందు తక్కువగనుండును ఈజాతిలో నేపాము గాని వడిగా నడువనేరదు దీనికి విషము పిండను రాదు రక్తపొడ నోటిలోని తిత్తులను గట్టిగ నొక్కిన యెడల తేనెవలె రెండు బొట్లు కారును పొడలు నిలుకడగా పగ బట్టవు.

(III) పరుగుడు పాములు.

౧ పెద్దపరుగుడు:- ఇది యించుమించు గోధుమవన్నె త్రాచును బోలియుండును.

౨ నాగపరుగుడు:- ఇది సుమారొక గజము పొడవుండును త్రాచులను బోలియుండును కాని నల్లగానుండును.

౩ నూనెపరుగుడు:- ఇది మిక్కిలి నిగనిగలాడుచు నల్లగా మిగులనునుపుగానుండును ౧గజము పొడవుండును.

౪ గేదెపరుగుడు:- దీని శరీరము మొద్దుగనుండును ౧గజము పొడవుండును.

పరుగుడు పాములు సామాన్యముగ నన్ని స్థలములయందునుండును దీని విషము పిండబడుటకుపయోగింపనేరదు మఱియు రానేరదు ఈజాతి నిలుకడగా పగబట్టదు.

(IV) కట్లపాములు:— వీనిలో రెండుతరగతులు మాత్రము కలవు అందొకదానిని కట్లపామనియు, రెండవదానిని తుపాకికట్లపామనియు వాడుదురు మొదటిది మూడుజానలుండును రెండవది యొకగజముండును, మొదటిదానికన్న స్నిగ్ధముగనుండును ఈ జాతిపాములకు ౩౦కట్లు శరీరమునందడ్డముగనుండును వీనికిని విషము కలదు గాని పిండను రాదు ఇవి నిలుకడగా పగబట్టవు.

(V) తాడిగిరిపాము:— ఇది రెండడుగుల పొడవున పెన్సిలంత (లేక చిటికెన వ్రేలంత) లావుగనుండును దీని విషము పిండబడుటకు రాదు, ఇది మిక్కిలిగా

పగబట్టును దీనిపగకున్నంతతీక్ష్ణము పట్టుదలయును ఏపాముపగకునులేదు పగబట్టినయెడల విరోధినిజంపి తీరవలెను విరోధిదొరుకనియెడల నాహారమునుదినక చివరకుకొన్నిదినములకదియైనజచ్చును ఇదితఱచుగా త్రాటిచెట్లయందునివసించును సాధారణముగాతీగలయందును చెట్లపయినను బ్రాకుచు మనుష్యునిసమీపించినప్పుడు వానినెత్తిమీదనెకాటునువ్రేయును అందువలన గఱువబడినవాడు ప్రాయికముగా చికిత్సకులోబడక కొన్నిగంటలకుజచ్చును దీనిశరీరము మిక్కిలిసన్నమగుటచే నేపాటిపుల్లతోగొట్టబడినను సుకరముగ జచ్చును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

నిర్విషసర్పములు.

నిర్విషసర్పములలో కొండచిలువ, జెట్టిగొడ్డు, బురదపాము నీరుకట్టె పసిరికపాము మొదలగునవి తెనుగుదేశమందుప్రసిద్ధములు- అందు:—

కొండచిలువ:— ఇదియన్నిపాములకంటెనుగొప్పది దీనివిషయమైముందేవాకొనబడినది ఈజాతియందుకొన్నిటిని పెంజెరలని వాడుదురు.

జెట్టిగొడ్డు:— ఇదిసామాన్యముగ మెరకప్రదేశములనెల్లయెడల సంచరించును ఇదిత్రాచుపాముసకన్న లావుగను పొడవుగనుగూడనుండును దీనిశరీరము కొంచెము మొద్దుపారియుండును మోటయినజంతువు ఇదితననోటితో సండ్లను గ్రుచ్చి యితరజంతువులనుగరచుటమాత్రమేగాక తోకతోవానింజుట్టుకొని విడలించి మిక్కిలిబలముతో వడిగా దెబ్బలనుగొట్టును కొన్నిసమయములందు కొన్నిప్రదేశములలో గాడిదెయును, గుఱ్ఱమును సంగమించినందున కంచరగాడి

డెలుపుట్టినట్టి యొక్కొక్కప్పుడు జెర్రిగొడ్డును నాగుబామును సంభోగించినందున సగము త్రాచుపాముగను సగము జెర్రిగొడ్డుగనుండి నాగజెర్రి యనిపిలువబడునది జనించునని చెప్పుదురు- (త్రాచుపాములనుగురించి వ్రాయబడినదానిఁజూడుడు.)

బురదపాము:...ఇదినీరును బురదయుఁగల స్థలములందువరిచేలలోను నూతులు, గోతులు, చెరువులు మొదలగువానియందును కాలువలందును నివసించును. కప్పలు, చేఁపలు, నాఁచు లోనగువానిందిని జీవించును. కఱచునుగాని దీనివలన నొకయపాయములేదు. బాగుగనెదిగినపాము ఒకగజముపొడవును నాలుగంగుళములలావునుగలిగియుండును,

నీరుకట్టె:—ఇదినీరుకట్టె యనుపేరును గలిగియున్నను మెట్టప్రదేశములందేనివసించును. తొలకరించునపుడు దానియిరవునుండి బయలకుపాఱుకాడును. దీనిశరీరము అన్ని పాములశరీరమునకన్న మిగులమృదువుకలదియగుటచేత, చలికిని ఎండకును ఏమాత్రమును దాళఁజాలదు. ఈపాము కోపముఁగలిగి సామాన్యముగనే జంతువునుకఱువనేకఱువదు. కఱచినను బాధించదు. ఇది మిక్కిలిసాధుజంతువగుటవలన దీనితోపిల్లలాడుకొందురు చిన్నకప్పలుపురుగులు మొదలగునవి దీనికాహారము. ఇది¾గజమునకు తక్కువపొడవుఁగలిగి యొక

యంగుళములావుననుండును.

పసిరికపాము:—ఇదిచెట్లమీఁదను తీఁగలమీఁదను ఆకులయందుసంచరించుచు వానియందుండు సాలెపురుగులుమొదలగువానిని, ఎగురునట్టి చిన్నపురుగులను దినును. మెరికప్రదేశములయందు నివసించుచుండును. పామునకు వీఁపుమీఁదనిలువునమూఁడుచారలుండును. అన్నిపాములలోను మిగులసన్నముగనుండి తీఁగలరంగుగలిగిఅదరిపాటున తీఁగలయందును ఆకులందునుకనుపడకుండును. ఇదికఱచుటవలనఁ గొంతబాధకలుగును, కానిప్రాణాపాయముసంభవింపదు. ఇది ౧ గజముపొడవునను ౪ అంగుళములావుననుండును. ఇదికొట్టఁబడినయెడల తాడిగిరిపామునకంటెను సుకరముగఁజచ్చును.

శ్రీ ర స్తు.

సర్వ విషయ సర్వస్వ సంగ్రహము.

పాములవలని యపాయములఁ

***

దప్పించికొనను పాయములు.

పాములు మనుష్యులకును మనుష్యేతరములగు కొన్నిజంతువులకునుగూడ అపాయకరములని మన మెఱిఁగియున్నారముగనుక, వానివలనఁ గఱువఁబడినఁ బిమ్మటఁ చికిత్సలను జేయుటకంటె, ఏసమయమందును ఏవిధముగను వానిని చేరకుండఁగను, సాధ్యమగునంతవరకు లేకుండఁగను చేయఁబూనుకొనుటయే. ప్రధమకర్తవ్యము. దేశక్షేమమును విచారించి మనయేలికవారు అపాయకరములగు పాములను జంపువారికి చంపఁబడిన పామొకటికి ౨ అణాలచొప్పున బహుమానమిచ్చెదమని ప్రకటించినను అట్లెక్కడనో కాని జరుగుచున్నట్లు కనుపించదు ఇది నీచకార్యమనియు పాపకార్యమనియు కొందఱు తలఁచవచ్చును గాని యదిసరికాదు. ఒక పామును చంపుటానికి ౨ అణాలధనవ్యయమును మాటయెట్లున్నను, అందువలనఁ గలుగు దేశక్షేమ పరిమితము. ప్రజలక్షేమముకొఱకు ప్రభుత్వమువారు పాటుపడి ధనవ్యయముకూడ చేయఁబూనుకొన్నప్పుడు ప్రజ

లువారికి సహాయమయినను చేయుటను గూర్చి యేల విచారించికొనఁగూడదో నేనూహింపజాలకున్నాను. ఇందుపై తగినంత ప్రోత్సాహము గవర్నమెంటువారికి కలుగకపోవుటవలననే యాయుత్తరువును రద్దుపఱచెదమని వారుచెప్పుచున్నారు- కావున నీవిషయమందనాదరణ చేయక ప్రతిగ్రామమువారును ప్రయత్నించి పాములను పాముల గ్రుడ్లను జంపుటకు కొందఱిని నియమించి యైనను కృషిచేసిన యెడల ఇప్పుడీదేశమందుఁగల సర్పకులము చాలభాగము నశించఁగలదనుటకు సందియము లేదు- (విషసర్పములను జంపుటకై గవర్నమెంటువారిచ్చు బహుమానములను గూర్చి మన "వైస్‌రాయి" (గవర్నర్‌జనరల్) గారిచ్చిన నిశ్చితాభిప్రాయమును, దానిపైఁగల నాయభిప్రాయమును ఈపుస్తకము చివరను విశదీకరింపఁబడినవి.)

ఈక్రిందివిషయములందుఁగూడ ప్రజలుకొంతవరకు శ్రద్ధచేసిన యెడల సర్పములనుంచి యపాయమును తప్పించుకొనవచ్చును-

ప్రతిగ్రామమందును పాములు నిలుచుటకు వీలగు డొంకలు, రుప్పలు పుట్టలు మొదలగునవి సాధ్యమగునంతవరకు లేకుండునట్లు నగరపారిశుధ్య సంఘముల (Municipal councils) వారును, అట్టిసంఘములు లేని చిన్నపట్టణములయందును పల్లెలందును, ఆయాపట్టణములయొక్కయు పల్లెలయొక్కయు అధికారులును నివాసులును చేయుటకు ప్రయత్నింపవలయును.

పాములుగడ్డి, చొప్ప మొదలగువానివాములు. పిడకలులోనగువానిగూండ్లు- ఇటుకలగుట్టలు పెంకుటికుందములు వీనియందును, మరియిట్టిస్థలములందును పాములు చేరుచుండును కావున; అట్టివానిని మనుష్యులయొక్కయు పశువులయొక్కయు నివాసస్థలములకు దూరముగనుంచవలెను.

ప్రతిగృహమునందును పాములు చొచ్చుటకనుకూలములగు గోడలకుండు ఎలుకలు మొదలగువాని కన్నములును, తలుపులయొక్కయు ద్వారబంధములయొక్కయు మధ్యనుండు సందులును లేకుండునట్లు జాగ్రతపుచ్చుకొనుటయేగాక. యిండ్లు విశాలముగను, పాములు మొదలగునవి నిలుచుటకనుకూలముకాకుండునట్లును కట్టబడవలయును-

కోడిపిల్లలు గ్రుడ్లు చిన్నపక్షులు పిల్లిపిల్లలు ఎలుకలు బొద్దెంకలు బల్లులు సాలెపురుగులు మొదలగువానిఁదినుటకొఱకు తఱచుగ పాములిండ్లయందుఁ బ్రవేశించునని చెప్పఁబడినదికావున, నట్టివానినిండ్లయందుండకుండఁ జేయవలయును కోళ్ళు మొదలగువానిని బెంచవలసివచ్చునెడల మనుష్యులయొక్కయు పశువులయొక్కయు వాసస్థలములకు దూరముగ గూండ్లనునిచి పెంచుకొనవలయును-

ఉడుములకును కొన్నిపాములకును సంసర్గ సంబంధముండుటవలనను, కరకుగానుండువానిశరీరములను తాచుకొని దురదఁదీర్చుకొనుటకు పాముకోరునదగుటచే

తను, ఉడుమున్నచోటికి పామువచ్చుట కలదుకాబట్టి యుడుము కనుపించినప్పుడు దానిఁజంపివేయుటయే కాక, దానినివాసమును వెదకి యందు పాముగూడనున్నదేమోయని గమనించుటయుక్తము.

నెమలి గ్రద్ద బెగ్గురుకొంగ మొదలగు పక్షులును ముంగిసయును పాములను జంపుటయందు సుప్రసిద్ధములు; కాన నెమలిని, ముంగిసను, దుప్పిని బెంచి యిండ్లయందుంచుట శ్రేష్ఠము. నెమలిముంగిస మొదలగువానివలె వెంటనే చంపనేరనివైనప్పటికి, రాత్రులు దూరమందుండిగాని సమీపించిగాని మొరుగునదగుటచే కుక్కను బెంచుట కొంతవరకీవిషయమందు గూడ నుపయోగకరముగనే యుండును.

మంచములుబల్లలు మొదలగువానిమీఁద బండుకొనియున్నవారి నాసమయమందెప్పుడును ఏపామును కరువలేదని యందరు నెఱిఁగిన దేయగుటచేతను, విశ్వకర్మ తానాదియందు మంచమును నిర్మించినపుడు "మంచమునందు మనుష్యుఁడుండఁగా మంచము నెక్కి పాము మనుష్యునిఁగఱవఁగూడదని పామునకాజ్ఞాపించినట్లు బహుజనులు లోకోక్తిగాఁ జెప్పుచుండుటవలనను, నిద్రించు సమయములందు మంచములమీఁదను గాని యెత్తుగల బల్లలు మొదలగువానిమీఁదను గాని నిద్రించుట శ్రేయోదాయకము-

మంచములపైనను బల్లలపైనను నిద్రించినయెడ క్రిందనుంచి మీఁదికి పామెక్కలేకపోయినను, ఏకారణము

చేతఁగానిఇండ్లలోపలి కప్పులయొక్క పెండెలు దూలములలోనగువానినినుంచి మంచములందును బల్లలందు నుబడుట కభ్యంతరముకాదుకావున, అట్లువీలు కాకుండునట్లు బల్లలతో (సరంబి) గానిలేక చాపలుమొదలగువానితోఁగాని సాధ్యమగునంతవరకుఁ గప్పఁబడవలయును. మంచములనుంచియుబల్లలనుంచియు క్రిందికి బట్టలులోనగునవి వ్రేలాడుచున్నయెడల వానిగుండా పాములెక్కుటకు సులభమగును కావున నట్లుండనీయఁగూడదు.

పాముఇండ్లగోడలకన్నములలోనికిఁజొచ్చినపుడు దానినిసాధ్యమయినంత వేగముగవెలుపలికివెడలఁగొట్టిచంపవలయును. గోడలయందుండన్ని కన్నములను మూసి యొకకన్నముమాత్రము తెరచియుంచి గంధకమునుపొగాకును ఆకన్నముదగ్గిరవిస్తారముగపొగవేసినయెడల నేవిధమగుపామయినను వెంటనేమరణించును. పాముయొక్కశ్వాసకోశములును ముక్కురంధ్రములునుమిక్కిలి మృదువుగలవియగుటచేతను, పొగాకుపాముల కపథ్యమగుటవలనను ఘాటుగలయావాసననాఘ్రాణించిచచ్చును. లేనియెడలనది తప్పించికొనిపోవుటకుతగియున్నచో తత్క్షణమేవెడలిపోవును. మరియు వసనుచితుకఁగొట్టి బాగుగఘాటువేయునట్లు నిప్పులపైనివేయవలయును.

ఇంచుమించుమోకాళ్ళవరకునుకప్పుగల "బూట్సు" లోనగుపాదరక్షలుపయోగించుపాశ్చాత్యులు మొదలగువారు పాముకాటులకుతఱుచుగలోఁబడుటలేదని తెలియవచ్చుచున్నది. వారిలోకొందరునిర్భయముగ కాళ్ళతో పాములనుత్రొక్కి యణచిపట్టుకొందురు. కాబట్టిసాధ్యమయినంతవరకు ఎక్కువకప్పుగలపాదరక్షల నుపయోగించుటఅనేకవిధముల మేలుగనుండును.

చీఁకటిరాత్రులయందుపాములు సాధారణముగ మార్గసామీప్యములందు తలలుంచుకొనినిలచుటగాని సంచరించుటగాని యలవాటుకలవగుటచే, వెలుతురు నిపట్టుకొనితిరుగుటవలనపామెక్కడనున్నదియుమనకు దెలియుటమాత్రమేకాక, చీఁకటియందుఁ దిరుగుచున్నయాపామునకకస్మాత్తుగా వెలుతురుకనుపడుటచేత దానికండ్లుమిరుమిట్లుకొలిపి యథాప్రకారము త్వరితముగ నడువఁజాలక త్రొక్కులాడుచుండుట చేత దానిజంపుటకు కూడమనుష్యునకతిసులభసాధ్యమైయుండును.

పాములురాత్రులందుసంచరించునట్లు పగలుతిరుగుటకానము. ఆహారార్థమై ప్రాకులాడుచున్నపుడవి యెక్కువ కోపమునుగలిగియుండునని యిదివరకుఁజెప్పఁబడినది. ఆసమయమందుదీపములేకుండ, చేతులతోఁగానికఱ్ఱతోఁగాని. కొంతచప్పుడుచేయుచున్న మనుష్యుఁడగుపడినయెడల నొక్కొక్కసమయమందవిబెదరిదూరగ్రస్తములగుటకు మారుగా, కోపించినిలచి మనుష్యునకపాయముఁగలుగఁజేయును. అయినను వెలుతురులేనిమనిష్యిచప్పుడుచేయకుండబోవలయునని నా

త్రము నాయుద్దేశము కాదు. ఆసద్దుగంభీరమైనదిగాను హఠాత్తుగవినఁబడి తొందరకలుగఁ జేయునదిగాను మాత్రముండక సామాన్యముగనుండి, కొంచెముభయముతో పామునింపాదిగాతొలఁగిపోవుటకనుకూలమైనదిగనుండవలెను. కిరకిరలాడుపాదరక్షలును కఱ్ఱయునుగలిగియుండుట మిక్కిలిప్రశస్తమైనది.

వేసఁగికాలమునందును వర్షాకాలప్రారంభమందును పాములుతఱుచుగా వానియిరవులనుంచిబయలువెడలి, చల్లగాలిప్రారంభవర్షమునందలిచిన్నచినుకులును వానిశరీరమందుపడుటను కోరిమార్గమధ్యమందు విశాలస్థలములఁజేరియుండును కొన్నిసమయములందు శరీరమున కెక్కువశమనముగనుండుటచే, మనుష్యులచేత బాగుగనదలింపఁబడిన పిమ్మటగాని యక్కడనుంచియవికదలవు. మరికొన్నిస్థలములందు మనుష్యులు మొదలగుకొన్నిజంతువులఁజూచి, తనసౌఖ్యభంగకారులనితలఁచి వారినికరచుటయుఁగలదు. ఒక యింగ్లీషుగ్రంథకర్త చెప్పినట్లుగా, సంవత్సరమున కంతకును ప్రథమవర్షమునాటిరాత్రియే కలుగులలోనుండెడియన్నిపాములునొక్కసారిగా తప్పకస్వారివెడలును అదివరకెండవేఁడిమిచేత శరీరములుతపించియుండి వర్షముకురిసినపిమ్మటవచ్చుచల్లగాలితో తాపశమనమునుగోరియయిననేమి? లేక వానినివాసములగు కన్నములువర్షపునీటితో నిండింపఁబడిననేమి? యేవిధముననైననుతప్పకసర్పకోటులు బయలుదేరును ఆరాత్రియం

దునడచుమార్గస్థులుమిగుల జాగ్రతతోనుండవలయును. మరియువర్షాధిక్యమయినప్పుడును వరదలువచ్చినప్పుడును పాములుకలుగులనుండుటకువీలులేక, మనుష్యులయొక్కయు పశువులయొక్కయువాసస్థానములను జేరుచుండును. ఇట్టిసమయములందును జనులువానినిగూర్చితగుశ్రద్ధవహించవలయును.

కొందఱు పాముపిల్లలు కనుపించినతోడనే యవి చూచుటకు సొంపుగానుండుటను బట్టియు, చిన్నవానిం జంపుటయందు జాలికలుగుటచేయును అనాదరణచేసివిడిచిపెట్టెదరు మఱికొందఱు వానిచిన్నవయసునుచూచి నిర్లక్ష్యముగా వారికాళ్ళతోఁగాని, చిన్నబెడ్డలతోఁగాని లేక కఱ్ఱముక్కలచేగాని చంపప్రయత్నింతురు అయిననదిసరికాదు విషముగలపాముయొక్కపిల్ల గ్రుడ్డులోపామైయెదుగుట కారంభించినది మొదలుకొని రెండుజాములయీడుకలదైనప్పటినుంచియు దానికుండువిషముతో మనుజుని ప్రాణముదీయించుశక్తిని గలిగియుండును "చిన్నపామైనను పెద్దకఱ్ఱతో కొట్టబడవలయును"నని మనదేశమందు చిరకాలమునుంచియువాడబడుచున్న నీతిసామెత నెల్లప్పుడును ప్రతివారును జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయును.

పాముపిల్ల కనుపడినస్థలమునందు దానితోఁబుట్టువులును, తల్లిపామునింకనక్కడనేకలిగియుండవచ్చున

ని భావింపఁబడినయెడల మిగులశ్రద్ధతోనచ్చోటఁ బరీక్షించి, కనుపించినపిల్లలను చంపివేయవలెను విషముఁగలపాములను, వానిపిల్లలను, గ్రుడ్లనుజంపుటయందెప్పుడునేమాత్రమును జాలితలపఁరాదు.

పాములుసామాన్యముగ నిండ్లయందుండు ఎలుకలు చుంచులు మొదలగువానిం దినుటకొఱకుమనుష్యులయిండ్లలోఁజేరుచుండి మనుష్యులునిద్రించుచుండు సమయమందింటిలో సంచరించుచు వారివలననుపయోగించికొనఁబడు ఆహారపదార్థములను మఱియితరపదార్థములను అవిమూచూచునప్పుడుగాని లేకతినుటకనుకూలమైనవానిందినునప్పుడుగాని వానివిషయము కొంచెమైననావస్తువులయందు పడుటకలదు కావున, మనుష్యులుపయోగించుకొను అన్నివస్తువులను పాముతాఁకకుండునట్లు జాగ్రతగనుంచుకొనవలయును,

సర్పమునకు సంగీతమునందెక్కువప్రీతిగలిగియుండి నాగస్వరముగానిమనుష్యుల పెదవులతో పలుకబడు 'ఈల' గానిపాడఁబడినయెడలచుట్టుప్రక్కలనుండు పాములచ్చోటికివినుటకొఱకు చేరును; కాఁబట్టిమనుష్యులయొక్కయు పశులయొక్కయు వాసస్థలములయందట్లు పాడఁగూడదు.

కొన్నిపాములు సువాసనఁగల సంపంగి, మొగలి

మొదలయిన డొంకలయందును తెగడతీఁగలు మొదలగువానియందుండునని చెప్పఁబడినదిగనుక వానినిండ్ల సమీపమందుంచరాదు.

పాముకఱచుటకై మనుష్యునితఱుముచున్నప్పుడు, మనుష్యుఁడు బట్టనొకదానిని పాముకెదురవైచినయెడల మిగులకోపముతోదానిపైని తనకాటును దింపుటలో వంపులుగానుండుదానికోఱలు బట్టదారములలో చిక్కికొని యూడదీసికొనుటకు కొంతవఱకు పెనుగులాడుచుండును గనుక నాసమయమందది చంపబడుటకనుకూలముగనుండును.

——0——

శ్రీరస్తు-

-o-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పాములయుపయోగములు,

—o—

త్రాఁచుపాము మనుష్యప్రాణమున కెంత యపాయకరమో, కొన్నిసమయములయందంత యుపయోగకరముగఁగూడనున్నది; మనుష్యుఁడు కొన్నివిధములగువ్యాధులందు జీవితాశలేకున్నపుడుసయితము దానివిషమమోఘమయిన సుగుణమునుజేసి, పురాణములందు వర్ణింపఁబడిన సంజీవనివలె బ్రతికించును కాఁబట్టి యది యమృతమనుపేరుతోఁ బరఁగి యధికమైనవెలగలిగియున్నది.

త్రాఁచుపామును దానితలనుంచి యిరువదంగుళములవఱకునుదీసివైచి, తక్కినదానియందుండు చర్మమును, నరములు, ప్రేగులులోపలియాసారకోశము మొదలగువానిని తొలఁగించి మిగిలిన మంచిమాంసమును శుభ్రముగకడిగి వండిపక్వముఁజేసికొని భుజించినయెడల, అష్టాదశకుష్ఠవ్యాధులును మఱియితరములగుకొన్నిరోగములును నశించునని వైద్యశాస్త్రప్రసిద్ధమైయున్నది. నాగుఁబాము కూసమునునిప్పుపైవేసి పొగను తాఁకించినయెడల మూలవ్యాధులుశమించును.

పామును హిందువులు సుబ్రహ్మణ్యుఁడను దేవుఁడనియెంచియాపేరునవిగ్రహములనుయంత్రములనునిర్మించి ఆగమశాస్త్రానుసారము దేవాలయములందుఁబూజలుసలుపుచు మొక్కుబడి కానుకలనుజెల్లింపుచు నుత్సవములఁజేయుచు ప్రతిసంవత్సరమందును మార్గశిరశుక్లషష్ఠిదినమున తీర్థములనుసాగింపుచుందురు.

పాములుమిక్కిలియందముకలవగుటచేవానికోరలనుదీయించికానిమఱితీయించక కానికొందఱువిలాసార్థముగ గాజుపాత్రలలోనగువానియందుంచి పెంచుదురు.

పాములవాండ్రనెడియొకతెగవారు పాములనుబట్టితెచ్చి పెట్టెలయందుభద్రముగనునిచి పెంచుచువానివిషమునుబిండి యమ్ముకొనియును; పాములుసంగీతమునందభిరుచిగలవగుటచే నాగస్వరముతోపాడి వానినానందింపఁజేసి వానిపడగలనాడించుటను వానిసుందరరూపములను ఇతరులకు వేడుకకొఱకు చూపియును ధనార్జనముచేయుచు జీవించుచుందురు ఈరీతిని పాములను బెట్టుకొని తరతరములనుంచియు నిదియొకవృత్తిగాఁ జేసికొనియున్నారుగనుకనే యీతెగవారికి పాములవాండ్రనిపేరుగలిగినది.

విచారించిచూడఁగా సృష్టిలోని యన్నిపదార్థములును ప్రత్యక్షముగగాని మఱి యప్రత్యక్షముగగాని యేవిధముననైనను మనుష్యులకుపయోగించుచుండుటయే భగవదుద్దేశమయినట్లు తోఁచుచున్నది.

శ్రీ ర స్తు.

-:o:-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పాములనుబట్టుకొనుట.

-:o:-

మంత్రములు శుద్ధక్రియలును లేనియెడల పాముల నుపట్టుకొనుటకు వీలులేదని కొందఱందురు కానియా తలంపంత సరికాదు. వీనింబట్టుటకు ధైర్యసాహసములును నేర్పునే ప్రాధాన్యములు ఎట్టివాఁడయిన పాములయొద్ద నజాగ్రతగనుండిన యెడలఁ దత్క్షణము వానివలనఁ గఱువఁబడును పాములబట్టు విధినొకవిధముగ నుపఱచెద.

పాముబరిమీఁదఁబోవుచున్నపుడు దానికెదురకుఁ బోక వెనుకనుంచినడచుచు కన్నములు నెఱియలు మొదలగునవిలేనిచోట్ల పామునకుప్రక్కగాఁ దిరిగి యక్కడ దానినడుమపైనమంచి బరువును చదునును గలచేతికఱ్ఱతో గట్టిగనొకచేతతో నణఁచిపట్టి రెండవచేత దానితోఁకను దొరుకఁబుచ్చుకొని కఱ్ఱను తలకుజానెడువఱకును పాముశరీరముపైజరుగనిచ్చి తిరిగి తోఁకను మడతవేసిపట్టిగాని లేకకాలితో అదిమిగాని యుంచి, యప్పుడుకఱ్ఱకువెనుకభాగమందున్న పాముశరీరమును పట్టుకొని నెమ్మదిగాకొంచెముకొంచెము కఱ్ఱను, దానివెనుక నెపట్టుకున్నచేతిని పయికిజరుపుచు, తలసమీపమునకు చేయివచ్చునపుడు చేతితో అ

క్కడపామును బిగియఁబట్టి కఱ్ఱనుదీసివైచి, పిమ్మట పామునుకుండయందుఁగాని లేక పెట్టెయందుఁగాని యుంచవలయును ఇట్లుపట్టుకొనుటలో నేవిధమగు నపాయమును కలుగదు. ఈపని పెద్దపాముల విషయములో నిద్దఱివలననేర్పుతో చేయఁబడవలయును అట్లయినయెడల నెంతపెద్దపామైన మనష్యుని శరీరమునకు చుట్టవేసికొనుటకుఁగాని లేక అదితప్పించుకొనిపోవుటకుఁగాని వీలుకలుగక సులభముగపట్టుబడును.

కన్నములందును పుట్టలయందునుండు పాముల నుబట్టుకొనవలసివచ్చినప్పుడు తోఁకతోలాగి పట్టుకొందమని కొందఱుతలంచిప్రయత్నింతురు కాని, యిట్లన్నిసమయములయందును యుక్తముకాదు అదియదరుపాటుననున్నప్పుడుమాత్రము తోఁకతోలాగిననీవలకువచ్చునుగాని బుద్ధిపూర్వకముగ నదిపట్టఁబడినచో లాగుచుండువాఁడు బలముగలవాఁడయినయెడల పాముశరీరముసగమువఱకుదెగి, ప్రేగులుమొదలగు వానిసయితము వానిచేతులలోనికూడివచ్చును పామంతయు నీవలకురాదు కాఁబట్టి కన్నములు పుట్టలుమొదలగువానియందున్నపుడు వానిఁద్రవ్వి నెమ్మదిగను నేర్పుతోడను పామునుబట్టుకొనోపునుకాని యిట్టిబలవంతమున కార్యముకానేరదు- కొన్నిసమయములయందు కన్నములయొక్కయు పుట్టలయొక్కయు ముఖద్వారములసమీపమున గుడ్డలు మొదలగువానినుంచియైనను, కప్పలులోనగువానిం గట్టివేసియైనను పా

ములనీవలకురానిచ్చి యప్పుడు పట్టుకొనవలయును.

మఱికొందఱు బరిమీఁదబ్రాఁకుచున్న పామునైన నుతోఁకతోఁపైకెత్తిపట్టుకొన యత్నించుటకూడ కొన్నిసమయములయందధికయపాయకరము. పామున కస్మాత్తుగా చివాలున తోఁకతోఁపైకెత్తి మనుష్యతన శరీరమునకుదూరముగా చేతఁబట్టి యుంచినయెడల మాత్రను దానికినిరాధారమై యేమియునుచేయఁజాలదు, కానిమెల్లఁగాతోఁకను లాగినప్పుడు అదికఱచును కాబట్టియీపద్ధతియెల్లప్పుడును జరుపఁబడఁదగినది కాదు.

మొదట వ్రాయఁబడినవిధముననే పామునుబట్టుట నిరపాయమును సులభమార్గమునుగనుకనట్లాచరింపవలయును ఆరీతినిపట్టుకొనబడుసమయమునకదికూసమువిడిచి కొంచెముకాలమే యైనట్లయిన మఱింత సుకరముగ పట్టువడును- ఎందువల్లననగా:- అప్పుడు పాముయొక్కయొడలు పుండువలెనుండి, కఱ్ఱయును మనుజునిచేయియుఁ దనకుతాఁకుటతోనే కొంతబాధగనుండిత్వరితముగ నీడ్చికొనఁజాలదు. కోపముమాత్రమధికముగనుండును దేహ మపాటవమును జెందియున్నప్పుడెట్టియధికజంతువైన నల్పజంతువువలెనుండునుకదా!

—o—

శ్రీరస్తు.

-o-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

తిత్తులు - విషము.

—o—

అన్నివిధములగుపాములకును నాలుకకిరుప్రక్కలను కోఱలక్రింద రెండుతిత్తులుండును- పడగగల పాములకన్నిఁటికిని లేనికొన్నిఁటికిని తిత్తులయందేవిషముండును త్రాఁచుపామునకుఁదప్ప తక్కిన యేపామునకును మనుష్యులవలనఁ బిండఁబడుటకు చాలినంతవిషముండక కొంచెముగ మాత్రముండును పొడపాములలో రక్తపొడకుమాత్రము తిత్తులనుబిండిననరఁటిపూవుచానవలె గోధుమరంగుకలిగినపలుచని విషము రెండుమూఁడుచుక్కలు కాఱును అది యమృతమువలె వాడబడుట కుపయోగింపదు కావునదానినిబిండు నాచారమును లేదు.

పామువయసునుబట్టి యెదుగనుఎదుగను తిత్తులునువృద్ధియగుచుండును తిత్తులముఖద్వారముల కారణముగ విషమును వెలుపలికిరానీయనంతచిన్నవిగానుండును పాముకోఱలను పైకెత్తినపుడా ద్వారములువికసించును ఈతిత్తులనుంచికోఱలలోనికి మార్గములు కలవు పాముతనతలనుపైకెత్తియూగునపుడు తిత్తుల ద్వారములనుంచి కొంతవిషముబయిటికి వచ్చుచుండును చాలానేపువఱకును పాము తలతోనాడుచుండిన

యెడలఁగాని యితరజంతువులను కఱువవలెనని ప్రయత్నముతో కోపముగా కోఱలనుపైకెత్తి యనేకసారులు తలనుభూమికేసి కొట్టినపుడుగాని యించుమించు తిత్తులలోనివిషమంతయు నీవలకువచ్చును తిత్తులలోనుంచివిషముతఱుగుటకారంభించినప్పటినుంచియు తిరిగి తిత్తులు విషపూరితములగుటకొఱకు విషమూరుచునేయుండి, నిండింపఁబడినపిమ్మట ఊరదు విషము మనుష్యునివలనఁదీయఁబడినది మొదలుకొని ౨౫ రోజులగువఱకు యథాక్రమమునతిత్తులుపూరితములగును తిత్తులలో విషముకలిగియుండనిసమయమందు వేయఁబడినకాటంతయపాయకారిగాదు.

సాధారణముగా బలముకలిగిన త్రాఁచుపామునకు తిత్తులందు ౪తులమువరకు విషముండును త్రాఁచుపాముపిల్ల గ్రుడ్డునుంచి వెలువడినరోజున పిండబడిన యెడల నొకబొట్టు విషముపలుచగా నీరువలెకాఱును.

శ్రీరస్తు.

-o-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషముతీయఁబడువిధము.

—o—

విషమును తిత్తులనుంచితీయుటలో రెండువిధములువాడఁబడుచున్నది.

మొదటివిధము:—పామునెడమచేతికిఁ జుట్టవేసుకొని, తోఁకను తలను కలిపిపట్టుకొని, లేకతోఁకను మఱికొంతశరీరమును కాళ్ళతో త్రొక్కిపెట్టి తలనుగట్టిగాఁబట్టి, అదివఱకుసాధారణమగు చిన్నగరిటెవంటియొకపాత్రకు తాటియాకుచుట్టునుతగల్చియుంచిన సాధనమును పామునోటిలోనికి తిత్తులమీఁదికిం ద్రోసి పాముతలనుబిగియఁబట్టియుందురు తాటియాకుచుట్టతో తిత్తులదమబడి చుట్టయందున్నగరిటెయందు నోటినుంచి తిత్తులలోనుండువిషమంతయుఁగాఱును.

రెండవవిధము:—పైనఁ జెప్పఁబడినట్లు పామునుపట్టుకొని తాటియాకు మొదలగుసాధనములక్కఱలేకుండ నోటినివిప్పి పైపెదవినిక్రిందిపెదవిని వ్యత్యస్థముగనుండునట్లుత్రోసి పై పెదవినిమనుష్యునివ్రేలితో విషపుతిత్తిపైనొక్కి యొకమాఱొకతిత్తివిషము నొకచెలివెంటనుంచియుమఱియొకమాఱుమఱియొకతిత్తివిషమును రెండవచెలివెనుంచియు దించుకొందురు.

రెండవవిధమంత సుకరమైనమార్గముకాదు ఎం

దువల్లననగాః- పామునకు విశేషాయాసము కలుగును; పెదవులను వ్యత్యాసముగనుంచి విషపుతిత్తులపై చేయినుంచి నొక్కి విషముపిండునపుడు విషము కొంతవఱకు జేతినంటికొని యేసమయమునైనను కోఱలకు విషముతగిలియున్న చేతిభాగము తాఁకినయెడల గీచుకొని విషముచర్మములోనికిబోవును మఱియుఁబిండువాఁడు మిక్కిలియనుభవశాలి కానియెడలపిండునప్పుడుపాముతలక్రిందికివంచబడియుండుటచేత తిత్తిమీఁదనొక్కఁబడియుండు మనుష్యునివ్రేలువిషముయొక్క చెమ్మచే జాఱికోఱలమీఁదపడినయెడల విషముపిండుటకు ఆనియున్నచేతియొక్క బలముతోకోఱలుగ్రుచ్చఁబడి గాయమువిషపూరితమగును ఇదియునుఁగాక చెలిపెలను వ్యత్యస్థముగనుంచి మోటుగానొక్కుచున్నపుడుపామునోటినుంచి చొంగవిశేషముగకాఱి విషముతోకలియుటచేత విషముయొక్క గుణము కొంతవఱకు చెడును.

మొదటివిధమున విషమును పిండుటయందేమియు దోషములేదు ఆవిషముమనుష్యునిచేతినంటకుండఁబిడువవచ్చును ముందు,చుట్ట నోటిలో నుంచునప్పుడుమాత్రముతప్ప దానిలోనికిచేయితగులనవసరములేదు విషమున్నంతవరకును కాఱిపిమ్మటనూరకొనును గాని రెండవవిధమునందువలె విశేషముగ చొంగకలియదు కాఁబట్టిమొదటిమాదిరినేచేయదగును విషమునుబిండనొప్పను పిండునప్పుడు తనిగంరళమంటుకొనియున్న

భాగమునకు కోఱయొక్క తాకుడేమాత్రమును కాకుండునట్లు ముఖ్యముగజాగరూకతతో నుండవలయును చేతులయందు వ్రేళ్ళకు పగుళ్ళు పుండ్లు కురుపులునుగలవారు పామునుంచివిషముఁ దీయుటకుఁగాని, దానికోఱలను పెఱుకుటకుఁగాని ప్రయత్నింపగూడదు.

విషముఁదీయనుదీయను పాము బలహీనమగుచుండుటయేకాక, క్రమక్రమముగా విషమునందలిగుణము కూడ కొంతవఱకు కొఱఁతవడునుకావున, నిరువదియైదుదినములకొక్కసారికన్న నధికముగా పామునుంచి విషమునుదీయరాదు. ఇందుమాటిమాటికిఁ దీయఁబడుచుండు విషమంతప్రశస్తముగనుండదనుటనైన ముఖ్యముగగమనింపవలయును.

శ్రీ రస్తు.

-o-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషముయొక్క-గుణములు; మందుగానుపయోగించుకొనువిధము.

ఔషధముగనుపయోగింపఁబడు విషము త్రాఁచు పాములనుంచిమాత్రమే తీయఁబడును. తీయునప్పుడు తేనెవలెపలుచగనున్నను, గాలితగిలినపిమ్మట బిగియును. దానియందుచమురుండును. అదియెండినపిదపము క్కలుగనుండి స్ఫటికమువలెకొంచెముమెరయుచుండును. అదిచేదునుకారమునునాలుకజిలజిలలాడు స్వభావమునుకలిగియున్నది. నాలుకనంటినకొంచెముసేపులోనెకరగిపోవును. నాలుకనుఅరజామువరకును జిలవదులదు. విషమేజంతువునకయినను రక్తమునకును మాంసమునకునంటినచో వెంటనెచంపును. దానిని మోతాదుగరోగానుసరణముగఁ దినినయెడల. సర్వవాతములు, శ్లేష్మములు, శూలలు, సన్నిపాతములు, జ్వరములు, పాండువులు, క్షయలుమొదలుగునవిహరించును సర్వావయవములకును వేఁడిచేయును. ఇదిమృత్యువు నాసన్నముఁ జేయునంతటిరోగములనుసయితము జయించునుకావుననే దీనినమృతమందురు. ఇదిరోగము ప్రకుఁజాలునంతకన్న నత్యధికముగనుపయోగింపఁ బడి

నపక్షమున నత్యుష్ణముఁజేసిమనుష్యులను జంపుటయుం దుకాని, లేకజీవించనిచ్చినను, చేతులుకాళ్ళు ముకుళ్ళు మూతిమొదలగువానినివంకరటింకరలుగఁజేయుటయుం దుకాని దార్ఢ్యమునుగలిగియున్నది. ఇదివ్యాధికావశ్యకమయినదానికంటె కొంచెముమాత్ర మెక్కు-వయినయెడల, కండ్లమంటలుదాహముమొదలయినవికలుగును. దీనినిమందుగానుపయోగించునప్పుడు కొంచెమాహారమునుగూడఁ బుచ్చుకొనవలయును. విషమునునోటితోరుచిచూచి పరీక్షించువారుగాని, పామువలన గఱవఁబడినవానిసంరక్షణార్థముకాటుగలస్థలమునుంచిరక్తమును, విషమునుబీల్చి వెలుపలికిఁ దీయువారుగాని; వారినాలుక, పెదవులు, కంఠము, దవుడలు మొదలగుచోట్లనెక్కడను పుండ్లునుపగుళ్ళునుకలవారుగానుండఁగూడదు. మందుగానుపయోగించుకొనువారు పెదవులందునునాలుకయందును దవుడలందునుపుండ్లుకలిగియుండినచోవానికిఁ దగులకుండునట్లుమందునుమాత్రి చేసియంగుడునందువైచికొని మ్రింగవలెను. కంఠమునందుసయితముపుండుకలవారు దీనినుపయోగించికొననేకూడదు.

పాముచేఁగఱవఁబడినవానికితత్క్షణమే గరళమునులోనికిచ్చిన విషమునకువిషమువిఱుగుడయి కొన్నిసమయములందు వాఁడుబ్రతుకుటకలదనివినికి. అగుటచేతనే "విషస్య విషమౌషధమ్", అనిమనవారు వాడుచున్నారు.

విషము పామునుంచి పిండఁబడిన మూఁడు నెలలవఱకును దాని సత్తువను బొత్తుగా పోగొట్టుకొనదు. కాని పిమ్మట చెడును. అయినను గాలి తగులకుండ సీసాల యందు భద్రపరుపఁబడిన యెడల మరికొన్ని దినములు బాగుగ నుండును. కలితీ కలుపఁబడినదియు, లేక పడగ లేని పాములనుంచి తీయఁబడినదియునగు విషమునందు మంచి గుణములు లేనందున మందుగా నుపయోగింపఁ దగదు. పాము దొరకిన వెంటనె మొదటిసారి పిండఁబడిన విషముకంటె పిమ్మట నప్పుడప్పుడు పిండబడుచుండు విషము వడి తగ్గియుండును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషమునందు కలుపఁబడు కల్తీలు.

నిజస్వభావములు; పరీక్ష.

అంగడులయందును పాములవాండ్రయొద్దను అమ్మఁబడుచున్న యమృతమునందు కొన్ని సమయముల ననేకములగు కల్తీలు కలుపఁబడును- విషము మిక్కిలి వెలపోవునదియు వెలపొడుగు గలదియునగుటయే తఱచుగా నట్లు చేయఁబడుచుండుటకు కారణము. విషమని భ్రమింపఁ జేయుటకు కోడిగ్రుడ్లయొక్క గాని మఱియితరములగు కొన్ని పక్షిగ్రుడ్లయొక్క గాని రసము, పటికె, వెలఁగజిగురు, విషము పిండఁబడిన పిమ్మట పాము నోటినుంచి వచ్చు చొంగ వీనిలోఁ గొన్నిటి నొకదానితో నొకటిఁ గలిపి ఆలిచిప్పలు మొదలగువాని యందుంచి యెండించి తెచ్చి యమ్ముదురు. నిజమైన విషముందుఁ గూడ తూనిక యెక్కువగుటకు కొంత కోడిగ్రుడ్లరసము గాని లేక పామునుంచి పిండఁబడిన పిమ్మట వచ్చు చొంగను గాని కలుపుదురు మందునకుపయోగింపఁబడుటకుఁ దగియుండనిదైనను- పడగ లేని కొన్ని పాములకు సయితము విషముండును గను

కవాసినుంచి దానినిపిండి తెచ్చియిదియేమంచిజాతిత్రాంచుపాముయొక్క విషమని యమ్ముదురు. ఇట్లు మోసముచేయఁబడుటమాత్రమేకాక, శుద్ధగరళముకయినను పిండఁబడినపిమ్మట నంతకంతకు బలముడుగుచుండునని సయితము చెప్పఁబడినదికాబట్టి యమృతమును గానువారు సాధ్యమయినంతవఱకు పాములవాండ్రచేనెప్పటికప్పుడే పామునుంచిక్రొత్తగాతీయించి కొనుటయేయుత్తమపక్షము.

అనుమానింపఁబడినవిషమును నిప్పుమీఁదవైచినయెడల, పటికకలిసియున్నది బుసబుసలాడుచుపొంగును వెలఁగబంకగాని లేకకోడిగ్రుడ్డుసొనగాని కలుపఁబడినయెడమిక్కిలిగట్టిగబిగిసి చేతియందునలుగుటకుగాని నోటిలోనిసండ్లతో నొక్కఁబడుటకుఁగాని కఠినముగానుండిసాగుచుండును. పరిశుద్ధముగువిషమును వ్రేళ్ళతోనలిపినచో నతిమృదువుగనలిగిచూర్ణమగును. పాలుచొంగకలిసియున్నయెడల అసలువిషమునకంటెనదితెలికగానుండును గనుకవిషములోకలియకుండవేఱుగానుండును, తెల్లనయినరంగుభేదముగ నగుపడును. మంచివిషమును చొంగనుగలిపి ఆలిచిప్పలయందుంచి యెండించినపిమ్మట మధ్యనువిషమునుచుట్టును చొంగయువేఱుగానేర్పడును. నోటియందునుంచిచూచిన, మంచివిషముకున్నంతజిలయుకారమును చేదును చొంగకుండదు? చప్పచప్పనగనుండును. విషమునందు గ్రుడ్లసొనకలిసియున్నప్పుడు ప్రత్యేకముగనిప్పుమీఁదవేసిపరీ

క్షింపవలసినపడును. ఎందువల్లననఁగా:—విషమునుగ్రుడ్లసొనయునుగూడ నిప్పుమీఁదవేసినయెడలవాసన వేయకమానవు; రెండును నిప్పునందుప్రేలవు. కేవలమునుపటికెచూర్ణముతోకొన్నివస్తువులనుగలిపి విషమువలెచేయఁబడినట్టిదయిన పదిరుచిఁజూచుటయందును నిప్పుమీఁదవేయునప్పుడును బయలఁబడును. పటికనిప్పునందుపొంగును, బంకలుమాడిపోవును.

మంచివిషముయొక్కచిన్నపలుకునుగానిలేకఅదిపచ్చిగానుండినకొంచెముఘడకతోతీసికొనిదానినిగాని, కంఠమునాలుకదవుడలుమొదలగు నోటిలోనియేభాగమందునుపుండ్లుపగుళ్ళులేనిస్వస్థులగువారునాలుకయందుంచికొని, జాగ్రతగాచప్పరించిరుచిఁజూచిన యెడలనదికరఁగిపోయి నాలుకనంతను జిలపెట్టును; కారముగనుకొంచెముచేదుగనుండును. కారముయొక్కరుచి సామాన్యముగ మిరియపుగింజకువలెకలిగియుండును. జిలఅరజామువరకును నాలుకనుండి విడువక కొంతసేపటికినాలుకమొద్దుబాఱియుండును.

మఱియుమిక్కిలిమంచిదియుమిక్కుఁగలదియు నగువిషముసామాన్యముగ తేనెవంటిరంగుకలిగికొంచెముచిక్కనగనుండును ఎంతయెఱ్ఱగనుచిక్కగనుండునో యంతమంచిదనియు, నెంతతెల్లగనుపలుచనగనుండునో యంతబలహీనమయినదనియు నిశ్చయించుకొనవలయును.

నడివయసులో మిక్కిలి బలముగలదై యుండునల్లత్రాచుపాముయొక్క విషము కొంచెమెచ్చుతగ్గు రంగునకు తేనెను బోలియున్నను పలుచనగ మాత్రముండును అయిననన్ని త్రాచుల విషముకన్న నిదియన్ని గుణములయందును మేలుతరము; దీనికిఁ జాలు విషములోకమందేదియు లేదు. కానియిది మనకు దొరుకుటదుర్లభము. నల్లత్రాచులిక్కడనుండవనియే మొదటఁ జెప్పఁబడినది.

శ్రీరస్తు.

-:o:-

సర్పవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కోఱలు.

విషముగలపామునకు బలమైనపెద్దవియు [illegible] సాధారణమయినచిన్నవియునగు [illegible] కోఱలుండును. విషపుతిత్తులనుంచివానిపైనుండు రెండుకోఱలలోనికి రంధ్రములుకలవని యిదివరకు చెప్పఁబడినది. ఆపెజ్జములలోనొక్కటియు తలవెండ్రుకపట్టతగినంతలావుగనుండును. కోఱలలోనిరంధ్రములు చివరవఱకునుండవు. కోఱలుమిగులవాడిగలిగి చివరలయందు కొంచెము వంపుగానుండును. పాముపిల్లగుడ్డునుంచి వెలువడిన యప్పుడే కోఱలన్నియు మిక్కిలిచిన్నవిగానుండి యింతకంతకువృద్ధియగును.

కాటు వేయఁబడినపుడు పయినవ్రాయఁబడిన పెద్దకోఱలురలోను విషపుతిత్తులమీఁదనుండు విషపుకోఱలు రెండింటివల్లనే గాయములోనికి విషముపోయఁబడును. తక్కిన పైభాగమందుండు కోఱలును మిగిలియున్నచిన్నకోఱలును కొద్దిగొప్ప పెజ్జములఁ జేయునుగాని విషమును దింపఁజాలవు. కాటులయందు విషపుకోఱలవలనచేయఁబడిన రెండురంధ్రములును వేఱుగా స్పష్టముగ కనుపించును. తక్కినరంధ్రములన్నియు బాగుగా పరిశీలించినచోఁగాని కనుపించవు. విషములేని పాములకు విషపుకోఱలు రెండును మాత్రముండక తక్కిన యన్ని కోఱలునుండును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కోఱలనుదీయుట

పాములవాండ్రవలన వారజీవనోపాధికయి పాములు పెంచఁబడుననియు పాములయందు నల్లత్రాచు మిగుల క్రూరమైనదనియు ముందె చెప్పఁబడినది నల్లత్రాచుని తరుచుగ చూపుటకొఱకు వాండ్రు పెంచునెడల దానికోఱలను దీయకుండ నుంచినచో ఏసమయమందైన దానికాటువేయక మానదు గనుక తప్పక దాని కట్లు చేయుదురు ఆత్రాచు కాక తక్కిన సామాన్యములగు త్రాచు మొదలగు పాములు అపి మనుష్యుని చేతులలోనికి వచ్చి వాని పోషణము నందుండుటచే నానే కొంత శౌర్యబలములను చంపుకొనును అగుటచేత వానికన్నిటికిని సాధారణముగ కోఱలనుదీయకయుందురు అయినను వీనిలోఁ గూడ మిక్కిలి దౌష్ట్యముగను చురుకుగను గుపడినవానికి మాత్రము కోఱలనుదీయుట కలదు విషపు కోఱలు విషపుతిత్తులకు మీఁదనుండుటచేత తిత్తులు కోయఁబడక కోఱలూడిరావు; అందువలన కోఱలు తీయఁబడిన పాము విషము నీయఁజాలదు కోఱలున్న యెడల వలసిన యాహారమును దిని చాలకాలము జీవించును. కానియివి తీయఁబడిన పిమ్మట నేఁతనునమలసేరకయు, విషమును స్రవించుటచేత బలము డుగుటవలనను జీవశక్తి యధికముగ లేక స్వల్పకాలము మాత్రమే బతుకును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కోఱలుతీయు బడువిధము.

కోఱలను తీయుటయందు మిగుల జాగ్రతతో మెలఁగవలయును పామునొక చేతితోను కాళ్ళతోను బాగుగ పట్టి యదిమియుంచి రెండవ చేత దానినోరు ని వికలించి పెదవులను వ్యత్యాసముగ పట్టి మిగుల పదునుగల కత్తితో కోఱలను కుదుళ్ళతో విషపుతిత్తుల సమేతము వదిలించవలెను దానిమాంసము కోయఁబడుచుండు నప్పుడు మిగుల బాధగనుండి సాధ్యమగునంతవరకది తప్పించుకొనుటకును ముందుగా కోపముతో మనుష్యుని గరచుటకును పలువిధముల ప్రయత్నము చేయుచు విదలించుచుండును గనుక యెక్కువ జాగరూకతతో నుండవలయును. ఆసమయమందు విషము కదలి కోఱను పట్టియుండును కావున కోఱలు మనుష్యుని చేతికే మాత్రమును దగులకుండునట్లు చూచుకొనవలయును కోఱల యడుగున నుండు విషపుతిత్తులే కోఱల కుదుళ్ళగుటవలన తిత్తులతో కూడ కోఱలను పెకలించక యజాగ్రత్తగా దారముతోనయినను మఱియెట్లయినను విఱుగఁదీసినచోఁ గాని పొరపాటున నొక కోరయినను అంద విభాగమునయినను దిగఁబెట్టిన యెడలను గాని; యూశేషించిన భాగముతే యంతకంటెను బాగుగ పెరిగియుతర

జంతువులజంపుట యందన్నికోఱలపనిని చేయునుకా బట్టియీవిషయమయి మిక్కిలిమెలకువతో పరీక్షిం చవలయునని మఱొకసారిఁజెప్పుచున్నాను కోఱలను దీయుటకు, నడివయసుకలిగిమిక్కిలి బలముగానుండు పెద్దపామున కిద్దఱుమనుష్యులును సాధారణమయిన పామునకొక్కఁడునుండుట యుక్తము పామునుంచితీ యఁబడిన కోఱలను, విషపుతిత్తులను ఏజంతువునంతి రుగాడనిచోట పాఱవేయవలయును అవిదేనికయి నను గ్రుచ్చుకొనినయెడలఁగాని లేకశరీరమున పుండు గలస్థలమునఁదగిలినచోఁగాని పామువలనఁగఱువబడి నంతపనిని చేసితీరక మానవు.

శ్రీరస్తు.

—o—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పాముకాటు.

—o—

పాముకాటులను వేసినప్పుడెల్లను మనుష్యునకు ప్రాణాపాయము తటస్థించుటయేమనము చూచుచుండుట లేదు పాముతనకోఱలతో కాటులను వేసి కోఱల క్రింద నుండుతిత్తులలోనివిషమును కాటులలోనికిదింపినప్పుడే (అనఁగా- గాయమువిషసహితమైనయెడలనే) మరణకారణమగును కానిచో ప్రాణమునకు భంగము కలుగదు-

బంగాళము లోనియొకయింగ్లీషుగ్రంధకర్త చెప్పినట్లుగా ఊపుడు, గీఱు, రంధ్రము (లేక గాయము) అని పాములకాటులు మూఁడువిధములుగనున్నవి వానిని వేఱ్వేఱవివరించెదను.

శ్రీ ర స్తు.

—o—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

ఊపుడు.

(మొదటి:—) పాముకోఱలు మనుష్యశరీరమునకు స్పృశింపఁబడినప్పుడు ఏకారణమువలననయిన మనుష్యుఁడు తత్క్షణమే మిగుల వడిగా విదలించుటచే కాని, లేక వెంటనే పాము తనతలను దీసికొనినం గాని కలుగు కోఱలయొక్క గుఱుతులు శరీరముపై కానుపించువానిని ఊపుడందురు దీనియందు కోఱ శరీరములోనికి దిగక కోఱలవలన గోంచెము ఒత్తువు కలుగును ఇది పామును చూడనప్పుడు పాముకాటని తెలిసికొనుటకుఁదగిన యావత్కారణమే లేదు చికిత్సకొరకు ప్రయత్నింపననవసరము.

శ్రీ ర స్తు.

—o—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

గీఱ.

(రెండవది.—) పాముకాటును వేయుటకు మాత్రము తగువ్యవధితోను, విషమును కాటునందు పడచుటకు వలయు కాలము లేకుండను కాటు చేసినప్పుడు మనుష్యుఁడు పామునోటివలన పట్టఁబడిన యవయవమును విదలించుటచే కాని ఏవిధముననైన పాము తొందరతో తననోటిని దీసికొనినయెడలను కాని కలుగునవి గీఱలనఁబడును— వీనిని వేయునప్పుడు పాము తనకోఱలలో నొకదానిని గాని రెండింటిని గాని మనుష్యశరీరమందు దింపును దింపబడినట్లు గీఁతలుగాను బరుకులుగాను చూడఁబడును పాముకోఱలు శరీరమునందు దింపబడిన మాత్రమున కాక తిత్తులలోని విషము కాటునలోనికి పోయఁబడినప్పుడే మరణము కలుగునని పయిన వ్రాయఁబడినందునను పామునకు విషపుతిత్తులనుంచి కోఱలయందుండు ద్వారములు కోఱలకొనకు అగ్రములవరకును లేవని యిదివరకు చెప్పఁబడియుండుటచేతను కోఱలయందుండు విషద్వారములవరకును కోఱలు గ్రుచ్చఁబడని యీగీఱలయందు విషము మాంసమునకుగాని రక్తమునకుగాని తగులకుండుటనుగనుక చావు కలుగనేరదు కాని యీబరుకులవలన కొన్నిసమయములందు రక్తము కొంత స్రవించును కాటు

వేయఁబడినస్థలమందుకొంచెము చురుకు మంటయుఁ గలిగియప్పుడే శమించును.

మొదటకాటును వేయవలయునని తలచి పాముతన తలనుకోఱలను పైకెత్తినప్పుడే విషముగలతిత్తులు లేచి విషముకదలియుండును గనుక పయినవ్రాయఁబడిన రెండువిధములగు (ఱాపుడు, గీఱు) కాటులయందును రక్తమునకును మాంసమునకును మాత్రము తగులక, కొన్ని సమయములందు కాటులకుకొంచెము సమీపముగ పామువలనకబళింపఁబడిన యవయవముపయిన గాని లేక భూమిమీద గాని విషమొలుకును పామువలనఁ గుఱువఁబడినప్పటికిని విషము కాటులలోపోయఁబడినఁ గాని ప్రాణాపాయము తటస్థించదని మనము తెలిసికొనుచున్నారము కావున దానినోటితో కబళింపఁబడిన యవయవమును మనము వెంటనే బలముతో విదలించి త్రోసినచో పాముకాటులు ప్రాణోపద్రవకరములు కానేరవు.

ఈపైకాటులయందు రక్తమునకు విషస్పర్శము కాకపోయినను పామును సమీపించినమాత్రముననే యులికియదరిపడు మనుష్యుఁడు దానిచే కబళింపఁబడినపిమ్మటఁ గొన్నిసమయములందు మిక్కిలిభయముతో డోలాయమానమానసుఁడయి గందరగోళపడి కాటుయొక్క నిజమును బాధను తెలిసికొనఁజాలక విషపూరితమగు కాటునందుకలుగు కార్యముల మనముల నెలకొలిపి లేని బాధనయినను మనస్సునకును [illegible] నసువలన శరీరమునకు కల్పించికొనును అయినను రెండవవిధముగు గీఱను వేసిన

పుడుకోఱలద్వారములనుంచి కాటులలోనికివిషము రాకపోయినను కోఱలుగట్టిగా శరీరమునందు గ్రుచ్చఁబడుటచేతను అవివిషముగలవగుటవలనను మూడవవిధముగు నీక్రిందఁ జెప్పఁబడు గాయము తగిలినప్పుడు కలుగునట్టి చిహ్నములవలెనే కొన్నిచిహ్నములొక్కొక్కప్పుడగుపడి కొన్నిగంటలకుఁ బిమ్మట స్వస్థపడును కానివీనికేవిధమగుచికిత్సయు నక్కర లేదు ఈకాటును వేయునప్పుడె, పాముకాటు వేయుచున్నదని మనుష్యుఁడు తెలిసికొనని యెడల తరువాత పాముకాటని నిశ్చయించుటకుఁ దగిన హేతువులు కొన్ని వేళలయందిందును కానరావు.

సాధారణముగానీదేశమందలివైద్యు లుపయోగించు మందులును మంత్రములు ననేకములీ రెండువిధములగు కాటులయందుమాత్రమే గుణములిచ్చుటకు మిగులఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందియున్నవని యొకబంగాళాదేశీయుఁడు వ్రాయుచున్నాడు అనఁగా: విషపూరితములగు కాటుకీ దేశీయులిదివరకుపయోగించుచున్న మందులు మంత్రములును ప్రయోజనకరములు కావని యాయనతలంపు.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

:o:

గాయములు.

(మూడవది:—) పాము మనుష్యుని యవయవముం బట్టుకొని కాటును వేయునప్పుడు దానిని జులుకనగ విడిచిపెట్టక తనకోరలను విషద్వారములు రక్తమునకుం దగులునట్లుగా బలముతో శరీరమందు దింపి గాయము చేసి యందు విషమును విడుచును విడచునప్పుడు పాము కొంచెము ఒరగును అందువలన విశేషముగ విషము కాటునందు చేరును ఇట్లు వేయబడిన కాటునకే గాయమని గాని లేక రంధ్రమని కాని పేరు ఈ గాయమును చేయునప్పుడు కొన్ని సమయములందు పాము మనుష్యుని యవయవమునుంచి బలముతో త్రోసివేయంబడినంగాని విడువదు పాము వదలిన పిమ్మట గాయములు పెద్దవి రెండు కనుపించును ఇవి పాముయొక్క పెద్ద విషపుకోరలు రెండింటితోను చేయంబడును మరియు కొన్ని సమయములందే కారణమువలననైన, పెద్ద విషపు కోరలలో నొక కోర మాత్రమే యూడందీయంబడిన యెడల గాని విరిగిన యెడలం గాని తక్కిన యొక కోరచేతనే గాయము చేయబడును గనుక పెద్ద గాయ మొక్కటియే కనుపించును ఈ గాయములు సన్నముయైన సూదితో చేయంబడిన బెజ్జములవలె నుండును ఆ బెజ్జముల క్రిందను పాము యొక్క విషపుకోరలు రెండును గాక తక్కిన

రెండు పెద్దకోరలతోను చిన్నకోరలయొక్క గుంపుతోను ఇగుళ్లతోను నొక్కంగుచ్చంబడిన కరవులయొక్క గురుతులగుపడును ఒకానొకప్పుడు వానినుంచి రక్తము కారుటయు మరియు విషము గాని చొంగగాని కొంచముగ గాయము పయింబడుటయు నగుపడును రక్తమును విషమును లేక చొంగయు నెండి రక్తమువంటి రంగుతోను విషము గాని చొంగగాని వెలుతురులో స్ఫటికమువలె తెల్లగా ప్రకాశించు కాంతితోను గాయముదగ్గరం గాని దానిమీదం గాని యుండును గాయములు తేలు జెఱ్ఱిమొదలగువానివలనం జేయబడిన పోటులయందుండు నంత కాదు కాని కొంచెము చురుకును మంటయుం గలిగియుండును కాటుగల స్థలమును కత్తితో కోసి పరీక్షించిన, నక్కుడ రక్తము లేకుండుట గాని ఉన్న రక్తము రంగుమారియుండుట గాని తటస్థించును రుచియందును భేదపడును ఆచోట చర్మము ఆకుపచ్చ వర్ణము గానయిన లేక నల్లగనయిననుండును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కాటులయొక్క నిశ్చయము.

రాత్రులయందుగాని మఱికొన్నిసమయములందుగాని, విషజంతువువలన దష్టుఁడయినమనుష్యుఁడా తరుణమున నాజంతువును ప్రత్యక్షముగఁ జూడకపోవుటవలన పాముచేఁగఱువఁబడినదియు మఱి యితరములగు తేళ్ళు, జెఱ్ఱులు, మొదలగువానివలనఁగుట్టఁబడినదియు నంతటిలోఁ దెలిసికొనుటకొ కానొకప్పుడవకాశముచిక్కకుండునుగనుక నావశ్యకముగ నెఱుఁగఁదగినయీవిషయమునుగూర్చి కొన్నిభేదములను వ్రాయుచున్నాను.

తేలుకుట్టునకును (ముందు తెలుపఁబడినకారణమున) పెద్దవిషపుకోఱలలోని యొక దానిమాత్రముగల పాముకాటునకునుగూడ నొకటేగాయమును; జెఱ్ఱివల్లను పెద్దవిషపుకోఱలు రెండునుమాత్రమేకలిగియున్నపామువల్లను చేయఁబడినరంధ్రములు రెండునుండును- మఱియు పామునకన్నికోఱలును బాగుగనుండినప్పటికి నేకారణముచేతనయిన మనుష్యుని యవయవమును దానినోటితో నిండుగాపట్టుకొనక యదఱుపాటుననొక్కతూరివిసురుగ కాటును వేసి వెంటనేతలను దీసికొనినప్పుడునుగూడనొక్కొక్కసమయమున రెండు కాటులేకనుపించుచుండునుఇట్లెప్పుడో కానితటస్థింపను

అట్టియెడగాయముల సంఖ్యనుబట్టిమాత్రము నిశ్చయముగాఁ జేసినవల్ల గాయపఱచఁబడినదియు స్థిరపఱుపఁజాలము- కానియీక్రిందవ్రాయఁబడినవిధములలో నేదానివలననైన గుఱుతెఱుఁగుటకభ్యంతరముండదు.

పాముకాటునకుఁగొంచెముక్రిందుగఁగాని లేకపైగాఁగాని కొంచెమువిషమయిన చొంగయయినవంటి యెండిస్ఫటికమువలెప్రకాశించుచుండును- ఇట్లే గాయమునందునకనుపించును. ఒకానొకప్పుడుకాటునుంచికొంచెమురక్తమువెడలి యెండి యెఱ్ఱనిరంగుతో తళతళలాడుచుండును లేకకాటువేయబడినవెంటనేచూచినయెడల రక్తము చిమ్ముచునే యుండును- సామాన్యముగ కాటునకుసమీపమున పాముయొక్క విషపుకోఱలు రెండునుగాకతక్కినపెద్దకోఱలు రెండింటితోను కొడవలికక్కులవలె నుండుపండ్లవరుసతోను వేయబడినకఱపులును దానియిగుళ్ళతో నొక్కఁబడినగుఱుతులును కనుపడుచుండును- పామువిషమురక్తమునందెంతవఱకుతగులునో యంతదనుక చర్మముమీది వెండ్రుకలూఱగి యూడివచ్చును- ఈలక్షణములు తేలు, జెఱ్ఱి, మొదలగువానిచేఁజేయబడినగాయములకగుపడవు

జెఱ్ఱిచేతఁజేయఁబడినవియు తేలువలనఁగుట్టఁబడినవియునగురంధ్రములు పాముకాటులునిలచియున్నంతసేపునుండక కొన్నినిమేషములలో పూడిపోవును-బలముఁగలపామువలనఁ గఱువఁబడినకాటులు కొన్నిగంటలవఱకునట్లేయుండును- జెఱ్ఱికుట్టునందును తేలు

పోటునందును మనుష్యుఁడుసహించలేనంతమంటయు జిలయు సలుపు నుండును- పాముకాటునందవికొంచె మమాత్రమేయుండును దీనియందుబాధయత్యల్పమ గుటవలననే నిద్రాసమయమున పామువలనఁ గఱువఁ బడినవారనేకులుమరలనెన్నటికిని మేలుకొనకుండుటకు కారణము- తేలువలనను జెఱ్ఱివలనను గుట్టఁబడినభా గముకొంచముమాత్రమే కమలియుండును- పాముకా టుగలస్థలముమిక్కిలినల్లగను కాటునకుచుట్టునువిస్తా రముగా కొంతభాగముకమలియునుండును- మఱియు పామువలనమాత్రమే వేయఁబడినకాటుగలస్థలమునికో త్తితోఁగీఁచిచూచినయెడల నక్కడనెత్తురులేకుండును- ఉండినను రంగుబొత్తుగ మాఱియుండును- కాట్లుగల చోట్లబాగుగనుబ్బును.

ఏకాటయినను వేయఁబడినదని యనుమానింపఁబడి నక్షణమునందే, కాటునకుఁబైనకట్టునుపయోగించిపి మ్మటమీఁదవివరించిన పరీక్షలఁజేసి భేదములనారసిమ రిచికిత్సలఁజేయవలయును. లేనియెడల కొన్నిచికిత్సల నుచేయుటయందువృథాయాసముకలుగును. మరియు కాటు దేనివలన వేయఁబడినదియు నెట్టికాటయినదియు నిశ్చయింపఁబడినపిమ్మట కట్టును కట్టవచ్చునని యుపే క్షించిన యెడల, నాకాటు పాముచే జేయఁబడిన గా యమేయయినచో ఆవ్యవధిలోనె విషముపైకెక్కుచుం డును, కావునవిషముకాటునుంచిదాటకుండ వెంటనె ట్టుకనుపయోగించవలసినదిముఖ్యావసరముగనున్నది.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషగమనము.

పాముకోరలవలన గాయము చేయఁ బడుటతోనె ముందుకాట్లు విషపూరితములై యాస్థలమునకు చుట్టును కొంచెముబ్బును. ఆయుబ్బు ౧౫. నిముసములవఱకును నిలచియుండిపిమ్మటతగ్గిపోవును. అనఁగా విషము శరీరమునందు ప్రసరించుటకయి యక్కడినుంచి కదలి రంధ్రముల కిరుప్రక్కలనుండు నరములందుఁ బ్రవేశించి పైకిశరీరమునందుఁ జొచ్చును. ఒక హూణభాషాగ్రంథకర్త వ్రాసినట్లే నేనును విషప్రసరణము నీక్రిందివిధమునఁ దెలియఁజేసెదను.

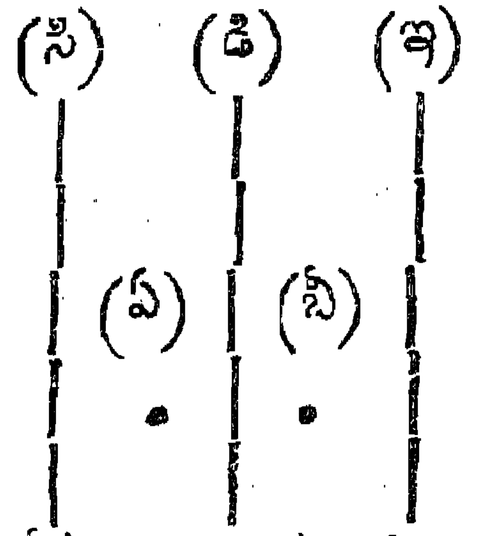

ఇందు (ఏ) (బీ) అనునవి పాముకాటులనియు (సి) (డి) (ఇ) అనునవి కాటువేయఁబడినస్థలమందుఁగలనరములనియు గ్రహింపఁదగును- (ఏ) యనుకాటునందలివిషము (సి) నరమునందును (బి) యనుకాటునందలి

విషము (ఇ) నరమునందును ప్రవేశించి వానినుంచి పైకెక్కును- (ఈ) నరమునందుమాత్రము బహుశః మెక్కనేరదు- ఎందువల్లననగా విషము గాయమునందు పడిరక్తసమ్మేళనముగుటతో దానికధికమయిన వేగము కలిగి యేవిధమయిన యడ్డంకియును లేని స్వేచ్ఛామార్గములఁ బ్రవేశింపఁబూనును.

ఇట్లు విషము మిగుల వేగముతో నరములలోనుంచి హృదయమువఱకు నేకమార్గముగఁబోయి యక్కడినుంచి శరీరమంతయుఁ గలియఁబాఱును- ఇదిపోవుచుండునంత దూరమును శరీరమందుగల రోమములు వాలిబల్లపఱుపుగా నొడలుపైఁబడుచు, ఆస్థలమునుంచి విడిచిపోవుచుండగా తిరిగి వెండ్రుకలు లేచుచుండును కాని యవి మునుపటియట్లనుండక కుదుళ్ళయందు పట్లను దప్పి యూఁడదీయఁబడుటకు తేలికగానుండును తెలుపురంగుగాని పసుపురంగుగాని కలిగిన మృదువయిన శరీరముఁగల వానినరములనుంచి నడచుచుండువిషమును సాధారణముగా కనిపెట్టవచ్చును- అయిననెట్టి వానిశరీరమందుగాని వేయబడెడు కాటులను విషప్రసారమును స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకయి సామాన్యముగ "సూక్ష్మవస్తుప్రదర్శక యంత్రము" చిన్నవస్తువును పెద్దదానినిగాకనుపఱచెడి అద్దము=Magnificing glass తో చూడనగును.

o——————o

శ్రీరస్తు.

-o-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

త్రాఁచుపాముల కాటుల గుణములు.

త్రాఁచుపాము కరచినతోడనె యక్కడ చిమచిమలాడుచు మంటగానుండును కొంచెము నొప్పి యెత్తును అప్పుడే యాస్థలమునఁ గొంచెము గవాచి ౧౫నిమిషములుండెవాపు తగ్గి మరి౧౫నిముసములకు తిరిగి యక్కడనే కొంత యుబ్బును (రెండవసారి యుబ్బు మొదటి యుబ్బునకంటె తక్కువగనుండును) బాధ తేలుకుట్టునందలి బాధనుబోలియున్నను దానికుండునంత యుండక కొంచెముగానుండును విషము మనుష్యునకెంతవరకు శరీరమునఁగలియునో యంతదనుక నాప్రదేశమందుండు రక్తము రంగుమారి యించుమించు సిరా (Ink) వన్నెను బోలును, విషముగల యవయవము మొద్దువాఱి బరువెక్కి సాధారణముగా స్పర్శముం దెలిసికొనలేకుండును చిఱుచెమటలు కప్పును విషము హృదయమందు చేరఁగానె యక్కడినుంచి యొడలంతయు క్రమక్రమముగాఁ గలియును అది కాటువేయఁబడిన యవయవమందున్నపు డాయవయవము యొక్క స్వభావమెట్లు మార్చి దానిపని నెట్లాఁపుచేయునో, యట్లే శరీరమంతయు విషముక

లసినబిమ్మటపంచేంద్రియములనుతట్టి వానివానివృత్తుల నుంచిక్రమక్రమముగ మరలించునుతల బరువెక్కను కండ్లెఱ్ఱఁబడి ఱెప్పలుబ్బికనుపాపలు చెదరును లోకముపకృతముగనుండును చీఁకట్లుక్రమ్ముచుండునుకొంతసేపటికికనుపించకనేపోవును కంఠస్వరము హీనమయి మాఱుపాటునుజెందును రుచినిదెలిసికొనలేకుండును నోటియందుండుఉమ్మినీరుచిక్కఁబడి ముద్దకట్టును నాలుకలోపలికిలాగుచున్నట్లుండునునోటియందు శ్లేష్మముపెరుగుచు గొంతుకట్టిచొంగకారుచు నుచ్చులువచ్చుచుండును దేహస్మృతియున్నంతవరకును దాహమధికముగనుండును శ్వాసముబిగియును ఎగుపులుకలుగును శ్రవణేంద్రియముచెడిధ్వని వినిపించకుండును త్రాచులలోకొన్నిపాములుకరచినపుడు నాలుకనోటినిపట్టకుండునంతపెద్దదియగును కడుపుబ్బునుకొన్నిసమయములందు మరణాసన్నకాలమునరక్తముకలసిన విరేచనములగును చివరకుశరీరమంతయునల్లఁబడియింద్రియములనులోనియంత్రములును చెడిపాములవలన గఱవఁబడినదిమొదలు ఆరేడుగంటలలోపుగాచావుతటస్థించును.

ఈగుణములు సామాన్యముగ నన్నివిధముల త్రాచుపాముల కాటులకును జెందియున్నవి పలుచనయు చుఱుకునుగలవిషమును బొందియున్నపాముయొక్కకాటులకు పైనచెప్పబడినగుణముల

తిశీఘ్రముగను, సామాన్యమయినవిషముగలపాముకాటులకు కొంచెమునెమ్మదిగనుకనుపించునుదీనినిబట్టియే చావునొక్కత్వరయు నాలస్యమును భేదపడును-

త్రాఁచుపాముల కాటుల గుణములలోని కొన్నిసామాన్యగుణములు పొడ-పరుగుడు-కట్ల-తాడిగిరిపాములకాటులకునుండును; కానివానికిగలముఖ్యములకు విశేషగుణములీక్రింద వాకొనబడును.

శ్రీరస్తు-

—శ్రీ—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పొడపాముల కాటులగుణములు.

౧ కాటుకరేకులపొడ- లేక -చాసరిపాము దీనియొక్క కాట్లకు:—ఒడలుబ్బును ఎక్కడనోకాని చావుతటస్థించుటలేదు-

౨ రక్తపొడయొక్క కాట్లకు:—ఒడలుబ్బును ముక్కులవెంటను కంఠమునుంచియు పండ్లనుంచియు రోమకూపములమార్గములను రక్తము స్రవించును ౧క రోజునకుచచ్చును.

౩ కలంకారిపొడయొక్క కాట్లకు:—శరీరమునందు మంటలధికముగనుండును కలంకారిచుక్కలవలె మచ్చలుపుట్టును కాట్లుగలస్థలమునందు ఆముదము మొదలగునవియింకును ౧క రోజునకుజచ్చును

౪ తివాసిపొడయొక్క కాట్లకు;— ఒడలుబ్బును శరీరమందుపోటెత్తును పెద్దపెద్దమచ్చలుపుట్టును రోజున్నరకు జచ్చును.

౫ పొట్లపెంజెరకాట్లకు:—ఒడలుబ్బును గొంతునుంచిగురకలుబయలువెడలును మూడునాలుగుదినములకుచావుకలుగును.

౬ ఉసుముపెంజరయొక్క కాట్లకు—రక్తస్రావమధికమయి రెండులేకమూడుజాములకుమరణమగును.

౭ గుజ్జుపొడయొక్క కాట్లకు:—శరీరమందుబగ్గలుబయలుదేరును ఉబ్బును కొన్నిరోజులకు చావుకలుగును,

౮ సగ్గుపొడ:—ఇదికఱువదు ఊదును దీనినోటినుంచి విషపుగాలితగులుటతోనె ప్రథమమున మంటయెత్తును పిమ్మటదురదకలుగును పొక్కులుబయలుదేరికుష్ఠురోగమువలెనుండును బహుశః చావుకలుగదు.

౯ బగ్గపొడ:—ఇదియునుగఱువదు ఊదును దీనినోటివిషపుగాలితగిలినవెంటనెభగ్గుమని శరీరమందు మంటయెత్తును అక్కడరెండుమూడురోజులకుబిమ్మట నిప్పచేకాల్చబడినపొక్కువలె పొక్కుపుట్టును నూనె మొదలగునవి తగిలినగాని దిగినగాని యొడలునందంతటమచ్చలుద్భవించును కొన్నిరోజులు బాధపడినపిమ్మట చావుకలుగును.

౧౦ కుళ్ళుపొడయొక్క కాట్లకు;—ఒడలుబరువెక్కి ముక్కులుబిగిసి శ్వాసము ధారాళముగవెడలదు కాళ్ళయొక్కయుచేతులయొక్కయు గోళ్ళయందుకొన్నిరోజులకుకుష్ఠువువలె బయలుదేరి యొకసంవత్సరములోపుగాచావుకలుగును.

౧౧ పిచ్చుకపొడయొక్క కాటులకు:—ఒడలునందుపిచ్చుకయొక్క ఆకారముకలిగిన దద్దురులుపుట్టును లోపలగుండెయందు త్రిప్పుచుండును కడుపునందు ప

సరువ్యాధికలిగినవానికుండుగుణములగుపడును చావు కలుగదు.

౧౨ అగ్నిపొడ.—ఇదికాటులను వేయును ఊదుటయుంగలదు దీనిచొంగతగిలినను శరీరమందుమంటలుబయలు దేరుచుండును దీనివలనచావుకలుగదు.

౧౩ మొండిపొడలేక రెండుతలలశిఖండి దీనియొక్క కాటులకు:—కఱువబడిన రెండుమూడురోజులవఱకు మత్తుగానుండును ఆస్థలమందుకురుపగును పెద్దపుండుపడును ప్రాయశః చావుకలుగదు.

౧౪ ఊదుపొడ:—ఇదికఱువదుఊదునుఅచ్చోటముందుగాను,శరీరమంతయుకొంచెముగాపిమ్మటను వాచును రక్తమునీరయి శరీరముపాండించి యెప్పటికోగాని చావుకలుగదు.

☞ పొడజాతిపాములు కాటులు వేయబడిన వెంటనె సామాన్యముగనకూడనెయుబ్బనారంభించి యాయుబ్బు త్రాచుపాములకాటులందువలె విడువదు అదియంతకంతకభివృద్ధియగుచుండును.

శ్రీరస్తు.

సర్పవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

పరుగుడుపాముల కాటులగుణములు.

౧ పెద్దపరుగుడు.
౨ నాగపరుగుడు } వీనికాటులకు:—విరేచనములువమనములగును ఎగుపులువచ్చుచుండును కొన్నిగుణములు మూర్ఛరోగమునందువలెనుండును రెండుపూటలకు మరణము తటస్థించును.

౩ నూనెపరుగుడు
౪ గేదెపరుగుడు. } వీనికాటులకు:—మూర్ఛరోగమునకుకలుగు గుణములు కనుపించును ఎగుపులువచ్చుచుండును విరేచనములు వమనములుమాత్రముండవు రెండుపూటలకు చావుసిద్ధించును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కట్లపాముల కాటులగుణములు.

౧ కట్లపాము
౨ తుపాకికట్లపాము } వీనికాట్లకు:—ఈపాములకుండు (సుమారు) ముప్పదికట్లకును ముప్పదిసారులెగుపులువచ్చి బాధించును బహుశఃచావుకలుగదు విశేషాయాసముగమాత్రముండును మూడులేక నాలుగుజాములకు దుగుణములణగును.

తాడిగిరి పాముయొక్క కాటులగుణములు:- ఈపాముతఱచుగ మనుష్యునితలమీద కాటువేయుటచేత వెంటనె విషము శరీరమంతట బ్రసరించి త్రాఁచుపాముకాటులకుఁ గలుగుగుణములు కొన్నికనంపడి యొక జామున్నరలోపలనే మనుష్యునిజంపును కాని యీపాములెక్కడనోకాని లేవు- దీనికాటులకు చికిత్సలేదనియే చెప్పనొప్పును.

శ్రీరస్తు.

విషములేనిపాముల కాటులగుణములు

జెఱ్ఱిగొడ్డు,నీరుకట్టె, బురుదపాము. పసిరికపాముమొదలగువాని కాట్లవలననేమియు నపాయముజరుగదు కానికఱవఁబడినపిమ్మట కొంతసేపువరకును కాటులయొక్కయు, యీపాములయొక్కయు, బలీయమునుబట్టి కాటులువేయఁబడినచోట్లకొంచెముబాధగనుండును పిమ్మటనెమ్మదియగును.

కొండచిలువలు లేకకొండపాములు:—ఇవియడవులలోనుండి వానికిసాధ్యములగు మనుష్యులుమొదలగుకొన్నిజంతువులను గొట్టితినునని ముందే చెప్పఁబడినది ఈజాతిలోనిచిన్నిపాములుకాటులువేయునుగాని వానివలననొక యపాయముసంభవింపదు కానిజర్రిగొడ్డుమొదలగువాని కాటులయందువలెకొంతదనుకమంటయుపోటునుఎత్తిపిదపశమించును.

శ్రీ ర స్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కాటులకు చేయఁబడఁదగిన చికిత్సల ముఖ్యాంశములు.

యేపామయినను మనుష్యునియొక్క యవయవమును పట్టినదని తోఁచినతోడనే యాయవయవమును బలముతో విసరుట ప్రథమ కర్తవ్యము ఇందువలన పాముకోర శరీరమందు దిగనే దిగదు దిగినను కాటునందేమాత్రమైన విషము పడదు విషముపడని కాటులవలన నేవిధమైనయపాయమును లేదని ముందువ్రాయబడియే యున్నది.

II కాటులయందలి విషమును తప్పకుండ నిస్సందేహముగ హరింపఁజేయుటయందు చాతుర్యముగలవాఁడని బాగుగ ప్రసిద్ధిచెందియున్న నిజమయిన మంత్రవేత్తయొక్క మంత్రము తగిలినచో నేవిధమగు చికిత్సాప్రయత్నావసరము నుండదు.

III కాటు వేయఁబడినదని యనుమానముకలిగినప్పుడే అట్టి యవయవమునందు కాటునకుఁ బైన కట్లను కట్టవలయును (కట్టుల వివరము తరువాత చెప్పఁబడును) కట్టిన వెంటనే కాటుయొక్క నిజమును (ముందు తెలియ చేయఁబడిన ప్రకారము) పరీక్షింపవలయును; లేదా పరీక్షింపనక్కర లేదనియు నిజముగా విషసర్పము గాయపరచెననియు మనసునకు దృఢముగాఁ దోఁచినట్టులయినప్పుడే నోటితో కాటులు కలస్థలమును పండ్లను పట్టి విషమును, విషసయుతమగు రక్తమును వెలికిఁదీయవలయును లేనియెడల చెప్పఁబడఁబోవు విధిప్రకారము చేయఁబడిన హిందూవైద్య యంత్ర సాధనమును గాని యాంగ్లేయవైద్యయంత్రసాధనమును గాని ప్రయోగించి విషమును పైకిలాగవలెను.

విషముకాటులలోనుంచి పైకెక్కకపూర్వమే యీకార్యములను మిక్కిలి శ్రద్ధతోను జాగ్రతతోను సంపూర్ణముగను విషముకాటులయందు నిస్సందేహముగ నేమియు లేకుండను చేసినయెడల నిక నేవిధమగు చికిత్సయు నావశ్యకము కాకుండును మనుష్యునకు ప్రాణాపాయము తటస్థించనేరదు. ఇంతేకాక పాముకాటువలనఁగలుగు లక్షణములేవియునగుపడవు కానియంతయో తెలివియు ననుభవమును కలవాఁడు మాత్రమే యీచికిత్సలను జేయ సమర్థుఁడని మనసునందు దృఢముగ నమ్మవలయును.

IV ఛేదింపఁబడనయెడల మనుష్యుని ప్రాణమునకు భంగము కలుగనేరదని యుద్దేశింపఁబడిన యేయవయవముయొక్క యైనను చివరభాగమందు అనగా కాలివ్రేళ్ళయొక్కగాని చేతివ్రేళ్ళయొక్కగాని యగ్రభాగములందు పాముకాటు వేయఁబడినదని తెలియుటతోనే యవియీవిషయమున మంచితెలివికలవానివలన నొక్కవ్రేటున నఱుకఁబడినట్లయిన విషము పయికెక్కక జీవమునకపాయము కలుగదు.

శ్రీరస్తు.

—o—

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

కట్లు.

—o—

పాముచేఁగరువఁబడినవానికందువలన నధికమయి నబాధయు మరణమును లేకుండునట్లు చేయఁబూనినచో, కాటువేయఁబడినస్థలమునకుపయిన కట్లనుకట్టుటవిధిగానున్నది కాట్లుకాళ్ళయొక్క తొడలనుంచి క్రిందుభాగములందును, చేతులకుజబ్బలనుంచి క్రిందుభాగములందును వేయఁబడినపుడు మాత్రమేకట్లను కట్టవలయును, మఱియితరస్థలములందు వేయఁబడిన కాట్లకుకట్టులయుపయోగములేదు.

కట్టుకట్టబడుటయందుఎక్కువ తెలివియు జాగరూకతయునావశ్యకములుకట్టఁబడుత్రాడు మృదువైననూలులేకమిక్కిలిమంచిజనుపనార మొదలగువానితోఁ జేయఁబడినదిగను, సాధారణముగ కాగితములలోనగువానియందురూలులను (Lines) వేసికొనుటకై యేర్పడియున్న పెన్సిలంతలావు కలదిగను, దట్టమయిన పురితోనుగుంపులులేకుండను ఉండునదికావలయును, మృదువులేనిదియును, పెన్సిలు (Pencil) కంటెలావుగాగానిసన్నమయినదిగగాని యగునదియు, గుంపులున్నదియునగుచో కట్లుసరాసరిగబిగియకుండును- ఈకట్లు శరీరమునందుముడతలురాకుండను, కట్టబడిన ప్రదేశమునందు పుండుపడకుండను, వదులుకాకబాగుగబిగిసియుండునట్లును కాట్లుగలస్థలమునకుఁ పైనొకటిరెండంగుళములసమీపమందొక్కటియు, దానికడుగు (ఇంచుమించు) దూరమందొకటియు, మరియంతదూరమునందింకొక్కటియునిట్లు మూఁడుచోట్లఁగట్టఁబడవలయును ప్రతికట్టుమీఁదనునీటితో తడుపవలెను, అందువలనకట్లుబాగుగబిగియును, కాట్లువేయఁబడినవెంటనేకట్టఁబడినయెడలనిట్లేచాలును కానియాలస్యమయినయెడ కాటులయందలివిషము ఎక్కడికి ఎక్కపోయినదియోకనుఁగొని ఎక్కనిస్థలమునందు ముందుగాకట్టునుపయోగించవలయునుఅనఁగాకాలుయొక్క పిక్కయందు కఱువబడినప్పుడు వెంటనే యక్కడ కట్టఁబడనిపక్షమున కాలముగడువనుగడువను విషముపైకెక్కుచుండును కావునతొడయందుతగిన ప్రదేశమునఁగట్టబడవలసినది.

కట్లవలనకట్లలోనినరములు నొక్కికొని క్రిందివిషము నురక్తమునుపయికినరములవెంటఁబోవుటకుసాధ్యము కాక యెక్కడివక్కడనేయుండును- కట్టబడినకొంతసేపటికికట్టుక్రిందనుండువిషముకట్టునకులోపుగా క్రిందిశరీరభాగమందంతయు మాత్రము రక్తముతోకలసి ఆస్థలములోనెరక్తసహితముగా నిటునటువేగముగా తిరుగుచుకట్టువరకునువచ్చి మరలవెనుకకుఁబోవుచుండును మొదటకట్టు ఏమాత్రమైనవదులుగనున్నయెడలగాని, మిక్కిలిపాడుగయినకోలలతో గాయపఱుపఁబ

డినపక్షమునగాని విషము మొదటికట్టును దాటి పైకిబో
యినట్లయిన రెండవకట్టయిననుదీనిణాఁపుటకుమిక్కిలి
బలీయమునుగలిగియుండవలసినది. మొదటికట్టునుంచి
వెలువడి పైకిఁబోరఁగానే యదివరకుకొంత సేపు మొద
టికట్టుక్రిందనిలువవై యుండెను గనుకనతి వేగముతో
రెండవకట్టునుగూడ నతిక్రమించుటకు పరుగెత్తికొని వ
చ్చును. అట్లు దానికివలనుపడకుండుటకయి కట్లనుమా
త్రము బాగుగకట్టవలయును కట్టువలనవిషము హరింప
బడకపోయినను; హృదయమునందును శరీరమందును
జొరకుండను, ఉన్నచోటనే యుండుటకును, దానినిమ
నము వెలికిఁదీయుటకుఁగాని బలముతగ్గించి పాడుచే
యుటకుఁగాని వీలుపడుటకు నుపయుక్తమగును. కాబ
ట్టియే, కట్లు పాము కాటులయొక్క చికిత్సలకుఁ బ్రథ
మాంగములుగాను ప్రాముఖ్యములుగాను ఎన్నఁబడిన
వి. ఏపరీక్షనుగాని లేకయేచికిత్సనుగాని చేయుటకు
ముందుకట్లనుపయోగించియే మరిచేయవలెనని బాగు
గజ్ఞాపకముంచుకొనవలె.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషముకాటులయందున్నపుడుచికిత్స.

యంత్రసాధనము,

కాట్లు వేయఁబడినతోడనే కట్లనుగట్టి కా
టులయొక్కనిజమునుగనుఁగొని యాకాట్లుముందు వి
వరింపఁబడిన త్రివిధములగువానిలో మూడవదియగు
గాయమనిస్పష్టపడినయెడల నిఁకఁబిమ్మటఁజెప్పబోవు
చికిత్సలను చేయవలయును.

కాట్లు వేయఁబడినపిదప కాటులకుపయినజాగరూ
కతతో కట్లుకట్టబడినయెడల కట్లక్రిందనుండు విషము
పైకెక్కఁజాలదని ముందువ్రాసియున్నాను, *అట్లాఁ
పబడినవిషమును కలువఁబడినయవయవమునుంచి, వెం
టనే వెలికిఁదీయుటకై ప్రయత్నింపవలసినది యిత్యావ
శ్యకముకావున నీక్రిందవ్రాయఁబడువిధమునవిషమును
వెలిపరచవలయును.

వేయఁబడినకాటులరంధ్రములుబాగుగనగుపడుచు
న్నను అవితగినంత పెద్దరంధ్రములుగా నుండవుగనుక
నారంధ్రములున్నచోటనే మంచిపదునుగలకత్తితోన
యినను లేకయుక్తమయిన వేఱేసాధనముతోనయినను
కాసంతచర్మమును కోసి యాగాయమునుంచి విషము
ను నోటితోఁగాని, యీక్రిందవ్రాయఁబడువిధమునఁజే

యఁబడినహిందూవైద్యయంత్రసాధనముతోఁగాని లే
కయింగ్లీషువైద్యయంత్రసాధనముతోఁగాని పలుమారు
పీల్చుచు వెలికిఁదీయవలయును నోటితో విషమును బీల్చు
మనుష్యునకు మనస్సును శరీరమును దృఢముగ నుండవలె
ను ఆతని పెదవులు నాలుక, యిగుళ్ళు లేక పలుకుదుళ్ళు-
కంఠము వీనియందేమాత్రమును పుండ్లు పగుళ్ళు నుండఁ
గూడదు. ఇట్టివాఁడు గాయమును నోటిపండ్లతో గట్టిగ
పట్టిగీఱుచు భూమిపైనుమ్మివేయుచునిట్లు విషమును వి
షసహితమగు రక్తమును మనుష్యశరీరమందుండకుండ
చేయవలయును, గాయమునందేమాత్రము విషలేశ
ముండినను పిమ్మటబాధింపక మానదు, రక్తమునందు
విషముకలసియున్నదియు లేనిదియు నోటివలన బాగుగ
రుచిచూచి నిదానించి విషరహితమగువరకు నికార్య
మును చేయుచుండవలయును కాట్లు వేయఁబడినప్పుడే
వెంటనే కట్లుకట్టఁబడుటకు త్రాడు దొరుకుట మొదలగు
నభ్యంతరములేవయిననుండి కట్టనాలస్యమయినను కా
ట్లు వేయఁబడిన తక్షణమె విషమును బీల్చి వేసిన యెడల స
ర్పదష్టునకేమియు నపాయము రానేరదు, ఈరీతిని సం
పూర్ణముగ పనిజరిపిన యెడలనిక నేవిధమగు చికిత్సయు
ననవరసమైయుండును ఈచికిత్సఁ దెలిసియున్నట్టియు,
పుండ్లు పగుళ్ళు లేని దృఢమయిన పండ్లు నాలుక దౌడలు
కంఠము కలిగియున్నట్టియునొకడు పొలము అడవి మా
గణామధ్యములోనగు ప్రదేశములయందొంటరిగ నుండి
తనకు సహాయము చేయు వారెవ్వరుగాని యుపయో

గింపనే సాధనముగాని లేకపోయినప్పటికిని యతనినో
టికి సులభముగ అందఁగలయే శరీరభాగమందైన వేయఁ
బడిన యే పాముకాటుయొక్క విషమునయినను తనంత
టతానే హరింపఁజేసికొని ప్రాణమును రక్షించుకొనవ
చ్చును మఱియుఁ బైన వ్రాయఁబడిన విధమున నోటివలన
గాని యేయితర సాధనమువలనఁగాని విషము వెలికి పీల్చ
బడిన పిమ్మటను గూడ నింకను విషశేషమేమయిన మిగిలి
యున్నదని యనుమానింపఁబడినచో ఎఱ్ఱగా కాల్చఁబ
డిన యినుముతోఁగాని రాక్షసబొగ్గుతోఁగాని యాగా
యముమీఁదఁ గాల్చినయెడల నందలి విషమేమియు లే
కుండ హరింపఁబడును కొంతసేపు పీల్చిన తరువాత నింక
ను గాయమునందు విషమున్నదియు లేనిదియు కనుఁగొ
నుటకయి యదివరకు విషమును రక్తమును పండ్లతో గీ
రుచున్నవాఁడు కాక మఱొకఁడా గాయమునుంచి కొం
తరక్తమును దీసి నోటియందు రుచిచూడవలెను విష
ముకారము ఒగరు. రుచులును చిమచిమలాడు స్వభా
వమును గలిగియుండునని ముందే చెప్పఁబడినది గనుక
నట్టివిధముల రుచియేమియు రక్తమునందు కన్పట్టకు
న్నచో గాని రక్తమునకు స్వభావసిద్ధమయిన కొంచెము
స్పందనమును ఎఱుపు రంగును గలిగి యేమాత్రమయిన సి
రారంగు లేకున్న యెడలఁగాని విషము లేనట్లెంచవచ్చు
నుఅట్లు స్పష్టమయినప్పటికిని పయిన వ్రాయఁబడిన కా
లుపు మిగుల ప్రయోజనకారియయి యున్నది. కట్లు క
ట్టఁబడుటకననుకూలమగు స్థలములలో కేశావృతము

యినశిరస్సుకొన్ని శరీరసంధులుమొదలగుచోట్లఁ గాక తక్కినప్రదేశములం దెక్కడనయినను వేయఁబడినకాట్లలోనివిషమును సయితమీవిధమున నిస్శేషముగ హరింపఁజేయవచ్చును.

గాయమునుంచివిషమును బీల్చుహిందూవైద్యయంత్రసాధన మిట్లుండవలయును:—

శ్లో॥ త్ర్యంగులాస్యంభవేచ్ఛృంగం చూషణేష్టాదశాంగులం, అగ్రేసిద్ధార్థకచ్ఛిద్రం సునద్ధంచూచుకాకృతి॥

అనఁగా—మూఁడంగులముల వెడలుపన ముఖద్వారముకలదిగను ౧౮ అంగులములనిడుపుకలదిగను, అగ్రభాగమందు (అనఁగా జుట్టు టకుశరీరమందుంచఁబడుప్రదేశమందు) ఆవగింజంతద్వారముకలదిగను. స్త్రీచంటిమొనయొక్కయాకారముకలదయి బాగుగకట్టఁబడినదిగనుండవలయును.)

దీనినిశృంగయంత్రమందురు ఇదిపశువుయొక్కకొమ్ములోనగువానిచేయఁబడఁదగును ఇదివిషమునేకాక దుష్టమయినవాతము, రక్తము, ఉదకముదుష్టమయినచనుబాలువీనింజుట్టుటయందుసయితముపయోగించును.

శ్రీరస్తు.

-0-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషముకాటునందున్నపుడు రెండవవిధమగుచికిత్సలు.

౧ పాముచేవలనకాటువేయబడినవెంటనే కాటునకుపైనకట్టులనుగట్టవలయుననియిదివఱకెచెప్పబడినది కాటునందువిషముపడినటిమొదలు కొంతసేపక్కడనేయుండి యాస్థలమందుబ్బి ౧౦నిముషములయినతరువాత నాయుబ్బుతీసి విషమునరములయందు బ్రవేశించుననియు మనము తెలసికొనియున్నారముగనుక కాటువేయబడినప్పుడే కలిగినట్టియుబ్బు ఆజోటనుండగనే అనగాగాయమునందేవిషముండి పయికిపోనిసమయమున, కాటులుకలప్రదేశమునందు కత్తితో కోసియుక్కడ నెట్టిగాకాల్చబడినయినుమును గాని లేక రాక్షసిబొగ్గును గాని యంటించికాల్చవలయును రాక్షసిబొగ్గునందుకంటె ఇనుమునందెక్కువకాలమును అధికముగాను వేడియుండునుగనుక నీకార్యమునకుగుండ్రనిముఖముగలయినుపసాధనము నేయుపయోగించుటప్రశస్తము ఇనుముదొరుకనిచో రాక్షసిబొగ్గు నుపయోగించవలెను రాక్షసిబొగ్గయినదొరుకనిపక్షమున సాధారణముగామనమువాడుకొను మంచిబొగ్గు నిప్పులతో నేపనిజరుపవలయును అయినను యినుమునిప్పునందుబాగుగకాలువఱకు కొంతకాలముపట్టునుగనుకను

ఆలస్యమయినయెడల విషముకాట్లనుంచి స్థానభ్రంశ
ముచెందునదగుటచేతను యినుముకాలునట్టి కాలము
లోగా ముందుగాకాల్చబడినయొక రాతిసిబొగ్గునుగా
నిలేక రెండుమూడుసారులుసాధారణమయిన బొగ్గు
నిప్పులనుగాని యుపయోగించినయెడల నినుముకాలు
దనుక విషముయొక్క కొంతబలమునుతగ్గించి దానిని
నడువకుండ జేయవచ్చును పిమ్మటనినుమునుపయోగిం
చినచో విషమును నిశ్శేషముగహరించును.

(మఱియొకవిధమగు చికిత్స.)

ఆ విషముకాట్లయందున్నపుడు కాట్లుకలస్థలము
న కత్తితోకోసి యారంధ్రములనుంచి 'స్ట్రిచ్ నైన్'
(Stychnine) అనెడిఇంగ్లీషౌషధమును రక్తములోని
కిపోవునట్లు కొట్టినయెడల విషముహరించునని కొం
దఱాంగ్లేయవైద్యులనుభవముపయి చెప్పుచున్నారు.

☞ కట్లుకట్టబడుటకననుకూలమయినస్థలమం
దు వేయబడినకాటులకు సయితము విషముస్థానచే
నము చెందకమునుపు ఇందలిమొదటిచికిత్సయు స్థాన
భ్రంశముచెందినపిమ్మటనుగూడ రెండవచికిత్సయుతప
క ఫలితమునీయును.

శ్రీరస్తు.

సర్పవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషము కాట్లనుదాటివెళ్ళునెడల చికిత్స.

పయినవ్రాయబడినప్రకారము విషముకాట్లుగలస్థ
లమునుంచి బయలుదేరి పయికెక్కుటఆరంభించినదని
యనుమానింపబడునెడల ఇంతకుముందుచెప్పబడినకా
లువ్వవల్లనంతగానుపయోగములేకుండును కాబట్టివిష
మెక్కడనున్నదియుముఖ్యముగా కనుగొనికాటులను
దాటినట్లుస్పష్టమయినచో ఈక్రింద వ్రాయబడిన చికి
త్సను జేయునది.

ముందుచెప్పబడిన విషములనుబాగుగ గమనించి
యున్నచో ఏనరమునుంచివిషమెక్కుచున్నదియు కా
ట్లనుచూచితెలిసికొనవచ్చును రోగియొక్క బాధయు
స్పర్శజ్ఞానమునుబట్టి యెంతదూరముపోయినదియును
యెఱుగనగునుమఱియుశరీరముపయినుండు వెండ్రుక
లువిషప్రసరణమువలనవంగుచుమరలలేచుచునుండును
గనుకనావిధమునుబూచియైన దెలిసికొనవచ్చునుశరీర
శాస్త్రజ్ఞానముకలవాడు ఏనరమునుంచి విషమెక్కు
చున్నదియు దెలిసికొన్నచో ఆనరమునందు విషమున్న
చోటునుగన్పట్టియక్కడనొక్కిపట్టుకొనికత్తితోనాన

రమునుగోసివిషమును సుకరముగ బయలుకు లాగ వచ్చును.

విషముకట్టుకలస్థలమునుంచిసామాన్యశరీరమునం దువలెబయికిఁబోనోపదుఁగనుక కట్టులకు సమీపమందు కట్టంలలోనినరములనుబ్బచేసియానరములనుచర్మముతోఁపైకెగునట్లుచేయుచు కట్లక్రిందకొట్టుచుండును విషముకలప్రదేశమందున్నరక్తము రంగుమాఱిసిరాన్నైనుచెందును కావునను ఆరక్తమురుచియందుకూడ భేదపడునుగనుకను విషసహితమయినదని తోఁచబడిన ప్రదేశమందుండెడిరక్తమును కత్తితోవెలికిదీసి వన్నెనారసియు రుచిఁగనియు నక్కడవిషమున్నదియు లేనిదియు దెలిసికొనవచ్చును రక్తము స్వాభావికముగా ఉప్పనిరుచియు నెఱుపురంగునుగలిగియుండునని యిది వఱకువాకొనబడినది.

ఇదిగాక విషమెక్కడనదనితోఁచబడిన యంతభాగమందును వేడినీరునుబోసినపక్షమున విషమున్నస్థలమున శరీరముబ్బి నల్లగావిషచిహ్నముపయికగుపడును విషముగలస్థలమును దెలిసికొనుటకిదియే ముఖ్యసాధనమును సులభమార్గము నైయున్నది మఱియు వేడినీరునుబోయుటవలన విషమెక్కడనున్నదో కొన్నినిమేషములలో తెలియుటయేగాక విషముయొక్కనడవడికూడకొంతవఱకుచెడును.

ఇట్లుంపీకట్టుంక్రిందలేకనేస్థలమందువిషముండినదిగ క్త

మునురుచిచూచుటమొదలయినపయినవ్రాయబడినవే సాధనములవలననయినను కనుంగొని యచ్చోట పదునయినకత్తితో ౧౦ లేక ౧౨ కాటులను శరీరమునందు వేయవలయును ఈనఱకులుశరీరమందున్న రక్తమును విషమును చర్మముమీదికి బాగుగావచ్చికాఱునట్లు వేయబడవలయును ఉప్పను మెత్తగానూఱిరక్తముకాఱుచున్నకాటులమీదవేయుచుండినయెడల రక్తప్రవాహమధికమైలోననుండు విషమంతయునీవలకువచ్చును ఇట్లుకొంతసేపువరకును రక్తమునువిషమునుకలసిపైకి వచ్చి పిమ్మట ప్రవాహముకొంచెముతగ్గును అప్పుడు ఉష్ణోదకముతో గాయములనుకడిగిశుభ్రపరచి యాగాయములమీదను మఱికొన్నిగాయములనుకూడా క్రొత్తగాచేసి వానిమీదనుమఱొకసారి యుప్పుబెట్టవలయును యిందువల్లరక్తమునువిషమును లోననుండునదిచాలవరకు వెలపలికివచ్చును ఈకాట్లనుంచివచ్చుచుండెడిరక్తము దానిస్వాభావికమయినరంగుతోను రుచితోను ఒకయరగంటకాలము వెలివడుదనుక నీప్రకారముప్పుఁబెట్టుచు కడుగుచు రక్తమును పలుమాఱు కాఱ్చుచునుండవలయును పిమ్మట నీగాయములపయిని వేడయిసుకతో బాగుగ శరీరము రంగు మాఱిబొబ్బ లెక్కనట్లుగా కాచవలయును (ఈయిసుకనదివఱకు చాలాసేపునుంచి వేడిచేసి యుంచుకొనవలయును) మఱికొన్ని నిముషములకు తరువాతతరి

గియొకసారి శరీరమునుంచి యక్కడనె రక్తమును వెలికితీసి రుచిని రంగును చూడవలెను అప్పుడు బాగుగనున్న యెడల సరే॥ లేనిపక్షమున నింకను విషశేషమున్నట్లుండెనని తోచినచో మఱొకతూరి గాయపఱిచి పయినవ్రాయబడినవిధముననే విషమును విషసహితమగు రక్తమును వెలికిదీసివిషము నిశ్శేషము చేయవలసినది.

ఇట్లు చేయఁబడినప్రదేశమునకు పయిన నేకారణముచేతనయినను కట్టువదులయినచో గాని మఱియెందువలనఁగాని విషము కట్టునకు పైభాగమునకుఁబోయియుండెనేమోయని యక్కడనుగూడ కొన్ని కత్తి కాట్లను వేసి రక్తముయొక్క రంగును రుచిని గన్పట్టి, విషమున్నదని యుద్దేశింపబడినట్లయిన నక్కడను సయితము పైన వ్రాయఁబడినవిధమున విషమును హరింపఁ జేయవలయును. పిమ్మట కట్టులను విప్పివేయవచ్చును మొదట కట్లు కట్టఁబడుటయందు బిగువుతక్కువగుటవలనఁగాని యాలస్యమయినఁగాని విషము పైభాగమున కెక్కుసుగనుక నట్లు కాకుండ నీవిధులయందు బహు జాగ్రతగనుండవలయును పైననొక టి, రెండు, లేక మూఁడుకట్లు చాలునని చెప్పఁబడినప్పటికిని కాట్లస్థితిని విషముయొక్క అధికప్రసారమునుబట్టి మొదటనే మఱికొన్ని కట్లనుకట్టి యుంచినచో కొంచెమాలస్యమయినను ఇంతకుముందు వ్రాయఁబడినవిధుల ప్రకారము రెండుమూఁడుచోట్ల చికిత్స

ను చేసివిషమును హరింపఁచేయవచ్చును కాఁబట్టి కట్లను కట్టునప్పుడును చికిత్సఁజేయుటకుపూర్వము విషమెంతవరకెక్కినదియు కనుఁగొనునప్పుడును అధికము నశ్రద్ధయు జాగరూకతయు నుండవలసినది.

మఱియు కట్లను విప్పివేయునప్పుడును కొంత జాగ్రత కలిగియుండవలయును కట్లక్రిందివిషము నిశ్శేషము కాకపూర్వమే కట్లను విప్పివేసిన యెడల మిగిలియుండిన యణుమాత్రపువిషమయినను పైకతివేగమున నెక్కి కొన్ని నిమేషములలో ప్రాణమును హరింపఁజేయును కాబట్టి విషరహితమయినదని తృప్తికరముగఁ దోఁచినప్పుడు మాత్రమే కట్లను విప్పి వేయుట యుక్తము అవసరమయిన కాలమునకన్న నధిక కాలమునందు కట్లనట్లే యుంచినను అక్కడ చైతన్యము లేక రోగికధిక బాధగనుండును.

పాము కాటులు అఱచేయి అఱకాలు ఈ ప్రదేశములనే యఁబడిన నాస్థలములతిదళములయినవగుటచే నఱచేతియందలి కాటులకు మణిబంధమునందును, అఱకాలిలోని కాటులకు చీలమండమీఁదను యుక్తమయినచోట్ల కట్లను బాగుగ కట్టి యంతవరకును విషము వచ్చుదనుక వేచియుండి యక్కడినుంచి పయిన వ్రాకొనబడినవిధముల విషమును వెలిపరచు నుపాయములఁ జేయునది.

శ్రీ రస్తు.

సర్వ విషయ సర్వస్వ సంగ్రహము.

విశేష వేగముగల విషమున్న కాటుల చికిత్స.

కట్లుబాగుగా కట్టఁబడినప్పటికిని మిక్కిలిపొడుగు గలకోఱలున్న పాములవలనను మిక్కిలిపలుచనయి నట్టియు చురుకుఁగలిగినట్టియు విషముగల పాము వల్లను లోతుగా కఱువఁబడినయప్పుడు కట్లు విషముయొక్కనడక వేగమును బాగుగ నాఁపఁజాలవు గనుక కట్లక్రిందపయిన వ్రాయఁబడిన చికిత్సలను మాత్రమే చేయుటచాలి యుండమిచే, విషప్రసరణము యొక్క వేగమును కాటుల యొక్క మాదిరిని చూచి యీక్రింద వ్రాయఁబడిన ప్రకారము చికిత్సను చేయవలయును

ఏపాము వలనఁగఱువఁబడినను విషము వెంటనే శరీరమంతయుఁ బ్రవేశించకుండఁ జేయుటకయి సాధ్యమగు నంతవరకు ప్రయత్నము చేయక తప్పదు కావున కఱువఁబడిన తక్షణమునదిట్టముగా కట్లను మాత్రము కట్టవలసి యున్నదికదా ఇందువలనఁగొంచెము మాత్ర మట్టుకే గానుండును పిమ్మట విషము యొక్క బలము తగ్గుచుండుటకు ముందు వ్రాయఁబడిన చికిత్సలనుగూడ చేయుచు, విషము యొక్కనడక వేగమాఁపుటకసాధ్యముగనున్న

దనితోఁచిన వెంటనే రెండుకొడవండ్లనెఱ్ఱగకాల్చి కాట్లుంగల యవయవమునందొక కొడవలితో కొంతభాగమును మఱియొక కొడవలితో తక్కినభాగమును మొదటికట్లుంపైనచుట్టును ప్రేమఁదలంపక గొడ్డును కాల్చినట్లు ప్రాణరక్షణమునకయి కాల్చవలయును.

ఈకాలుపువలన ముందుగా కట్టుం కాలిపోయి పిమ్మట కట్టుకింద నుండు మాంసము కొన్ని నరములును కాలి విషము హరించఁబడును ఈకాలుపువలన నక్కడి యెముకయు నరములన్నియును కాలిపాడగునట్లు మాత్రము రెండుమూఁడుసారులొకే స్థలమునందు కాల్చఁబడదగదు మరియు విషముప్రసరించు నరములు కాలక, పేరునకువాతవేసినట్లుండనుకూడదు,

ఈకాలుపు మనుజునికి కల స్థూలత్వము కృశత్వమును బట్టి కాటువేయఁబడిన యవయవభాగమునందుండు మాంసము నరములు వీనియొక్క లోతు ననుసరించియుండవలెను ఎట్లనఁగా:—శరీరస్థౌల్యము కలవానికి విశేషముగ కాల్చఁబడినఁగాని యెముకయు దానిసమీపమందుండు ముఖ్యనాడులును చెఱుపఁబడవు, కృశుఁడగువానికి అంతకంటె తక్కువగ కాల్చఁబడిననే యట్లుం పాడగును ఈలాగుననే మాంసము విశేషముగనున్న స్థలమునకును కొంచెముగనున్న స్థలమునకును జరుగును కావున స్థూలమైన శరీరముఁగలవానికి కొంచె

ములోఁతుగను పలుచనిశరీరముఁగలవానికి దానికన్న కొంచెముతక్కువగను కాలియొక్కచీలమండచేతిమణిబంధము మొదలగువానిసమీపముల కొంచెముగ సాధారణముగనుతొడచేతిజబ్బలోనగుప్రదేశములందంతకంటెనెక్కువగనుకాల్పఁబడఁదగును ఇట్లు చెప్పుటకుఁగలముఖ్యోద్దేశమేమన:—చర్మమును మాంసమును విషముప్రవేశించిసంచరించుచున్ననాడులును మాత్రముకాల్పఁబడి శరీరరక్షణార్థమైయున్న గొప్పనరములన్నియుబాగుగనుంచఁబడుటయే.

ఇట్లుకాల్పఁబడినచోటఁగలవిషము చెడిపోవుటయెగాకక్రిందిస్థలమునందున్న విషము ఈకాలుపువలనచేఁయఁబడినపుండునుంచి పైకెక్కనేరదుకట్టున్న చోటకాల్పఁబడవలయునని పైనచెప్పఁబడియున్నను విషముకట్టును దాటిపైకిపోవునెడలనెక్కడవిషమున్నదో యక్కడనెయీచికిత్సనొనరించివిషమును పాడుచేసి మనుష్యప్రాణమునురక్షింపవలయును విషముహరింపఁబడినపిమ్మటపుండుమీఁద కొబ్బరినూనెనుబూయునెడలకొన్నిదినములలోనదిమానిపోవును ఇదివరకువ్రాయఁబడినచికిత్సలకన్న నీచికిత్సకష్టకరమైనదయినప్పటికిని, ప్రాణోపద్రవకరమైన విషమునుహరించుట యందు శ్రేష్ఠతరముగనెన్నఁబడినది,

---

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

జ్ఞాపిక.

ఇంతకుముందుచెప్పఁబడినవన్నియు విషముహృదయమునందును శరీరమందంతటను ప్రవేశింపకున్నంతవఱకేచేయఁబడవలసినచికిత్సలుగనున్నయవి- విషముయావచ్ఛరీరమునవ్యాపించినయెడల కొంతస్థలమునందుమాత్రమేజరుపబడునాచికిత్సలవలననుపయోగముంలేదు అగుటచేవిష మేభాగమందున్నప్పటికిని దానినిహరింపఁగల చికిత్సలనుచెప్పుటకూడ నత్యావశ్యకముగనుకఅవియీక్రిందఁబొందుపఱుపఁబడుచున్నవి విషమే భాగమందున్నను దానినిహరింపఁగలవనుటచేత,నివిపూర్వమునచెప్పఁబడినచికిత్సలనుజేయుటకు సమయముదాటునట్లుగాఉపేక్షింపవచ్చునని బోధించుటకాదు; కాటువేయఁబడినవెంటనేయీచికిత్సల విధులు క్రమముగమాత్రము జరుపఁబడినయెడల పాముకాటువలనచావన్న నత్యాశ్చర్యముగనుండుననుటకు సందియములేదు కాఁబట్టియవిశ్రేష్ఠతములని యెన్నఁబడిముందుగవ్రాయఁబడినవి-ఈక్రిందిచికిత్సలలోకొన్ని

పూర్వము చెప్పఁబడినచికిత్సలను చేయునప్పుడు కూడ వలయునెడ, ముందుజాగ్రతకయి యుపయోగింపఁ బడుటకావశ్యకమును గలిగియున్నవి.

శ్రీరస్తు.

—o—

సర్పవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

విషము కాట్లనుంచి శరీరమందంతటను పఱవినపిమ్మటఁ జేయఁబడఁదగు చికిత్సలు.

కట్లు కట్టఁబడుటకననుకూలమగుస్థలమున వేయఁబడినకాట్లయందును కాట్లు వేయఁబడినపిమ్మట చాలకాలమునకుఁగాని తెలిసికొననిసమయమునను ముందువ్రాయఁబడినచికిత్సలనొనరుపనియప్పుడును లేక యజాగ్రతతో జరపినను విషము కాట్లనుంచి శరీరమంతటను జొచ్చి హృదయమువలనజరుపఁబడు కార్యములనాఁపుచేసి దుర్గుణములఁ బుట్టించును అప్పుడు విషమును హరింపఁజేసి ప్రాణమును నిలుపుటకు కొంతదుస్తరముగనుండును.

అయినను పయినవ్రాయఁబడినచికిత్సలతో కాటుగలప్రదేశమునజరుపఁబడుటకువీలయినచికిత్సలను చేసినచో విషముయొక్క బలము కొంతవఱకణఁగి పోవును ఆచికిత్సలను చేయుచునే యీక్రిందవివరింపఁబడు చికిత్సలను జేయవలయును.

రోగికి నోరును కంఠమును శుభ్రముగనున్నసరే- లేక విషము శరీరమందంతటఁ జొనుటతో శ్లేష్మము విశేషముగఁ బెరుగుచుండునని ముందే చెప్పఁబడినది గనుక, నట్లున్నచో అరఁటియాకుచుట్ట (అనఁగా విడనియరఁటి మొవ్వ) నునోటిలోనికిఁ జొనిపి కాని, మఱియే సాధనమునఁ గాని కంఠమునందుండు శ్లేష్మమును నుఱుఁగును దీసివైచి సాధ్యమగునంతవరకు హృదయకోశమును నోరును ఖాళీచేయవలయును.

నిమ్మపండ్లరసము లేక చింతపండును నీటిలో గలిపిన గొజ్జు ౧ తులము. శుభ్రమైన ఆవనూనె ౧ తులం. మైలతుత్థము ౪ వడ్లగింజలయెత్తు—— వీనిలో మైలతుత్థమును బాగుగా చూర్ణము చేసి పై జెప్పఁబడిన రెండు వస్తువులలోను కలిపి త్రాగించవలెను. రోగి తనంతటఁ బుచ్చుకొనలేకపోయిన యెడల గొట్టముతోనైనఁ బోయునది. ఇట్లు ౧౪ నిమిషములకొకతూరిఁ త్రావించినచో విషమును శ్లేష్మమును వమనముల ద్వారాను, కొంచెము విరేచనములగుండాను వెలిపఱచఁబడును. మఱియుఁ బైన వ్రాయఁబడిన యౌషధమందు మైలతుత్థము ౪ సంవత్సరములలోపు వయసువానికి ౧ వడ్లగింజయెత్తును, ౪ సం॥ దాటి ౧౨ సం॥ లోపువయసువానికి ౨ వడ్లగింజలెత్తును, ౧౨ సం॥లు మీరి ౧౬ ఏండ్లలోపు ఈడువానికి ౩ వడ్లగింజలెత్తును, తక్కినవారికొఱకు ౪ వడ్లగింజలెత్తును, కలుపఁబడవలయును. ఈమందును విషముదిగిపోవువఱకు నిచ్చుచుండ

వలసినది. లోననుండు శ్లేష్మము, విషము నీవలకు వచ్చుటకును, ప్రేగులు మొదలగునవి పరిశుద్ధమగుటకును అప్పుడప్పుడు కడుపుపట్టఁ దగినన్ని వేడినీళ్ల లో చింతపండు పులుసు కలిపి త్రాగించుచు, కక్కులు బాగుగ రాని యెడల చేతివ్రేలు పక్షియీక మొదలగువానిని కంఠమునందుఁ జొనిపియైనను విశేషముగ కక్కించుచునుండవలయును. అధికముగ వమనములు విరేచనములగుచుండినఁగాని, లేక విషము కాళ్లనుంచియు కట్టులనుంచియు పైకెక్కినయప్పుడుగాని మిద చెప్పఁబడిన మైలతుత్థమును గలుపకుండవలయును.

మఱియు రెండుసేర్ల వేఁడి నీళ్ళలో మిక్కిలి వాసనగల పచ్చిచేపలను (చచ్చినవానినైనను) కుండయందుంచి బాగుగ నీళ్ళలో చేఁపలనుదోమి యానీళ్ళను పొలసులుండకుండ వడియగట్టి రోగియొక్కగొంతునందు పోసినచో దీనివలనఁగూడ లోనివిషమును శ్లేష్మమును బయలఁబడును.

కండ్లయందు ఆవనూనెను రాచినట్లయిన కొంత మేలు చేయును.

ఈపనులవలన రోగి కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని బ్రతుకును. మఱియు నీచికిత్సలను జేసినపిమ్మట గూడ మనుష్యుఁడు చచ్చిపోవుచున్నాఁడని తెలియవచ్చునెడల నెడతెగని ధారతో రెండు చెంబులతో తలకుపైన ఎత్తుగా పట్టి వేడినీళ్ళను ౨౦ నిమిషములవరకును తలమీఁద బోయవలయును ఈనీళ్ళు మిక్కిలి మసలిన వేఁడిమితోఁ

గాని లేకమిగులచల్లదనముతోఁగాని యుండఁగూడదు శరీరము పట్టదగినంతయుష్ణముగమాత్ర ముండిపంజాలును ఈనీళ్ళుశరీరమంతయుఁ దిగవలయును ఇట్లుచేసినపిదప దట్టమయినపొడిబట్టతో శరీరమునుతోమి తడిని తుడిచివేయవలయును తరువాత మంచమునందు పండుకొనఁజేసి యిఁక జెప్పఁబడువిధమున శరీరమునకు చెమటపట్టునట్లు కొంచెము సేపు పొగఁ బెట్టవలెను ఇందువలనవిషమంతయువిఱిగిపోయి రోగిస్వస్థపడును.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

మఱియొకవిధమగుచికిత్స.

ఇదివరకువ్రాయఁబడినచికిత్సలను జేసినపిదప నింకను విషశేషమున్నదని తెలియవచ్చినచోగాని లేకపోయినను నిస్సందేహముగ సంరక్షణకుగాని పాడజాతి పాముకరచినపుడుగాని పాముయొక్క విషమువలన ప్రాణము పోవుచున్నదనియు లేక పోయినదనియుఁ దోఁచినప్పుడు సయితముగాని యీక్రిందవ్రాయబడిన చికిత్సనుచేయునది.

భూమియందు ౧ చదరపుటడుగున గోయి త్రవ్వి దానికి నిండుగాఎండుపిడకలనుకప్పి నిప్పుచేసి బాగుగ పొగవచ్చునప్పుడాగోతిపైన పట్టెడ, నులక, లేక పేము నేయబడినమంచమునువైచి దానిమీద ప్రక్క (పరుపు) వేయకుండనందురోగిని వెల్లకిలబరుండబెట్టి రోగిపైనుంచి మంచముమీందుగాభూమిమట్టమునకు సరిపడునట్లుదట్టమయినదుప్పటినిగప్పి పొగబాగుగ శరీరమునకుందగులునట్లు చేయవలయును. రోగియొక్క ముక్కురంధ్రములకుసరిగాపైన దుప్పటియందు రంధ్రముచేసియతనుమంచిగాలినిలోనికిబీల్చునట్లుచేయవలెను మఱియునామంచముక్రింద నేనోరు వెడలుపుకలయొ

కపాత్రయందు వేడినీటినిబోసి దొరకినయెడల నానీళ్ళయందుపచ్చివియగుజిల్లెడాకులను అవిసియాకులనుముక్కలుముక్కలుగఁదఱిగివేసిఆయావిరనిగూడ రోగికిదగులునట్లుచేయవలయును ఈవిధముగఁగొంతసేపుచేయునప్పటికిరోగికిబాగుగచెమటపట్టి విషముతగ్గిపోవును పొడపామువలనఁగఱువఁబడినవానికిఉబ్బుతీయును ఇట్లువిషముచాలాభాగముతగ్గువఱకును జేసినపిమ్మటరోగిపైనుండుబట్టనుమాత్రముతీయక ఒకసారిరోగిశ్రమతీర్చుకొనుటకయియామంచముతోరోగిని గోతికికొంతదూరముననుంచవలయును ౧౦ నిముషములు విశ్రమించినపిమ్మటతిరిగియట్లే పొగనుపయోగించవలయును ఇట్లువిషమునిశ్శేషమగువఱకును జేయవలసినది. చెమటవలనఁదడియఁబడుచుండుబట్టలనుదీసిపొడిబట్టలనుపయోగించుటయుక్తము-రోగికావలయుననికోరునెడ కొంచెమువేడినీరునుదాహముతీర్చుకొనుటకై యాతనికిలోపలికియవచ్చును.

ఏచికిత్సనుచేయునప్పుడయినను రోగికికంఠమునందుచుట్టుకొనియుండుశ్లేష్మమునెప్పటికప్పుడే వెలికిఁదీయుచుండవలయును అనగా— వమనములవలనఁగాని లేకఅరఁటియాకుచుట్ట గుడ్డచుట్ట మొదలగువానిచే చేతులతోఁగాని వెలికిలాగవలయును మరియు గుడ్డనుకాల్చిపొగనుముక్కులనిండనూఁదుచుండవలయును ఏవిధముచేతనైననుకఫమును వెలుపలికిఁదీయనియెడలచికిత్సలవలనిఫలములేకుండును.

పొడపామువలనఁగఱువఁబడినవాఁడుగాని సాధారణముగాతాఁచుపాముచే దష్టుఁడయినవాఁడుగాని కొంతసేపునకుచేష్టలఁదక్కి చనిపోయినట్లుండినప్పటికిని బహుశః౨౪ గంటలకాలమువఱకునునిజముగా చనిపోయియుండడనియు నీచికిత్సనుచేసినపిమ్మటజీవించియున్నట్లుస్పష్టముగనగుపడి స్వస్థుడగుననియు కొందఱనుభవజ్ఞులునుడువుదురు- కాబట్టియట్టివారలకుపైనవ్రాయఁబడినప్రకారముపొగను ఆవిరినికొన్నిగంటలవఱకునుపయోగించవలసియున్నది.

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

జ్ఞాపిక.

ఇంతదనుక వ్రాయఁబడినచికిత్సలన్నియు, సర్పదష్టునకు కాటులవలనను విషమువలననుగలుగు బాధయే కాక, విషమునుహరించుటయందుఁ గూడ నుఱింతబాధనుకలుగఁజేయునవిగనుండెను అయిననవియమోఘచికిత్సలగుటచేనున్నగ వ్రాయఁబడినవనివ్రాసియుంటిని ఇట్లనుటచేతనిఁకపిమ్మటఁజెప్పఁబడునవి నిష్ఫలకరములనిమాత్రమెంచవలదు చెప్పఁబడెడుచికిత్సలలోఁగొన్ని విషము శరీరమంతటను బ్రవేశించి జీవసాధనములు మొదలగులోనియంత్రములకార్యములను చెడఁగొట్టిన తరువాతసయితముపయోగించునవియై యున్నయవి, చెప్పఁబడునవన్నియు లోనియంత్రములుపూర్తిగా చెడినపిమ్మట నంతఁగాపనిచేయఁజాలవు కాని సామాన్యస్థితియందున్నపుడుతప్పక ఫలితమునీయును.

ఈచికిత్సలనుసయితము ఇదివరకుచెప్పఁబడిన వానినుపయోగించునప్పుడును ప్రయోగింపవచ్చుననిముందే తెలియఁజేయఁబడియె. కాటులు వేయఁబడిన వెంటనేవీనినుపయోగించి పిదపనాచికిత్సలనుచేసిన, నెంతయోలాభకరముగనుండును వమనమునకిచ్చినతత్క్షణమునమాత్రమువీనింబ్రయోగించినప్రయోజనము లేదు కాని యంతకుముందుచాలసేపటిలోనయినను, వమనములాఁగినమరికొంతకాలమున నయిన నుపయోగింపనర్హమగును ఇదియనేకవైద్యశ్రేష్ఠులవలననుపయోగింపఁబడెఫలితములిచ్చి ప్రసిద్ధిఁజెంది యున్నవిః కానివేరుకాదు,

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

వివిధచికిత్సలు.

—o—

(I) తెల్లజిల్లేడుచెట్టుయొక్క గాని, లేక ఎఱ్ఱజిల్లేడు (అనగా సామాన్యముగ నన్నిస్థలములయందునుబుట్టునది) చెట్టుయొక్క గాని లేఁతపూమొగ్గలనుకోసి వానినియామొగ్గలనువిఱుచునప్పుడువచ్చు పాలతోడనే నూఱి గోళికాయయంత యుండనుచేసి తమలపాకు, లోఁగాని మఱితినదగిన నేయాకులోగానియుంచి సర్పదష్టునకునమలించి మ్రింగించవలయును రోగితనంతటఁ దాను నమలిమ్రింగలేని స్థితియందున్నపక్షమున నా యుండను మంచినీళ్ళయందుకలిపి గొంతునందుపోసి మ్రింగించవచ్చును ఇట్లు ౧౫నిమిషములకొకతూరిచొప్పున రెండుమూడుగంటలవరకు నుపయోగించుచుండవలెను-

ఈమాత్రలు అవసరమయినసమయమునకు వలయునప్పుడు తత్క్షణముపయోగించుకొనుటకై యీక్రిందివిధమునచేసి నిలువగానుంచికొనవచ్చును పైనవ్రాయబడిన జిల్లేడాకులకిరుప్రక్కలనుండు తెల్లనినూఁగును చేతులతో ప్రోగుజేసి యొకగాజుపాత్రమునందుంచి దానిలోలేతపూమొగ్గలమొదళ్ళను విఱిచివానినుండివచ్చుపాలనీనూఁగుతో తడిపి (యుండుమొగ్గలనుకలు

పనక్కఱలేదు)యుంటలఁజేసి నీడనెండించి. సీసాలయందు గాలితగులకుండునట్లుగా మూఁతనుబిగించి భద్రపఱచియుంచికొనవలెను ఇవిచేయబడినపిదప రెండుమాసములవఱకును బలముతగ్గియుండవు అనంతరమంతకంతకు బలహీనములగును వీనిని మొదటజెప్పఁబడిన యుండలవలెనే యుపయోగించుకొనవచ్చును-

జిల్లేడుచెట్టుయొక్క పాలు, పూవులు, ఆకులు, వేరుయొక్క చెక్క యివియన్నియువిషమునుహరించుటయందు మంచిసహకారులు పచ్చివేరుచెక్కనరుగదీసి శరీరమందువిషము ప్రసరించువఱకును దళముగాబూసి గుడ్డసొగఁబట్టదగును.

పైనవ్రాయబడిన చికిత్స యింగ్లీషువయిద్యులవల్లను హిందూవైద్యులవలననుగూడి ననుభవములోనికిఁ దీసికొనిరాబడి మంచిఫలితమునిచ్చుచున్నది.

(II) రెండుతులములన్నరనీటిలో 'లిక్కర్ ఆమోనియా' (Liquor ammonia) అనెడి యింగ్లీషౌషధమును ౧౫చుక్కలువేసిత్రాగించివలెను ఇట్లు౧౫నిముషములకొక్కతూరివంతున యొకజామువరకునుపయోగించవలెను.

—o—

(III) వేఁడిబ్రాందిగానిలేక 'రమ్' (Rum=బెల్లపుసారాయి) లేక 'విస్కీ' (Whisky) అనెడియొకవిధ

మయిన సారాయిని గాని (దేనినయినను) రెండుతులములన్నరలో వానితో సమముగనీటిని కలిపి త్రావించవలయును ఇట్లు ౪గంటకొకసారిచొప్పున మూఁడుగంటలవఱకునీయవలెను.

(IV) నేలతాడిగడ్డలరసమును మూఁడుతులములుతీసి వానియందు రెండణాలయెత్తు వెలిగారమును గలిపి ౪గంటకొకసారివంతున మూఁడుగంటలవఱకీయవలెను.

(V) చేదుబీరవేళ్ళరసము తులము నేలతాడిగడ్డలరసము తులము వీనినేకముచేసి ౪గంటకొకసారివంతున మూఁడుగంటలవఱకునీయవలెను.

(VI) కాసరగడ్డ(అనగా కాసరిచెట్టుయొక్క అడుగునభూమియందుండు దుంప)ను బిళ్లలుగఁదఱిగి, జిల్లేడుపాలలో నేడుమారులుభావనలఁజేసి (అనగా నేడుమార్లుతడుపుచు నేడుమారులు నెండించుచు) పిదపఆదుంపముక్కలను ౪తులముచొప్పున ౪గంటకొకసారి, ౩గంటలవరకీయవలెను.

(VII) పెన్నేరుగడ్డ, చిజ్జివేరు, మహిషాక్షి, గుగ్గిలము, కసుదూసము ఆవుపంచితముతో నూఱి కాటులకు లేపనముచేయవలెను.

(VIII) చేదుఅనుగవిత్తులు, చేదుబీరవిత్తులు, క్రానుగవిత్తులు, దిరిశనవిత్తులు, వీనిని దినుసునకొకతులమువంతున ఆవుపంచితముతో నూఱి ఆపంచితములో కలిపి త్రాగించవలయును.

(IX) శుద్ధిచేసినపాదరసము- శుద్ధిచేసినగంధకము- శుద్ధిచేసినమైలతుత్థము శుద్ధిచేసినవెలిగారము పసుపు వీనినిసమభాగములుగసంగ్రహించి తమలపాకులరసముతో నొకదినము బాగుగమర్దనచేసి నీడ నెండించియుంచికొని సర్పదష్టునకుమినపగింజంతమాత్రచొప్పున ప్రాతస్సాయంకాలములయందు ౨తులముల నరమూత్రముఅనుపానముతో నీయదగును.

(X) పేరాముట్టి (దీనిని 'పేరింతో' యనియువాడుదురు) చెట్టుయొక్కగింజలు ౧తులమును పరిబియ్యపుకలితో నూఱి దానియందుపలుచగాకలిపి ౪గంటకొకసారివంతున ౩గంటలవరకునీయవలెను వలయునప్పటికుపయోగించుటకై యీగింజలనుబాగుగనెండించి సీసాలయందుభద్రపరచి యుంచికొనవచ్చును.

(XI) నేపాళపువిత్తులలోనిపప్పును నిమ్మపండ్లపులుసుతోనిరువదియొక్కమారు తడుపుచు నెండించుచు భావనలజేసి నూఱి కణికలవలె చేసినీడ నెండించియుంచికొని. దానిని మనుష్యునినోటియుమ్మినీటితో నఱుగ దీసి సర్పదష్టునకంజనము (కండ్లకు) వేయవలయును.

శ్రీ ర స్తు.

—o—

స ర్వ వి ష య స ర్వ స్వ సం గ్ర హ ము.

జ్ఞా పి క.

త్రాఁచుపాములకాటులకును, త్రాఁచుపాములు గాక తక్కినపాములలో నొకటిరెండుఝాములకుఁజంపునట్టివానికాటులకును పైనవ్రాయఁబడిన చికిత్సలయందుఁగల (VII),(IX) గుఱుతులుగల చికిత్సలు గాక తక్కినచికిత్సల మోతాదులాయాస్థలములయందు చెప్పఁబడినరీతినిగాని, లేక ౬ గంటకుగాని, విషవేగమునను సరించి ౧ గంటకేగానియొకొక్కసారినివ్వబడవలయును; ౧ లేక ౨ రోజులలోచంపునట్టిపాము కాటులకు ౨, లేక ౩ గంటలకొకతూరియు ౪, లేక ౩ రోజులకుఁజంపుకాటులకును తక్కినవానికినిరోజునకు ౪ సారులవంతునను మోతాదులనిచ్చుచుండవలయును (నాలుగుసారులనఁగా— ఉదయమున, మధ్యాహ్నమున, సాయంత్రమున, అర్ధరాత్రి యందును.) అయినను కొన్నిమాసములవఱకును చంపకుండునట్టి కాని, లేకచంపనేరకశరీరమును బాధించునట్టిగానికొన్నిపొడజాతులపాములకాటులకు రోజునకు రెండుసా

రులు (అనఁగా) ఉదయమున సాయంత్రసమయమున) నీయవచ్చును. ఈకాటులకు (VII) వచికిత్సనప్పుడప్పుడులేపనముచేయుచుండవలయును. (IX) వచికిత్సనుపైనవ్రాయఁబడినయట్లే రోజునకు రెండుసారులీయవచ్చుననిముందే చెప్పఁబడినవి.

శ్రీరస్తు.

-:o:-

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

సర్పదష్టునకుపథ్యాపథ్యములు.

దష్టమయినదిమొదలుకొనితిరిగి బాగుపడువఱకును రోగినినిద్రపోనివ్వఁగూడదు-పొగాకు-నల్లమందు.గంజాయిమొదలగువానియొక్క యేవిధమగుసంపర్కమును జగులనీయఁదగదు. పొగచుట్టనుకాల్చువారు రోగికిమిక్కిలిదూరమందుండవలయునుకాని యాపొగయొక్కస్పర్శమేమాత్రమునుతగులనీయరాదు. రోగినెల్లప్పుడునుమాట్లాడునట్లు చేయుచుండవలయును. వాఁడుమాటలాడుటకశక్తుఁడుగనున్నప్పటికినికొన్నిగుఱుతులతోసైగలవలననయినను వానివలనియుత్తరమునుపొందుచుండవలయును. రోగికాళ్ళనుచాఁపుకొని గోడనుగాని, మఱియట్టిదేనినిగాని యానికొనికూర్చుఁడునట్లు చేయుటప్రశస్తము. నోటివెంటవచ్చుచుండు తెమడను నురుఁగును మాటిమాటికిఁదీసివేయుచు నోటినికంఠమును హృదయమును శుభ్రపఱచుచుండవలయును. గుడ్డనుకాల్చినపొగను అతనినోటియందును ముక్కులలోనికిని అప్పుడప్పుడూఁదుచుండినపక్షమున శ్లేష్మము విస్తారముగనడ్డమురాకుండును, పాముకాటునకువిష

మునుహరించుట నెంతటిముఖ్యకార్యమో; యట్లే రోగికంఠమునందు పెరుగుచుండు శ్లేష్మము నెప్పటికప్పుడుతీసి వేయుటయునంత ముఖ్యకర్తవ్యమని తెలిసియుండవలయును. కండ్లయందు కలికమును వేయుచుండవలయును. కలికమునకు ఆవనూనెగాని, వేఁపచెక్క రసముతోనలుగఁదీయఁబడిన మిరియపుగింజలగంధముగాని, లేక (XI) వచికిత్సయందు చెప్పఁబడిన నేపాళపు విత్తులగంధముగాని యుపయోగింపఁబడఁదగును. దాహమైకావలయునని కోరునెడల జిల్లేడుచెక్కనయిననులేక కటుకరోహిణినయినను వేసికాఁచికొంచెముగచల్లార్చఁబడిన గోరువెచ్చనినీరును బహుస్వల్పముగ నిచ్చికొంచెముకొంచెముగ మ్రింగించవలయును. అధికముగ మ్రింగఁబోయినయెడల నూపిరితిరుగక ఒకానొకప్పుడు ప్రాణాపాయముకూడ తటస్థించును. ఆహారము నేమియునీయఁకూడదు. కాని రోగిస్వస్థుఁడైనట్లు తోఁచినపిమ్మట లఘుతరమయిన నూకలగంజి మొదలగు వానినీయఁజనును.

శ్రీ ర స్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము,

మంత్రములు.

ఈక్రిందమంత్రములు వ్రాయఁబడుచున్నవి. వీనినిదివఱకు పునశ్చర్యచేసి సిద్ధిపొందినసద్గురువువలన నుపదేశింపఁబడినిశ్చలచిత్తముతో నుపాసించి జపించినయెడల నెంతఫలితము నైననీయఁజాలుననుటకు సందియములేదు. ఇవివిషమునుహరించుట యందమూల్యములయినవని ప్రసిద్ధిఁజెందియుండుటవలన నిక్కడవివరింపఁబడినవి.

శ్రీ ర స్తు.

-0-

స ర్వ వి ష య స ర్వ స్వ సం గ్ర హ ము.

మహాగారుడమంత్రములు.

౧ ఓంనమోశివాయగరుడాయ పక్షిరాజాయదీర్ఘదేహాయవినతాసుతాయ విష్ణువాహనాయఛందః ఛందఃకుందఃకుందఃపరాపరాం ఆవేశయావేశయవిషం విషం దిగుదిగుదూర్ నిర్విషాయహుంఫట్ స్వాహా॥

పాముచేత నొకఁడు కరువఁబడెనని యెవనివలన మాంత్రికుఁడు వినునో యట్టివినికిఁజేసినవానినివాఁడు త్రాగఁదగినంత మంచినీటిని యొకపాత్రతో తెచ్చికొమ్మని, యానీటిని తానందుకొని పయినవ్రాయఁబడినమంత్రమును మూఁడుసారులు మంత్రించి, యానీటినివానికిచ్చి మిక్కిలివేగముగ (గడగడ) త్రాగించవలయును. (కాని సర్పదష్టునకవసరములేదు) ఇట్లు త్రాగువాఁడెంత వేగమునఁద్రావునో యంతత్వరితముగ రోగిస్వస్థపడును. (రోగిని మాంత్రికుఁడు చూడనయిననక్కఱలేదు.)

౨ ఓంనమోభగవతే మహాగరుడాయ త్రైలోక్యపరిపూజితాయ శ్రీవిష్ణువాహనాయ వజ్రనఖాయ వజ్రతుండాయవజ్రపక్షాలంకృతశరీరాయసర్వశత్రునిబర్హణాయ ఏహ్యేహిమహాగరుడ దుష్టాన్ నాగాన్ ఛిందిఛింది దుష్టాన్ రాక్షసాన్ ఛిందిఛింది ఆవేశయావేశయబద్ధోహంఫట్ స్వాహా॥

౩ ఓంనమోభగవతే ఆదిప్రళయకాలప్రచండగరుడాయపక్షిరాజాయ మహాదంష్ట్రాయవజ్రదండకగాయఅభయకరాయహేమహేషగణాయసర్వసర్పవృశ్చికమూమాదవిషత్రయాయమహాగరుడాయకాశ్యపవినతానందనాయ భువనభోంతరీక్షణాయ వజ్రదండాయవజ్రకంచుక అనంతవాసుకి ఐరావత కర్కోటకజయనాగానాం ధంనంధునగంత గంతకష్టేకంపం శీఘ్రం ఆవేశయఆవేశయ అవాంతరతృష్ణతృష్ణఘ్రీం ఘ్రీంహ్రాంహ్రాం దురదురసర్పరాజ సంహారణాయ ఓంఫట్ స్వాహా॥

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

బ్రహ్మగరుడోపనిషత్తు.

అస్యశ్రీబ్రహ్మగరుడోపనిషన్మహామంత్రస్యకశ్యపబ్రహ్మఋషిః అనుష్టుప్ఛందః- శ్రీమహావిష్ణోర్గరుడోదేవతా- ఓంబీజంహ్రీంశక్తిః, హ్రూంకీలకం- మంత్రోక్తసర్వవిషనాశనార్థేజపేవినియోగః॥ ఓంగరుడాయఅం. వైనతేయాయ, త-తార్క్ష్యాయమ- ఛందోమయాయ,అ-కపిలాయ, క-నాగాలంకృతశరీరాయహుంఫట్‌స్వాహా, కర- ఏవంహృదయాదిన్యాసః॥ భూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః॥ (ధ్యానమ్)॥ అజానుతసువర్ణాభమాకేశాంతంసుకేతనం। నీలాగ్రం నాసికావక్త్రంసుతీక్ష్ణంచారుకుండలం। దంష్ట్రాకరాళవదనంకిరీటముకుటోజ్జ్వలం। హేమాద్రిశిఖరాకారంపూర్ణచంద్రనిభాననం। దీర్ఘబాహుంబృహత్స్కంధంనాగాభరణభూషితం, కపిలాక్షంగరుత్మంతం సువర్ణసదృశంప్రభుం, అనంతోవామకటకోయజ్ఞసూత్రంతువాసుకీ తక్షకఃకటిసూత్రంతు హారః కర్కోటకస్తథా। పద్మోదక్షిణకర్ణేతుమహాపద్మస్తువామతః। శంఖఃశిరఃప్రదేశేతుగుళికస్తుభుజాంతరే। ఏవంధ్యాత్వాత్రిసంధ్యాయాంఆత్మానంగరుడరూపిణం। విషంనాశయతేశీఘ్రంవాయుశ్శీఘ్రమివాంబుదం। సూర్యమండలసంకాశం

చంద్రమండలమధ్యగంపృధ్వీమండలముద్రాయాంబద్ధోహంఫట్‌స్వాహా॥ ఓంనమోభగవతేశ్రీమహాగరుడాయశ్రీమహావిష్ణువాహనాయత్రైలోక్యపరిపూజితాయవజ్రనఖవజ్రతుండవజ్రపక్షాలంకృతశరీరాయ ఏహ్యేహిమహాగరుడదుష్టాన్నాగాన్‌ఛింధిఛింధిభింధిభింధిపానహానఓంపక్షిస్వాహా॥ఓంబ్రహ్మవిద్యాయాంప్రవక్ష్యామిబ్రహ్మనారదోనారదాయనారదోబృహత్సేనాయబృహత్సేనోబృహస్పతిరింద్రాయఇంద్రోభరద్వాజాయభరద్వాజాజీవితకామేభ్యః శిష్యేభ్యః ప్రాయశ్చత్।నాగానాం సర్పానాం వృశ్చికానాంమూషికానాంలూతానాంప్రలూతానాంగోధానాంగృహధానాంయద్యనంతకదూతోసి యద్యనంతకస్స్వయంఖచరతిఖచరతి తత్కారింమత్కారింవిషనాశనింవిషదూషణింహతంవిషంనష్టవిషంహతంతెబ్రహ్మణాహామింద్రస్యవజ్రేణస్వాహా॥౧॥ నాగానాంయదివాసుకి దూతోసి యదివాసుకిస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా॥౨॥ నాగానాం యదితక్షకదూతోసి యదితక్షకస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా॥ ౩॥ నాగానాం యదికర్కోటకదూతోస్సి యదికర్కోటకస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా॥౪॥ నాగానాం యదిపద్మకదూతోసి యదిపద్మకస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా ॥౫॥ నాగానాంయదిమహాపద్మకదూతోసి యదిశంఖకస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా ॥౬॥ నాగానాంయదిశంఖకదూతోసి యదిశంఖకస్స్వయం ఖచరతివజ్రేణస్వాహా॥౭॥ నాగా

నాం యదిగుళికకమాతోఽసియాదిగుళికకస్యాయంఖచరతి వజ్రేణస్వాహా॥౮॥ నాగానాం యఇమాంమహావిద్యా యామమావాస్యా యామధీయ్యానోధారయన్యా వజ్జీవంనతగ్ంహిగ్ంసంతిసర్పాః। అష్టౌబ్రాహ్మ ణాన్ గ్రహాహిత్వా తృణేనమోక్షయతిశతంబ్రాహ్మ ణాన్గ్రహాహిత్వామనసామోక్షయతి, సహస్రబ్రా హ్మణాన్ గ్రహాహిత్వావచసా మోక్షయతి ఇ హాభగవాన్బ్రాహ్మణః। సుపర్ణంవైనతేయంచనాగా రింనాగభూషణం, జ్వరాంతకం విషహారంచావికం విశ్వరూపిణం గరుత్మంతం ఖగపతింతార్క్ష్యంకస్యప నందనం। ద్వాదశేతాని నామానిగురుడస్యమహాత్మ నః। ప్రాతఃకాలే పఠేన్నిత్యం యాత్రకాలేవిశేషితః। భయానితస్యనస్యంతే సర్వత్రవిజయీభవేత్॥ సుప ర్ణోఽసిగరుత్మాన్త్రివృత్తేశిరోగాయత్రంచక్షుస్తో మఆత్మాసామతే తనూర్వామదేవ్యం బృహద్రథంత రేపక్షౌయజ్ఞాయజ్ఞయంపుచ్ఛం ఛందాగ్ంసిధిష్ణియా శ్శఫాయజూగ్ంషినామ। సుపర్ణోఽసిగరుత్మాన్దివం గచ్ఛసువఃపత॥ఇత్యథర్వణవేదరహస్యేగరుడోపనిష త్సమాప్తః॥ సహనావవత్॥

శ్రీరస్తు.

సర్వవిషయసర్వస్వసంగ్రహము.

"బ్రహ్మగారుడము"నందలిఅష్టఫణినిదాన, తద్బీజాక్షరౌషధంబులు.

(ఇది చింతామణి యనువైద్యశాస్త్రమునందును వ్రాయఁబడినది.)

ఆదివారమునాఁడు కఱచినపాము "అనంతుఁడ"న బడును. అదికఱచినచోట దాపలవిషముండును, కా పునమీఁగాలుమీఁద "ఆఆఆ" అనుఅక్షరములను వ్రాసి అనంతహేలి హేలి విజయావిజయా స్వాహా అను మంత్రముతో నభిమంత్రించిన విషముదిగును.మఱియు నీమంత్రముతోడనె ఉప్పును నూనెనుమంత్రించి త్రా గించవలెను.

సోమవారమునాఁడుకఱచినపాము "వాసుకి,, యన బడును. అదికఱచినచోట దాపలవిషముండును; కా వునమోఁకాటి కీలుమీఁద "ఆఆఆ" అను అక్షరములను వ్రాసి "వాసుకి వాసుకి వాసుకి హేలి హేలివిజ యా యస్వాహా,, అనుమంత్రముతో మోకాలుమీ దదిగమంత్రించి అయిదుకరక్కాయలచూర్ణములో నేయికలిపియభిమంత్రించి త్రాగించవలెను.

మంగళవారమునాఁడు కఱచిన పాముపేరు “తక్ష„ కుఁడనఁబడును. అది కఱచినచోట వెలుపల విషముండును, కావున కంఠస్థానమునందు “లిలిలి„ అను అక్షరములను వ్రాసి “తక్షక పక్షక హేలి హేలి హేలి విజయాయ స్వాహా ఘట్ స్వాహా దిగుదిగు ఓం గురుప్రసాదమ్„ అను మంత్రముతో మంత్రించి, వేఁపాకును దానిచెక్కనునూ జిరసముఁ దీసి పైమంత్రముతో నభిమంత్రించి త్రాగించవలెను.

బుధవారమునాఁడు కఱచిన పాము “కర్కోటకు„ డనఁబడును. అది కఱచినచోట దాపల విషముండును, కావున నాభిస్థానమందు “హః„ అను అక్షరమును వ్రాసి “కర్కోటకా హిలిహిలి విజయా విజయా స్వాహా ఓం గురుప్రసాదమ్„ అని నాభియందు దిగ మంత్రించి, ఉప్పు, మిరియములు వీనిని నూఱి నీళ్ళలోఁ గలిపి యభిమంత్రించి త్రాగించవలయును.

గురువారమునాఁడు కఱచిన పాము “పద్మకు„ డనబడును అది కఱచినచోట వెలుపల విషముండును, కావున “అ„ అను బీజాక్షరమును బొమ్మున వ్రాసి “పద్మాభ్యా హిలిహిలి విజయాయ స్వాహా దిగుదిగు ఓం గురుప్రసాదమ్ అని బొమ్మునదిగ మంత్రించి, పెన్నేరుగడ్డరసము ననభిమంత్రించి త్రాగించవలెను.

శుక్రవారమునాఁడు కఱచిన పాము మహాపద్మకుఁ డనంబడును. అది కఱచినచోట దాపల విషముండును, కావున కంఠమున “అ„ అనెడు బీజాక్షరమును వ్రాసి “మహాపద్మకా హిలిహిలి విజయా విజయా స్వాహా„ అను మంత్రముతో కంఠమున దిగ మంత్రించి, ప్రాఁత చింతపండును నీళ్ళలోఁ గలిపి యభిమంత్రించి త్రాగించవలెను.

శనివారమునాఁడు కఱచిన పాము “శంఖపాలకు„ డనఁబడును. అది కఱచినచోట దాపల విషముండును, కావున నేత్రములమీఁద “ఓం„ అనెడు బీజాక్షరమును వ్రాసి “శంఖపాల శంఖపాల హిలిహిలి విజయా విజయా స్వాహా„ అను మంత్రముతో నేత్రముల పై మంత్రించి, బెల్లమును నీళ్ళలోఁ గలిపి యభిమంత్రించి త్రాగించవలెను,

శనివారము నాఁడు ప్రొద్దుకూఁకగా కఱచిన పాము “సకలుఁడ„ నఁబడును. అది కఱచినచోట దాపల విషముండును, కావున నడితలమీఁద “ఓం„ అను బీజాక్షరమును వ్రాసి “హరికురిహారిహారి విజయా విజయా స్వాహా„ అను మంత్రముతో నడితలమీఁద మంత్రించి నేయి, అనుములకట్టు, బెల్లము వీని నేకముగ జేర్చి యభిమంత్రించి త్రాగించవలెను.

ఇట్లు చేసిన యెడల విషము దిగును. బీజాక్షరములను వ్రాసినచోటనే మంత్రించవలెను.

శ్రీ ర స్తు.

స ర్వ వి ష య స ర్వ స్వ సం గ్ర హ ము.

అ ను బం ధ ము.

పాములనునాశనము చేయుటనుగూర్చి గోదావరీమండలాధిపతిగారుప్రచురపఱచిన యీక్రిందిహిందూదేశరాజప్రతినిధిగారి నిశ్చితాభిప్రాయమునుదానిమీఁదినాయభిప్రాయమునుఇక్కడఁబొందుపఱచుచున్నాను.

“౧౮౯౧ సం॥రం మార్చి ౧౩ తేదినినం-౧౬౩న రివిన్యూబోర్డువారి ప్రొశీడింగ్సులో ముద్రింపఁబడిన ౧౮౯౦ సం॥ డిసెంబరు ౧౮ తేది నం- ౭౨౮ బోర్డు ప్రొశీడింగ్సులోముద్రింపఁబడిన ౧౫-౧౦-౯౧ తేది నం-౨౫ పబ్లిక్ నం- ౧౬౫౮, ౧౬౬౭ కలిగినట్టియుఇండియన్ గవర్నమెంటువారి నిశ్చితాభిప్రాయమునుంచి యీదిగువనెత్తివ్రాయఁబడినసంగతులు తెలియుటకును ఆప్రకారమునడచుకొనుటకును ప్రచురముచేయఁబడుచున్నవి. డివిజనల్ఆఫీసరులునుతహశ్శీలుదారులును పాములభయముకలిగియున్నగ్రామములందును వానిచుట్టునుఅడవి,రుప్పలులోనగువానినినఱకివేయుటలో గ్రామస్థులకుసహాయపడి, తాముశుద్ధనశ్రద్ధవహించిపనిచేయుచుండవలయును. చేయఁపడిన ప్రయత్నములను అందువలనఁగలిగినఫలములను అడవిమృగములుమొదలగువానినాశమునుగురించి పంపఁబడవలసినసాలుసరిరిపోర్టునందువ్రాయవలయును. ఆరిపోర్టులనింతటినుంచి తహశ్శీలుదారులుడివిజనల్ ఆఫీసరులగుండాపంపుచుండవలెను. నిర్ణయింపఁబడినదినమునందురివిన్యూబోర్డువారికిపంపించుటకుయుక్తముగనుండునట్లుగానకళ్ళికలెక్టరుగారియాఫీసునకు పంపఁబడుచుండవలసినది” పాములనునాశముచేయుటకివ్వఁబడుబహుమతులపద్ధతివానికాటులవల్లసంభవించుచున్నమరణములను తగ్గించువిషయమై విశేషకార్యకారిగనుండలేదని యీమధ్యచేయఁబడినవిచారణలవలన నిండియాగవర్నమెంటువారికితోఁచుచున్నది. పాములునాశముచేయఁబడుటకుసాధ్యముకానంతవిస్తారముగానున్నవి. ఇదివఱకుబహుమానములీయఁబడినవానిలోననేకమునిజముగాహానికరములగుపాములుకావనుటకెంతమాత్రమునుసందేహములేదు. ఈదేశపుఉద్యోగస్థులకే తేడాబాగుగతెలియకపోవుటచేత, ఈదేశముయొక్కఅనేకభాగములలో బహుమానముదేనినిగుఱించియడుగఁబడునోయట్టిపామునిజముగావిషజంతువైనదిలేకహానికరమయినది, కానిదియొకనుఁగొనుటకు తృప్తికరమయినసాధనములుకనుపడవు. ఇదియిట్లుండఁగాపామునుచంపినవాఁడుఆపాముకుళ్ళిపోకముందే దానినితీసికొనిపోవుటకు,తగినదూరములోహెడ్క్వార్టర్స్టేషనున్న

ప్పటికిని, దానికినియమింపఁబడినకొద్దిబహుమానము నందుట ఒకఅవసరమైనకార్యముగనెంచఁడు, పాములనుచంపినందునకిఁబడుబహుమతులు ప్రజలపేక్షించువఱకువృద్ధిచేయఁబడినపక్షమున పాములనువేటాడువాండ్రుతమజీవనోపాధినిగల్పించికొనుటకయి వానింబెంచుటకవశ్యకముగయత్నింతురు. ఏగృహసమీపములారోగమునకాకరములయినట్టియు, విషజంతువులు నివసించివృద్ధియగుటకవకాశమిచ్చునట్టియు, తుప్పలు చెంకులగుట్టలు, కస్మిలమునుండునోయట్టియిండ్లసమీపమునచీఁకటిలోజనులుమానక తిరుగుచున్నంతవఱకును పాముకాటులవలనమరణములనేకములుగ గలుగుచుండవలసినదే. ఏలయన:—

అట్టిస్థలములలోనేపాములు మిక్కిలియుపద్రవకరములైయుండును అడవులయందవి విశేషముగనున్నప్పటికిని మనుష్యులునడచుమార్గమునకు దూరముగానుండును, అందువలననవియంతయపాయకారులుకావు. పాముకాటువలనమరణమును తగ్గించుటకుతగిన సాధనము గ్రామములలోఁగానివానిసమీపమందు గాని పాములయునికిపట్టులనునాశముచేయుటయేయనిగవర్నర్ జనరల్ గారభిప్రాయులైయున్నారు. మ్యునిసిపల్ కమిటీ (పట్టణపారిశుధ్యవిచారణాసంఘము) లవారును గ్రామోద్యోగస్థులును ఎంతవఱకున్యాయముగా ఒత్తుడుచేయఁబడవచ్చునోయంతవఱకు అట్టిస్థలముల

లోతుప్పలుమొదలగువానింగొట్టించిశుభ్రముగనుంచులాగునఒత్తుడుచేయఁబడవలయునని గవర్నర్ జనరల్ గారికోరికమైయున్నది. సాధారణయుత్తరువుల వలన విశేషప్రయోజనమున్నదని యిండియన్ గవర్నమెంటువారునమ్మరు. మఱియునిందుకొఱకు ఏర్పఱుపఁబడినస్టాటిస్టిక్సు (Statisties) వల్లమొత్తములుఏవరెజులుకనుపడుటయేకాని లోపములున్నస్థలములు మరుగుపడుటకనుకూలముగనేయున్నవి.

సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసరులకును తహశీలుదారులకును వారివారియధికారములకులోఁబడియున్న గ్రామములలో, నేగ్రామమునందుపాముకాటులవలన విశేషమరణములు సంభవింపుచున్నవోకనిపెట్టుటకును, ఆయుద్యోగస్తులుస్వయముగాశ్రద్ధవహించి అట్టిగ్రామములచుట్టుప్రక్కలక్రమముగాపరిశుద్ధపఱపించుటకును, ఇట్టిప్రయత్నములవలన పాముకాట్లులచే కలుగుమరణములలో నేమిభేదముకలిగినదియురిపోర్టుచేయుచుండుటకునుప్రదేశగవర్నమెంటువారును అడ్మినిస్ట్రేషనువారునుఉత్తరువులనుచేసినయెడలగవర్నర్ జనరలుగారు అధికానందమగ్నులగుదురు. ఈపద్ధతిప్రతిసంవత్సరమందునవలంబించబడినయెడలమిగుల చెడుప్రదేశములుసయితముయుక్తకాలమునతగినంతవఱకుబాధనుండితొలగింపఁబడుననిఇండియన్ గవర్నమెంటువారుతలఁచుచున్నారు. గ్రామములను శుభ్రపఱుచుచుండఁగా, విషసర్పములునువానిగ్రుడ్లనుఎంతవఱకు నాశన

ము చేయఁబడినదియు, తుప్పలుకస్మలము లేకుండ చేయుటచేత విశూచి, జ్వరము మఱియితరరోగముల వల్లను పాముకాటులవలనను సంభవించు మరణములయందేమి భేదము కలిగినదియును రిపోర్టులో వ్రాయబడినయెడల సంతోషకరముగనుండును. అన్నిమండలములయందు పాములను నాశము చేయుటను గూర్చి చేసిన ప్రయత్నములు ౪-౧౩-౧౮౯౯ తేదిగల రిజల్యూషనునందుదహరించుటయేకాక వివరముగ విమర్శింపబడియుండెను. బహుమానములిచ్చు పద్ధతి పాములవలనకలుగు ప్రజానాశమును తగ్గింపఁజేయుటలో కార్యకారిగా లేదని యనుభవము పైని యుండియాగవర్నమెంటువారు చివరకభిప్రాయపడిరి. ఈపద్ధతియింతటనుంచి నిలుపుచేయఁబడుటయో లేక జరుపఁబడుచుండుటయో యోచించి చేయుటకు ప్రదేశగవర్నమెంట్లవారికి వదలిపెట్టుటకు వారిష్టబడెనప్పటికిని గ్రామములందును వానిచుట్టుప్రక్కలను గల పాములయునికిపట్టులస్థలములు పాడుచేయుట కార్యసాధనమునకు మంచియుపాయమని తలఁచుచున్నారు. గ్రామమందును దానిచుట్టుప్రక్కలను అడవితుప్పలు మొదలగునవియుండకుండునట్లు శుభ్రపఱచుటకు మ్యునిసిపల్‌కమిటీలవారిని గ్రామోద్యోగస్థులను, డిస్ట్రిక్టుఆఫీసరులు రివిన్యూ ఆఫీసరులును ఒత్తుడు చేయవలసినదని సలహాయివ్వఁబడినది. ఈపద్ధతినుంచి కలిగెడులాభములేయీవిషయమై క్రమమయినసాధనముల నేర్పఱచుటన్యాయమైనట్లు తెలియఁజేయునని

యూహించఁబడినది. అనేకజిల్లాలలో అట్టిసాధనములవలంబించఁబడుచున్నట్లు ఇవ్వఁబడు ఆలోచనలలోను రిపోర్టులవల్లను కనుపడుచున్నది కాని యింకొకసంవత్సరమైనను గడచిననేగాని పర్యవసానమునిశ్చయించుటకిప్పుడుయుక్తమయినసమయముకాదని యిండియాగవర్నమెంటువారూహించుచున్నారు. ఇందువిషయమై వచ్చినకొన్నిరిపోర్టులు ప్రోత్సాహకరముగలేవు. కొన్నిఁటిలో అడవిపెరుగనియ్యకుండ నుంచుటబొత్తుగా అసాధ్యమనియు, కొన్నిఁటిలో అట్లుచేయుటకు శాస్త్రసమ్మతమైనఅధికారములేదనియు, మఱికొన్నిఁటిలో పాములుకలుగులలోను ఇండ్లలోను ఉండునుకాని అడవులలోనుండవు గనుకనీపనులఁజేయుటవలనఫలితములేనట్లు చెప్పబడుచున్నది. తమవలనసిఫారసుచేయఁబడినసాధనములను ప్రయత్నముచేసి చూడకుండుటకు ఇవి న్యాయమైనసబబులుగా సభాసీనులయిన గవర్నరుజనరల్‌గారెంచుటలేదు. ఆసిఫారసుప్రకారము పట్టుదలతో ప్రదేశగవర్నమెంటువారును అడ్మినిస్ట్రేషనువారును అమలుజరుపుదురని వారు నిరీక్షింపఁబడుచున్నారు. కొన్నిజిల్లాలకన్న మఱికొన్నిఁటిలో అడవినఱుకుటకష్టమనుటకు సంశయములేదు. పాములుపెరుగుటకవకాశములివ్వకుండ వానినాశనమునకెక్కువసులభములుకలుగఁజేయుటకు తగినయుద్దేశముతో ప్రతిస్థలమందునుకొంతవఱకు పనిచేయవచ్చునని యిండియాగవర్నమెంటువారుతలఁచెదరు. ఇందువల్లకలిగెడియారోగ్యసంబంధమ

యినలాభములేదీనిని అమలుజరుపుటకై ప్రయత్నము చేయుటకు చాలినంతకారణములయి యున్నయవి. డిస్ట్రిక్టుఆఫీసరులయొక్క యధికారముజిల్లాలమధ్యభాగములందుక్రమముగా అమలుజరుపఁబడినయెడల అవియేయీసిఫారస్ప్రకారంయుక్తముగా పనిజరుగులాగుచేయుటకుచాలును, మఱియుమ్యునిసిపాలిటీలలో అన్నివిధములచేతనువీనినిఅమలుజరుపుటకు శాస్త్రానుగుణ్యములగు అధికారములువిశేషముగనున్నవి,,.

పైనవ్రాయఁబడినగవర్నర్‌జనరల్‌గారియుత్తరువునుచదువుటవలన. మనయేలికవారీవిషయమందెంతశ్రద్ధవహించి మనయందుదయాళులైయున్నారో తెలియుచున్నది. అయినప్పటికిని గవర్నమెంటువారికితగుప్రోత్సాహముక్రిందియుద్యోగస్థులును గ్రామవాసులును ఇదివఱకుకలుగఁజేయకపోవుటచేతనే పాములనుజంపువారికిబహుమానములనిచ్చుపద్ధతి మానిపించెదమనివారుచెప్పుచున్నారు. ఏదెట్లున్నను, విచారించిచూడఁగా, చంపఁబడినపామొక్కంటికి గవర్నమెంటువారిచ్చుబహుమతితక్కువగుటచేతను, ఆస్వల్పబహుమానమునకయిచంపఁబడిన పామువెంటనే గవర్నమెంటుట్రెజరీ (Treasury ధనాగారము) ఉన్నచోటికిగొనిపోఁబడవలసియుండుటచేతను, వేఁటకాండ్రకువలయుప్రోత్సాహముకలుగుటలేదనినేనుస్పష్టముగ చెప్పగలను. వేఁటకాఁడొకపామునుజంపి, దూరమందుండెడిట్రెజరీయాఫీసునకుదానినితీసికొనిపోయి, ఆఫీసరులకుఁజూపి, విషజంతువయినట్లునిశ్చయపఱపించుకొని పిమ్మటబహుమతినంది, తిరిగివానినివాసమునకుచేరుటకెంతకాలముపట్టునో, ఆకాలమునందిబహుమానమువలనవచ్చుధనమెంతయోయోచించగామిగులవ్యత్యస్తముగనున్నది. మఱియువానివలన చంపఁబడినపాముని

షముకలదికాదనిబహుమానమిచ్చెడి యుద్యోగియుండుతలంచునెడలనీకాలమునంతయువ్యర్థపుచ్చుకొని, వృథాయాసమనిచింతించుచుఉత్తచేతులతోనింటికిరావలసివచ్చును. కాఁబట్టియీక్రిందవ్రాయఁబడిన ప్రకారము. (అనఁగా):—

౧ చంపఁబడినగుడ్లను గాని లేకవిషసర్పముకుఁ గాని యిదివఱకీయఁబడుచుండు దానికన్న నింకొక యణాయధికముగనీయఁబడవలయును.

౨ చంపఁబడినపాములుగానిలేకగుడ్లుగాని యవి వేఁటకానికితటస్థించినప్రదేశమునకుసంబంధించియుండుగ్రామోద్యోగస్తునికయినను, లేక పారిశుధ్యసభాధ్యక్షునకయినను కనుపఱుపఁబడవలయును.

౩ (పారితోషికమునుపటికంటెనధికమగుటవలనవేఁటకాండ్రుతమజీవనోపాధినికల్పించికొనుటకైయి పాములఁబెంచుట కావశ్యకముయత్నింతురనిబహుశఃతలఁచఁబడవచ్చునుగనుక) వేఁటకానివలన చంపఁబడి బహుమానముకొఱకుతీసికొనిరాబడినగ్రుడ్లుగాని పాములుగాని, అదివఱకాతనివల్ల పెంచఁబడినవి కానట్లును- ఇవిక్రొత్తవియయినట్లును, విషము

గలజంతువులయి బహుమానమీయఁబడుటకు తగియున్నట్లును వాకబువల్లగాని లేక స్వయముగానెఱిగిననల్లేకాని ఎవరియొద్దకేజంతువులు తీసికొనిరాబడునో యాట్టిగ్రామోద్యోగస్తుఁడయినను లేకపారిశుధ్యసభాధ్యక్షుఁడయిననుసర్టిఫికేటునీయవలయునుఆసర్టిఫికేటునందు చంపబడినపాములయొక్కయుగుడ్లయొక్కయు లెక్కయు తేదిమొదలగునవియును వివరముగా వ్రాయఁబడవలయును.

౪ ఆసర్టిఫికేటుఏగ్రామమందివ్వబడినదోఆగ్రామమునకుసంబంధించియుండు ట్రెజరీఆఫీసునందుగాని మ్యునిసిపల్ఆఫీసునందుగాని యొకసంవత్సరములోపున వేఁటకానికి పారితోషికమునిప్పించుటకుగడువును బడియమునుకలిగియుండవలసినది.

ఇట్లుగవర్నమెంటువారు క్రొత్తగానిబంధనలనేర్పఱచియమలుజరిపినచోవారియుద్యమమునెరవేరిప్రజలు క్షేమముకలవారగుదురు ఈనిబంధనలవలనపూర్వమునకన్ననిప్పుడధిక బహుమానముకలుగును; ఎవఁడయిననొకపామునుచంపినట్టులయిన దానికైవచ్చుస్వల్పబహుమానధనముకొఱకు దూరమునందుండుసర్కారు ట్రెజరీలకు ఆవెంటనెపోవలసినయవసరముండుటచే కలుగునిరుత్సాహముతగ్గును వేటకాండ్రిదియొకజీవనాధారముగజేసికొని పాములను బెంచుటకు వీలునుకలుగదు చంపఁబడినపాములనుఇదివఱకుపరీక్షించెడియధికారులకు సాధారణముగాఅనుభవముబాగుగలేకపో

వుటచేత విషసర్పములయినవియు నిర్విషసర్పములైనవియుఁగూడ తెలిసికొనలేకున్నారని గవర్నమెంటువారుతలచినప్రకారముసందేహించనక్కఱలేకుండ ప్రాయికముగాగ్రామోద్యోగస్థులునుసాధారణజనులును పాములరీతులు బాగుగ నెఱిఁగినవారగుటవలన వేటకాఁడే జంతువునుచంపినదియు నిశ్చయముగస్థిరపరుపవచ్చును మఱియుపయినవ్రాయబడిన సర్టిఫికేటు ఒకసంవత్సరమువరకునుసొమ్మునిప్పించుటకుచెల్లుబడియగుటచేత అనేకపర్యాయములనేకపాములను గ్రుడ్లనుచంపివుచ్చుకొనుచుండు సర్టిఫికేటులనన్నిఁటినినిలువయుంచికొని సంవత్సరములోనెప్పుడోవీలగునప్పుడొకసారి ట్రేజరీయాఫీసునకుగాని లేక మ్యునిసిపల్ కచ్చేరికిఁగాని తీసుకొనిపోయిబహుమానధనమునంతనొక్కసారిఁబొందవచ్చును,గనుక అనేకపాములను గ్రుడ్లనుచంపుటకు వేటకాండ్రకెక్కువ ప్రోత్సాహముతప్పకకలుగును.

కావుననీమాదిరిని ఏలికవారనుసరింతురని నమ్ముచున్నాను.

సమాప్తము.

48225

శుద్ధపత్రిక.

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
౧	౧౮	అవి	అది
	౧౭	ఱెండు	రెండు
౨	౧౪	నకఱర	నకఱఱ
౬	౧౦	కొరకే	కొఱకే
	౧౩	నంద్తైన	నంద్రైన
	౧౫	వరకు	వఱకుఁ
౭	౧౨	రికించి	ఱికించి
౮	౧౦	తొరట	తొఱట
	౧౮	యడల	యెడల
౯	౨౩	సంచరించుచు	సంచరించు
౧౪	౧౨	తముగ	తమును
౧౫	౭	జాతికీ	జాతికి
	౯	గురుతు	గుఱుతు
౧౭	౮	గుఱ్ఱంపొడ	గుఱ్ఱుపొడ
౧౮	౫	దరుదీనిని	దఱుదీనిని
	౧౨	కారును	కాఱును
౧౯	౨౦	పేన్సిలంత	పెన్సిలంత
౨౦	౧౩	పారి	పాఱి
	౧౫	గరచుట	గఱచుట
	౧౬	డలించి	దలించి
	౧౮	గుఱ్రము	గుఱ్ఱము
౨౨	౨	జెర్రిగొడ్డు	జెఱ్ఱిగొడ్డు

౨౨	౪	జెర్రియని	జెఱ్ఱియని
	౬	రించి	ఱించి
౨౩	౯	అదరి	అదరు
౨౫	౧౪	నిప్పై	నిప్పై
౨౬	౨౪	కరకు	కఱకు
౨౭	౧౫	కరు	కఱు
	౧౬	యందరు నేరిం గినదే	యందఱు నేఱిం గినదే
౨౮	౧౪	తెరచి	తెఱచి
	౨౧	మరి	మఱి
౨౯	౧౦	నిపట్టుకొని	నుపట్టుకొని
౩౦	౬	కిరకిర	కిఱకిఱ
౩౧	౧౨	చేయను	చేతను
౩౨	౧౨	విషయము	విషము
౩౫	౮	కోరల	కోఱల
౩౬	౧౫	చేతతో	చేతితో
౩౭	౩	కుంద	కుండ
	౧౫	పట్టుబడిన	పట్టుపట్టిన
౪౧	౧౦	చుట్టును	చుట్టను
౪౨	౨౪	మాదిరినేచే యదఱును	మాదిరినేయంద ఱును
	౨౫	తినిగంరళ	చేతినిగరళ
౫౨	౧౩	తశౌర్యబలము లను	తవఱకు శౌర్యబ లములను

౫౩	౨౧	యాశే	యాసే
౫౪	౯	ఆవి	అవి
౫౭	౧౪	కాటునలో	కాటులలో
౫౮	౪	తలచి	తలఁచి
	౨౩	మనముల	మనమున
౫౯	౧౬	కాటుకీ	కాటులకీ
౬౦	౭	దగులుట్లుగా	దగులునట్లుగా
	౧౬	గొన్నిస్నమ	గొన్నిసమ
౬౧	౩	కరపుల	కఱపుల
	౧౨	చురుకు	చుఱుకు
౬౨	౧౧	భేధము	భేదము
౬౪	౨౫	ట్టుకనుప	కట్టునుప
౬౫	౧౩	కాటులనియు	కాటులనియు
౬౮	౪	కండ్లెర్రఁబడి	కండ్లెఱ్ఱఁబడి
	౧౪	కొన్నపాములు-	కొన్నిపాములు
	౧౯	ఆరేడు	ఆఱేడు
౭౦	౯	౧క రోజు	౧ రోజు
౭౧	౫	ఊదును	ఊఁదును
	౧౩	దినినగాని	తినినఁగాని
౭౨	౧౫	పాములు	పాముల
౭౬	౫	యేపామైనను	ఏపాములైనను
	౨౨	నీజము	నిజము
	౨౩	పరచె	పఱచె
౭౯	౧౭	నెకిటకొని	నొక్కిటకొని

౮౩	౮	శేషమే	సేషమే
౮౪	౧౮	వానిచేయఁబడ	వానిచేచేయఁబ
౮౫	౧౦	ఆజోట	ఆచోట
౮౬	౧౧	విషములను	విషయములను
	౧౩	తెలసి	తెలిసి
	౧౫	యెఱుఁగ	ఎఱుఁగ
౮౮	౯	న్నెను	వన్నెను
౯౦	౬	మగుర్తమును	మగురక్తమున
౧౦౫	౬	ఇదియు	ఇవియు
	౯	వేరు	వేఱు
౧౦౯	౬	పక్షిస్వాహా	క్షిపస్వాహా
	౧౫	నష్టవిషం	నష్టంవిషం
	౨౩	యదిశంఖకస్వయం	యదిమహాపద్మకస్వాయం
౧౨౦	౧౫	శిరో	శిరో
	౧౬	పక్షౌ	పక్షౌ
౧౨౧	౧౪	కరిచిన	కఱచిన
౧౨౨	౨౨	ననభిమంత్రించి	నభిమంత్రించి
౧౨౪	౧౭	బడిన	బడినట్టియు
౧౨౫	౨౪	కుళ్ళీ	కుళ్ళి
౧౩౧	౧౯	చెరుట	చేరుట
౧౩౩	౪	యొద్దకేజంతు	నొద్దకీజంతు
౧౩౪	౩	తెలసి	తెలిసి

విన్నపము: అధికముగానున్నయర్థానుస్వారాదిస్వల్పదోషములను దిద్దకున్నందుకు వాచకులు మన్నింపవేడంబడుచున్నారు.

☞ ఈసర్వవిషయసర్వస్వ సంగ్రహమను సద్గ్రంథమును గోరువారు ఈక్రింది సంతకమునకు ముందుగా సొమ్ము పంపిగాని, లేకవాల్యూ పేయబిలుగా పంపుమనిగాని స్పష్టమయినలిఖితముతో దరఖాస్తు చేయవలెను పుస్తకము ౧ కి వెల రు౦-౧౦-౦ పోస్టేజి ౦-౦-౬ పోస్టేజిని వాల్యూపేయబిలుకమీషనును దరఖాస్తులుచేయువారే భరింపవలెను ౬ పుస్తకములనొక్కతూరిగొనువారికొక పొత్తము చితముగనీయఁబడును

దొడ్డిపట్ల-సన్యాసిరాజు
దొడ్డిపట్ల
పాలకొల్లుపోస్టు
గోదావరిడిస్ట్రిక్టు

తే॥గీ॥ బహుళకల్యాణగుణుఁడును పరమగురుఁడు నా
దిదేవుఁడు జగదీశుఁడఖిలసేవ్యుఁ। డమలుఁడాద్యం
తశూన్యుఁడు నమితశక్తుఁ। డగునతండ్రియీనసము
సేనాఁడిఁదలఁతు॥

దొ॥ స॥

48225

END OF
TITLE